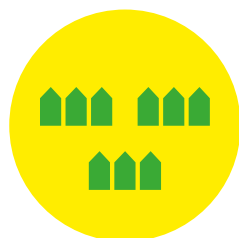

Certifiering av planerings- process för genomförande av stadsutvecklingsprojekt

MANUAL 4.0

SWEDEN GREEN BUILDING COUNCIL

Denna manual har utvecklats av Sweden Green Building Council
i samarbete med SGBCs medlemmar och andra experter.

Utvecklingen har utgått från *Citylab guide – Hållbar stadsutveckling
i planering och genomförande 3.0.*

Citylab manual, Version 4.0

© Sweden Green Building Council, 2023

Foto omslag: Ikano Bostad

Innehåll

Introduktion till Citylab	4	6 ENERGI	102
Citylab: en kvalitetssäkrad metod för hållbar stadsutveckling.....	4	Energisystem med låg klimatpåverkan.....	105
Varför använda Citylab?	4	7 BEBYGGELSESTRUKTUR	111
Vem kan använda Citylab?	5	Sammanhängande bebyggelsestruktur.....	113
Checklista – passar ditt projekt som Citylabprojekt?.....	7	8 FUNKTIONER	118
Så fungerar Citylab	8	Blandning av funktioner	120
Certifieringsprocessen för planeringsprocessen för genomförande av stadsutvecklingsprojekt	9	9 BOSTÄDER	125
Citylab styr mot målen	11	Blandning av bostäder.....	126
Så arbetar du med Citylab	13	10 PLATSER	131
Citylab:s övergripande hållbarhetsmål	16	Kvantitet platser	133
Projektplanering	18	Kvalitet platser	136
Nuläge.....	18	11 LÄRMILJÖER	143
Vision	23	Lärmiljöer	145
Projekt mål	26	12 KULTURMILJÖER	149
Målkonflikter och synergier	29	Kulturmiljöer.....	151
Processtyrning	33	13 TRANSPORTER	155
Organisation	33	Hållbara färdvägar och transporter	157
Samverkan	38	14 LUFT	163
Delaktighet	42	Luftkvalitet.....	165
Fokusområden	47	15 LJUS	170
1 SOCIALA VÄRDEN	47	Dagsljus.....	172
Socialt värdeskapande.....	49	Direkt solljus	175
2 KLIMATPÅVERKAN OCH RESURSER	54	Belysning.....	179
Klimatpåverkan och resurseffektivitet.....	56	16 LJUD	183
Cirkulär ekonomi.....	61	God ljudmiljö.....	185
3 GRÖNSTRUKTUR	66	17 MILJÖ- OCH HÄLSOFARLIGA ÄMNEN	189
Biologisk mångfald	68	Gifrfri miljö	191
Jordbruksmark.....	72	Begreppslista	196
Ekosystemtjänster	75	Koppling till EU-taxonomin	204
Grönytefaktor.....	79	Fokusområdenas koppling till byggnadscertifieringar	211
4 KLIMATANPASSNING	83	Referenser och fördjupning	230
Klimat- och sårbarhetsanalys	85		
5 VATTEN	90		
Hållbar vattenhantering	92		
Biologiska och ekologiska värden vatten	97		

INTRODUKTION TILL CITYLAB

Citylab: en kvalitetssäkrad metod för hållbar stadsutveckling

Citylab är ett svenskt certifieringssystem som ger stöd i arbetet med hållbar stadsutveckling. Syftet med Citylab är att skapa en gemensam process som engagerar och leder till hållbar stadsutveckling, där både nationella och internationella hållbarhetsmål omsätts till vad som är relevant för stadsutvecklingsprojekt utifrån lokala förutsättningar.

Citylab:s angreppssätt och målstyrning bygger på en helhetssyn som spänner över alla hållbarhetsdimensioner såväl sociala, ekologiska som ekonomiska. Citylab har övergripande hållbarhetsmål som tillsammans utgör en utgångspunkt för det arbetet.

Citylab är en kvalitetssäkrad metod som utvecklats under lång tid i samarbete med svensk stadsbyggnadsbransch och forskning. Utvecklingsarbetet med Citylab påbörjades 2010 då man undersökte vilka certifieringssystem som passar för den svenska samhällsbyggnadsbranschen. Tusentals personer har sedan starten involverats via offentliga och privata aktörer.

Varför använda Citylab?

Citylab stöttar stadsutvecklingsprojekt i styrning, samverkan, inventering, inspiration och genomförande av hållbarhetsarbete. Citylab är anpassat till plan- och bygglagens planprocess och kompletterar den med en bredare hantering av hållbarhetsfrågor.

Citylab har en helhetssyn på hållbar utveckling

Stadsutvecklingsprojekt som använder sig av Citylab utvecklas ekologiskt, socialt och ekonomiskt och bidrar till en hållbar utveckling av hela staden eller orten. Attraktiva miljöer, goda ambitioner, lösningar och innovation motiveras och premieras. Projektet får stöd i helheten och risken att viktiga frågor glöms bort minskar. Certifieringen underlättar även kommunikation och marknadsföring av projektets ambitioner och hållbarhetsarbete.

Citylab ger förtroende och konkurrenskraft

SGBC: s oberoende tredjepartsgranskning och certifiering av hållbarhetsarbetet skapar ett ökat förtroende och konkurrenskraft på marknaden för de aktörer som väljer att certifiera. Det blir tydligt för de som investerar att satsningen bidrar till en hållbar utveckling. En certifiering med Citylab förbereder företag för EU-taxonomin, ett regelverk som klassificerar miljömässigt hållbara ekonomiska investeringar.

Citylab underlättar målstyrning

Citylab underlättar målstyrningen avseende hållbarhet gentemot globala och nationella mål, policyer, taxonomi och annan styrning. Genom att använda Citylab skapas strukturer som gör annan målstyrning mindre omfattande och mer lättförståelig.

Citylab skapar en tydlig process som underlättar samverkan

Något som är unikt för Citylab är att metoden har ett stort fokus på hur stadsutvecklingsprojekt organiseras och hur man skapar delaktighet och samverkan. Detta är gynnsamt för demokratin och underlättar även samarbete och ansvarsfördelning i den komplexa stadsutvecklingsprocessen. Genom en god process kan man undvika dubbelarbete och omtag.

Citylab ger effektiv kunskapshöjning och kunskapsöverföring

Citylab ger goda förutsättningar för en effektiv kunskapshöjande process som underlättar arbetet med hållbarhetsfrågor och för att stadsutvecklingsprojekts mål kan förverkligas. Genom processen får medverkande aktörer möjlighet att dela kunskap och erfarenheter med varandra.

Citylab lägger grunden för certifieringar och gröna lån

Citylabcertifieringen är uppbyggd så att den skapar en röd tråd till kommande processer för hållbar stadsutveckling, såsom byggnadscertifiering och Citylab:s certifiering i förvaltningsskedet Certifiering av en stadsdels hållbarhet. Certifieringen kan även bidra till att skapa förutsättningar för banklån med grön rabatt.

Citylab och digitalisering

Digitaliseringen inom stadsutveckling går snabbt och går ofta hand i hand med hållbara lösningar. Det handlar bland annat om användningen av big data, digitala tvillingar, artificiell intelligens (AI), Internet of Things (IoT) och information- och kommunikationstjänster (IKT). Inom ett Citylabprojekt finns det stora möjligheter att jobba med digitalisering i själva projektet samt att skapa digitala lösningar för det färdigbyggda området. Kontakta SGBC för tips.

Vem kan använda Citylab?

Citylab är till för alla som vill arbeta med hållbarhetsfrågor inom stadsutveckling. Manualen kan användas i såväl små som stora projekt med olika inriktningar, till exempel befintliga och nya områden med varierad omfattning av bostäder, kommersiella lokaler, service och rekreation med mera. Certifieringssystemet är upplagt för att vara ett verktyg och stöd för en hållbar stadsutvecklingsprocess. Stegen i certifieringsprocessen följer planprocessens steg men går också att använda i en stadsutvecklingsprocess där ny detaljplan inte behöver tas fram.

Målgrupp

Målgruppen för Citylab är kommuner, fastighetsbolag, byggaktörer och andra som är involverade i stadsutvecklingsprojekt. Ett projekts Citylabarbete kan drivas av en eller flera aktörer, till exempel en kommun tillsammans med ett antal privata aktörer eller en privat aktör som utvecklar ett större område själv. Konsulter och arkitekter som är involverade i stads- och fastighetsutvecklingsprojekt som arbetar enligt Citylab bistår ofta med underlag, samordning och expertrådgivning. Det är även värdefullt för leverantörer, entreprenörer med flera att ha kunskap om Citylab.

Projekttyp

Olika typer av projekt kan använda Citylab, till exempel:

1	Stadsutvecklingsprojekt för nybyggnation, omvandlingsområden och förtätning som kompletterar staden som helhet. Processen kräver och följer oftast processen för detaljplan, planprogram eller fördjupning av översiktsplan.
2	Stadsförnyelseprojekt som innebär komplettering eller förnyelse av befintlig miljö. Beroende på åtgärdernas omfattning och art behövs inte alltid ny detaljplan eller bygglov. Processen innefattar engagemang från boende och verksamma genom dialogprocesser.
3	Etableringar av nya områden (utanför stadskärnor) på tidigare ej bebyggd mark, som bidrar till att staden/tätorten växer och byars (samhällens) serviceunderlag stärks, kompletteringar sker längs kollektivtrafikkopplingar och i attraktiva områden. Markanvändningen ska ha stöd i kommunens översiktsplan.

Skede

Det är viktigt att arbeta med hållbarhetsfrågor tidigt i processen för att de ska kunna utgöra utgångspunkt för mål, prioriteringar och genomsyra projektet. Citylab lämpar sig att använda i tidigt skede i projekt. Tidigt skede betyder att projektet inte ska ha kommit för långt i utvecklingen av lösningar, utan att det fortfarande är öppet för nya inspel som kan styra projektet. Allra mest lämpligt är när Citylabmetodiken tillämpas redan i projektets uppstart.

Checklista – passar ditt projekt som Citylabprojekt?

För att veta om ett projekt passar som Citylabprojekt finns det vissa frågor som är viktiga att ställa i ett tidigt skede före projektet registreras hos SGBC. Frågorna är till för att tillse att projektet har förutsättningar att nå upp till den hållbarhetsnivå som Citylab kräver och handlar till stor del om projektets lokalisering. Gå igenom frågorna nedan, vid behov stäm av med SGBC:

✓ ✗	FRÅGA	ANTECKNING
	Har projektet, om den sker utanför tätort, stöd i gällande översiktsplan?	
	Är projektområdet förankrat i ett sammanhang med en sammanhängande struktur av infrastruktur, bebyggelse och friytor?	
	Kan projektet undvika att viktiga värden går förlorade vid exploatering? Viktiga värden kan exempelvis vara viktiga naturvärden, kulturmiljöer, sociotoper och jordbruksmark.	
	Kommer man i projektet arbeta för en minskad klimatpåverkan under genomförande och driftskede?	
	Kommer projektet bedrivas med cirkulära resursflöden och en cirkulär ekonomi?	
	Ger projektet förutsättningar för människor att gå eller cykla till vardagens målpunkter?	
	Innebär projektet möjlighet för människor att nyttja kollektivtrafik, för resor till arbete, skola och service eller andra viktiga målpunkter?	
	Bidrar projektet till ett förbättrat utbud av mötesplatser, (bostäder), service, kultur, fritidsaktivitet och rekreation för olika målgrupper?	
	Projektet tar inte brukningsvärd jordbruksmark i anspråk? Om jordbruksmark ianspråk tas behöver projektet redovisa en bedömning av huruvida jordbruksmarken är brukningsvärd eller inte samt om den planerade markanvändningen är ett väsentligt samhällsintresse och om alternativ lokalisering av projektet utretts och hur ett eventuellt ianspråktagande motiveras.	
	Kan de medverkande aktörerna påverka och aktivt arbeta med alla SGBC:s fokusområden? Finns något fokusområde som projektet eventuellt inte kan påverka? Om ja – vad är motivet till detta?	
	Kommer aktörerna i projektet kunna redovisa det som efterfrågas för samtliga indikatorer i Citylab Guide? Om inte, kontakta SGBC.	

Om det är möjligt att svara positivt på frågorna ovan har projektet stora möjligheter att bidra till en hållbar stadsutveckling och passar därmed som Citylabprojekt. Om det finns osäkerheter om projektet passar så är det bra att titta närmare på Citylab:s indikatorer och fundera på om de kan uppnås.

Det finns viss möjlighet till projektanpassning där det går att avstå vissa indikatorer. Det gäller främst indikatorerna *Blandning av bostäder* och *Lärnmiljöer*, då alla projektområden inte har behov av nya bostäder eller lärmiljöer. För att kunna avstå dessa indikatorer krävs en motivering och ett godkännande av SGBC innan projektet registreras. Kontakta SGBC vid frågor kring projektanpassning.

Så fungerar Citylab

Det finns två Citylabcertifieringar:

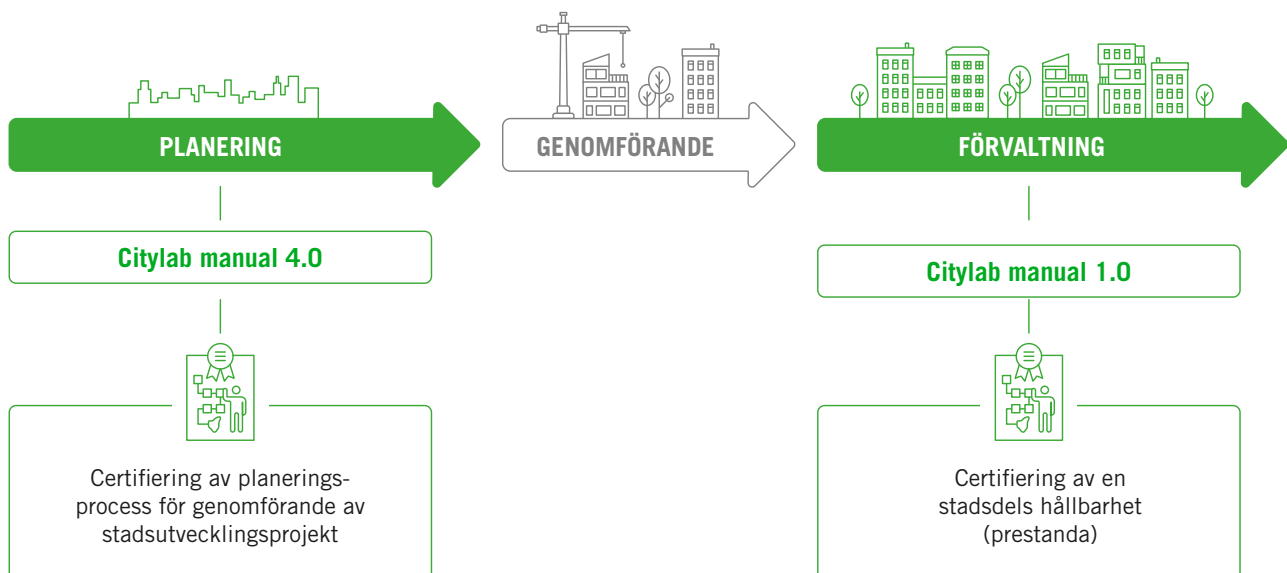
- *Certifiering av planeringsprocessen för genomförande av stadsutvecklingsprojekt.*
- *Certifiering av hållbarhetsprestandan i förvaltningsskedet (Byggd stadsdel).*

Certifiering av planeringsprocessen för genomförande av stadsutvecklingsprojekt certifierar stadsdelar och områden. Certifieringen har såväl indikatorer kopplande till Citylabs fokusområden som indikatorer som styr processtyrning och projektplanering.

Certifiering av en stadsdels hållbarhet är en certifiering för byggda stadsdelar och områden som innehåller indikatorer som undersöker hållbarhetsprestandan.

Denna manual beskriver *certifiering av planeringsprocessen för genomförande av stadsutvecklingsprojekt.*

Figur 1: Det finns två certifieringar

Certifieringsprocessen för planeringsprocessen för genomförande av stadsutvecklingsprojekt

Citylab:s certifieringsprocess för genomförande av stadsutvecklingsprojekt består av följande steg:

Projektstart

Projektet måste registreras hos SGBC och förgodkännas som Citylabprojekt då det startar.

Vid behov av projektanpassning (om projektet till exempel inte innehåller bostäder eller lärmiljöer) kontakta SGBC.

PRECERTIFIERING 1

Precertifiering 1 genomförs tidigt i processen för att säkerställa en hållbar grund i projektet, där en översiktlig nulägesbeskrivning genomförs. Här arbetar projektet främst med projektplanering och processtyrning

PRECERTIFIERING 2

Precertifiering 2 genomförs när det för projektet finns en tydlig bild av nuläget. I detta skede ska det finnas ett framarbetat förslag för utvecklingen av området. Detta kan ske i samband med samråd för en detaljplan eller vid annat viktigt summerande steg i processen. I precertifiering 2 redovisas utförlig dokumentation i form av resultat av underlag och vilka åtgärder som vidtagits eller kommer vidtas i projektet inom respektive fokusområde. Åtgärder och förslag på utveckling ska ta utgångspunkt i de behov och förutsättningar som framkommit i underlaget.

SLUTCERTIFIERING

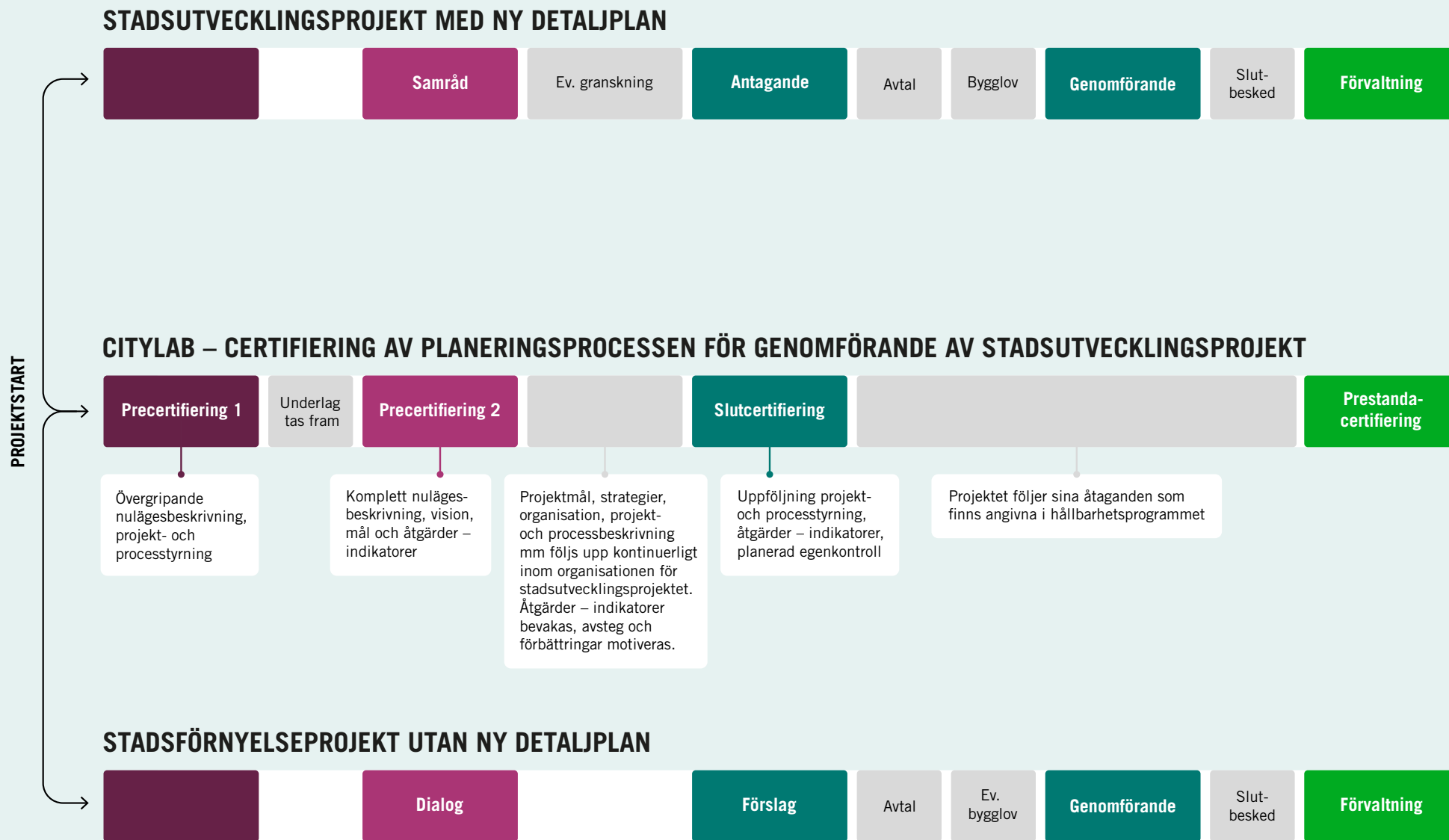
Slutcertifiering genomförs när det finns en slutgiltig version för områdets utveckling. Det kan vara när detaljplanen antas eller programmet för detaljplan godkänns. Vid slutcertifieringen redovisas eventuella justeringar och tillägg i jämförelse med precertifiering 2 samt en plan och åtgärder för genomförandeskedet.

Citylab och planprocessen

Citylab kan användas av många olika typer av projekt. En mycket viktig del i integreringen av hållbarhet i stadsutveckling är att hantera rätt frågor vid rätt tillfälle. Nedan finns en beskrivning av hur Citylab:s certifieringsprocess förhåller sig till plan- och bygglovsprocessen samt förslags- och dialogprocessen vid stadsförnyelse utan ny detaljplan.

Planprocessens lagstadgade strategiska miljöbedömning för detaljplaner ingår inte i certifieringen. Den strategiska miljöbedömningen och certifieringen kan ha viktiga beröringspunkter men hållbarhetsprogrammet har större fokus på vision, mål, åtgärder och genomförande för området. Det är en kommun som gör den strategiska miljöbedömningen för ett område medan denna certifiering och ett hållbarhetsprogram kan genomföras både av en kommun eller en privat markägare.

Figur 2: Citylab med eller utan ny detaljplan

Citylab styr mot målen

Övergripande hållbarhetsmål

I Citylab har tio övergripande hållbarhetsmål preciserats som alla stadsutvecklingsprojekt ska sträva mot att nå. Målen är framtagna mot bakgrund av de globala målen, Sveriges miljömål samt folkhälsopolitiska och jämställdhetspolitiska mål.

Figur 3: Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Projektplanering

Grunden för arbetet tas fram under projektplaneringen: här summeras förutsättningarna utifrån de underlag som genomförs under respektive fokusområde. Projektets vision och projektmål som styr projektet mot hållbarhet formuleras. I projektet specificeras också hur målkonflikter ska hanteras och hur projektets påverkan på hållbarhet ska följas upp.

Processtyrning

Processtyrning handlar om organiseringen och upplägget av processer för att skapa samverkan och delaktighet.

Fokusområden

Citylab:s 17 fokusområden specificerar de frågor som man i stadsutvecklingsprojektet behöver sträva mot för att uppnå de övergripande hållbarhetsmålen.

Figur 4: Citylab:s 17 fokusområden

① SOCIALA VÄRDEN	⑦ BEBYGGELSESTRUKTUR	⑬ TRANSPORTER
② KLIMATPÅVERKAN OCH RESURSER	⑧ FUNKTIONER	⑭ LUFT
③ GRÖNSTRUKTUR	⑨ BOSTÄDER	⑮ LJUS
④ KLIMATANPASSNING	⑩ PLATSER	⑯ LJUD
⑤ VATTEN	⑪ LÄRMILJÖER	⑰ MILJÖ- OCH HÄLSOFARLIGA ÄMNEN
⑥ ENERGI	⑫ KULTURMILJÖER	

Indikatorer

Till varje del av Citylab finns indikatorer som följs upp i certifieringen. Nedan tabell visar vilka indikatorer som hör till vilken del och i vilket steg av certifieringen de rapporteras.

Tabell 1: Översikt Citylab:s olika delar, indikatorer och bedömnings respektive certifieringssteg.

KAPITEL	FOKUSOMRÅDE	INDIKATOR	ID-NUMMER	PRE-CERTIFIERING 1	PRE-CERTIFIERING 2	SLUT-CERTIFIERING
				Antal bedömningskriterium		
Projektplanering		Nuläge	ID:CL-PG:4.0:1	3	2	3
		Vision	ID:CL-PG:4.0:2	2	2	3
		Projekt mål	ID:CL-PG:4.0:3	2	2	3
		Målkonflikter och synergier	ID:CL-PG:4.0:4	3	3	4
Processtyrning		Organisation	ID:CL-PG:4.0:5	2	4	7
		Samverkan	ID:CL-PG:4.0:6	2	3	3
		Delaktighet	ID:CL-PG:4.0:7	5	4	3
Fokus-områden	1. Sociala värden	Socialt värdeskapande	ID:CL-PG:4.0:8		3	4
	2. Klimatpåverkan och resurser	Klimatpåverkan och resurseffektivitet	ID:CL-PG:4.0:9		3	4
		Cirkulär ekonomi	ID:CL-PG:4.0:10		3	4
	3. Grönstruktur	Biologisk mångfald	ID:CL-PG:4.0:11		3	4
		Jordbruksmark	ID:CL-PG:4.0:12		3	3
		Ekosystemtjänster	ID:CL-PG:4.0:13		3	4
		Grönytefaktor	ID:CL-PG:4.0:14		3	3
	4. Klimatanpassning	Klimat- och sårbarhetsanalys	ID:CL-PG:4.0:15		3	4
	5. Vatten	Hållbar vattenhantering	ID:CL-PG:4.0:16		3	4
		Biologiska och ekologiska värden vatten	ID:CL-PG:4.0:17		3	4
	6. Energi	Energisystem med låg klimatpåverkan	ID:CL-PG:4.0:18		3	4
	7. Bebyggelsestruktur	Sammanhängande bebyggelsestruktur	ID:CL-PG:4.0:19		3	4
	8. Funktioner	Blandning av funktioner	ID:CL-PG:4.0:20		3	4
9. Bostäder	Blandning av bostäder	ID:CL-PG:4.0:21		3	3	
10. Platser	Kvantitet platser	ID:CL-PG:4.0:22		3	3	
	Kvalitet platser	ID:CL-PG:4.0:23		3	4	
11. Lärmiljöer	Lärmiljöer	ID:CL-PG:4.0:24		3	3	
12. Kulturmiljöer	Kulturmiljöer	ID:CL-PG:4.0:25		3	4	
13. Transporter	Hållbara färd sätt och transporter	ID:CL-PG:4.0:26		3	4	

KAPITEL	FOKUSOMRÅDE	INDIKATOR	ID-NUMMER	PRE-CERTIFIERING 1	PRE-CERTIFIERING 2	SLUT-CERTIFIERING
				Antal bedömningskriterium		
Fokus- områden	14. Luft	Luftkvalitet	ID:CL-PG:4.0:27		3	4
	15. Ljus	Dagsljus	ID:CL-PG:4.0:28		3	3
		Direkt solljus	ID:CL-PG:4.0:29		3	3
		Belysning	ID:CL-PG:4.0:30		3	4
	16. Ljud	God ljudmiljö	ID:CL-PG:4.0:31		3	4
17. Miljö- och hälsofarliga ämnen	Giftfri miljö	ID:CL-PG:4.0:32		3	4	
				19	95	119

Så arbetar du med Citylab

Citylab:s certifieringssteg med precertifieringar och slutcertifiering är uppbyggd för att underlätta projektets arbete med hållbar stadsutveckling från planering till genomförande. Nedan följer en översiktlig beskrivning av vad som ska åstadkommas i projekten i varje steg av processen.

Projektet behöver registreras tidigt så att Citylab kommer in i rätt skede i processen för att skapa goda förutsättningar för hantering av hållbarhetsfrågor. Det är inte möjligt att i efterhand redovisa alla certifieringssteg.

Vid projektstart

Att göra:

- Se Citylab:s [Checklista – Passar ditt projekt som Citylabprojekt?](#)
- Registrera projektet och bli godkänd av SGBC.
- Anlita en certifierad Citylabsamordnare.
- Ta ställning till utbildningsbehov och processtöd.

Börja med att gå igenom Citylab:s [Checklista – Passar ditt projekt som Citylabprojekt?](#)

Bedömer ni att projektet befinner sig i rätt skede och har förutsättningar att uppnå den hållbarhetsnivå som Citylab kräver, registrerar ni projektet på SGBC:s webbportal www.sgbc.se.

De stadsutvecklingsprojekt som ska certifieras måste ha med en certifierad Citylabsamordnare i certifieringsprocessen. I detta skede är det även ett bra att fundera på om någon inom projektet bör gå en utbildning i Citylab och/eller anlita SGBC som processtöd.

INFÖR PRECERTIFIERING 1

› Att göra:

- Summera översiktligt nuläget och kända förutsättningarna för projektet.
- Skapa utkast till vision.
- Skapa utkast till projektmål och preliminära åtgärder.
- Skapa utkast till målkonflikter och synergier.
- Skapa utkast till hållbarhetsstyrning.
- Skapa utkast till samverkansprocess.
- Beskriv förutsättningar och planering av dialog.

Inför precertifiering 1 ligger fokus på projektplanering och projektstyrning, för att skapa förutsättningar för projektets hållbarhetsstyrning. Utkomsten av arbetet med precertifiering 1 sammanfattas i ett eller flera dokument. Ur detta material kan projektet sedan enkelt hämta den information som ska registreras i SGBC:s ärendehanteringssystem vid ansökan om certifiering.

INFÖR PRECERTIFIERING 2

› Att göra:

- Utför underlag specificerade under respektive fokusområden.
- Summera förutsättningarna till en nulägesanalys utifrån underlaget inom respektive fokusområde.
- Formulera vision.
- Formulera projektmål.
- Formulera åtgärder.
- Analysera målkonflikter och synergier.
- Beskriv hållbarhetsstyrning.
- Beskriv samverkansprocess.
- Beskriv resultatet från genomförd dialog.

Inför precertifiering 2 utvecklas planerna till färdigt förslag. I detta skede är det större fokus på fokusområdena och vilka åtgärder som behöver vidtas i projektet för att säkerställa utvecklingen av ett hållbart område. Utkomsten av arbetet med precertifiering 2 blir ett hållbarhetsprogram där ovan punkter beskrivs, alternativt sammanfattas och hanteras i bilagor. Ur detta material kan projektet sedan enkelt hämta den information som ska registreras i SGBC:s ärendehanteringssystem vid ansökan om certifiering.

INFÖR SLUTCERTIFIERING

➤ Att göra:

- Eventuell uppdatering av nulägesanalys.
- Eventuell uppdatering av vision.
- Eventuell uppdatering av projektmål.
- Eventuell uppdatering av analyser av målkonflikter och synergier.
- Uppdatera hållbarhetsstyrning.
- Uppdatera samverkansprocess.
- Beskriv resultatet från eventuellt ytterligare dialoger samt eventuellt samråd.
- Eventuell uppdatering av underlag specificerade under *Fokusområden*.
- Eventuell uppdatering av åtgärder specificerade under *Fokusområden*.
- Beskriv och motivera förändringar som skett gentemot precertifiering 2.
- Specificera åtgärder för genomförandeskedet.

Inför slutcertifieringen handlar arbetet i Citylab om att vid behov uppdatera de underlag och förslag som beskrivits i precertifiering 2, samt motivera dessa. Utöver det ligger fokus främst på genomförandeskedet, projektet beskriver hur processtyrningen ska ske framåt samt vilka specifika åtgärder som ska vidtas för fokusområdena under utbyggandsskedet.

Utkomsten av arbetet inför slutcertifiering blir ett uppdaterat hållbarhetsprogram där ovan punkter beskrivs, alternativt sammanfattas och hanteras i bilagor. Ur detta material kan projektet sedan enkelt hämta den information som ska registreras i SGBC:s ärendehanteringssystem vid ansökan om certifiering. SGBC genomför även ett platsbesök vid certifiering av hållbarhetsprogram, då representanter från stadsutvecklingsprojektet får visa handlingar och beskriva hållbarhetsarbetet.

CITYLAB:S ÖVERGRIPANDE HÅLLBARHETSMÅL

I Citylab har tio övergripande hållbarhetsmål preciserats som tillsammans utgör riktpunkten för vad SGBC vill ska uppnås i utvecklingen av stadsdelar. Hållbarhetsmålen är utvecklade med hänsyn till nationella och globala mål. Citylab är utvecklat så att alla indikatorer hjälper projekten att styra mot de övergripande hållbarhetsmålen, som ska integreras i alla steg i processen. De tio övergripande hållbarhetsmålen är följande:

God hälsa och välbefinnande

God hälsa och välbefinnande

Att skapa förutsättningar för god hälsa och välbefinnande för människor är en central fråga för hållbar stadsutveckling. Folkhälsan påverkas av allt från individers egna val och levnadsvanor till strukturella faktorer såsom yttre miljöer och demokratiska rättigheter.

Jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning

Jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning

För att minska sociala klyftor är det viktigt att skapa förutsättningar för jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning med respekt för människans frihet och möjligheter. Detta är positivt ur etiskt, demokratiskt och samhällsekonomiskt perspektiv.

Delaktighet och inflytande

Delaktighet och inflytande

Delaktighet och inflytande är grundläggande villkor som gäller alla oavsett kön, köns-identitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsvariation, sexuell läggning och ålder. Delaktighet och inflytande påverkar såväl livsvillkor, social sammanhållning som hälsa positivt.

Trygg och säker livsmiljö

Trygg och säker livsmiljö

Hållbar stadsutveckling förutsätter en trygg och säker livsmiljö där boende, verksamma och besökare kan vistas på lika villkor.

Goda försörjningsvillkor

Goda försörjningsvillkor

Hållbar stadsutveckling förutsätter goda försörjningsvillkor. Att människor har arbete och sysselsättning kan bidra till bättre livskvalitet för den enskilde och till social trygghet och sammanhållning i samhället i stort.

Tillgängligt och inkluderande stadsliv

Tillgängligt och inkluderande stadsliv

Hållbar stadsutveckling handlar om att främja och skapa värden som bidrar till ett tillgängligt och inkluderande stadsliv, en hållbar och mångfacetterad stad öppen för olika kulturer, som bidrar till städers ökade dragningskraft för boende, besökare, näringsliv och investerare.

Resurshushållning

Resurshushållning

Resurshushållning innebär att användningen av energi, material och vatten minimeras, att resurserna används och återanvänds effektivt i kretslopp och att förnybara energislag och material väljs i första hand. Delad användning av resurser kan markant minska resursbehovet.

Ingen negativ klimatpåverkan

Ingen negativ klimatpåverkan

Koldioxid och andra växthusgaser från olika verksamheter gör att det globala klimatet förändras och blir varmare. Stadsutvecklingsprojekt har möjlighet att bidra till en positiv omställning med minskad klimatpåverkan, förnybara resurser och hållbara val för att bidra till globala, nationella och lokala mål om nettonollutsläpp av växthusgaser.

Ingen negativ miljöpåverkan

Ingen negativ miljöpåverkan

Att inte bidra med negativ miljöpåverkan är en central fråga, bland annat för att undvika spridning av miljö- och hälsofarliga ämnen och att minska belastningen på ekosystemen. Minst lika viktigt är att bevara och främja biologisk mångfald och natur- och kulturmiljö, samt att människors aktiviteter medför ett så litet ekologiskt fotavtryck som möjligt.

Resiliens och flexibilitet

Resiliens och flexibilitet

Genom resiliens och flexibilitet kan den byggda och naturliga miljön stå emot klimatförändringar och anpassas till framtida ändrade behov. Resiliens och flexibilitet handlar om att skapa städer som kan stå emot stress, förutsebara och oförutsedda förändringar som kan bestå av till exempel avbrott i viktiga försörjningssystem eller översvämningar. Flexibilitet innebär till exempel möjlighet att förändra bebyggelsen för att möta det aktuella bostadsbehovet.

PROJEKTPLANERING

INDIKATOR

Nuläge

ID:CL-PG:4.0:1

En nulägesbeskrivning och analys tas fram som redovisar rådande utgångsläge och omfattar samtliga fokusområden. Analysen utgör ett av de viktigaste underlagen för projektet eftersom den skapar en grundförståelse för vad projektet behöver förhålla sig till. Vilka de största värdena på platsen är samt vilka utmaningar och behov som finns.

Nulägesbeskrivning och analys ska redovisa projektets förutsättningar (nuläge, historik, eventuella trender, prognoser, behov, planerad utveckling i projektet och närområdet) samt en preliminär analys av vad de kända förutsättningarna sammanvägt kan betyda, vilka är projektets största värden, utmaningar och behov?

Hur inhämtning av underlag för indikatorn *Nuläge* sker för respektive steg i certifieringsprocessen:

- Precertifiering 1: en övergripande summering av vad som är känt kring platsens förutsättningar och behov.
- Precertifiering 2: Summering av underlag framtagna inom respektive fokusområde samt resultat av genomförda dialoger.
- Slutcertifiering: Eventuell uppdatering till följd av nytillkomna uppgifter om förutsättningar och behov inom fokusområden samt ytterligare resultat från samråd/dialog.

PRECERTIFIERING 1

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 1

En övergripande nulägesbeskrivning och analys sammanställs för att ta reda på vad utgångsläget är och vad som därigenom är viktigast att prioritera i projektet. Utgångsläget handlar om vilka värden (platser, funktioner, system, utmaningar och behov) som finns i projektet, på och nära platsen samt hur historik och framtid kan påverka detta. Den övergripande analysen ligger till grund för arbetet med utkast till vision, projektmål samt planering av processen i precertifiering 1. I precertifiering 2 tas fördjupade analyser och underlag fram för respektive fokusområde som utgör underlag för en fördjupad nulägesanalys.

› Bedömningskriterier Nuläge

1. Projektets förutsättningar (nuläge, historik, eventuella trender, prognoser, behov, planerad utveckling i projektet och närområdet samt identifiering av grupper för dialog) har sammanfattats. En preliminär analys har gjorts av vad de kända förutsättningarna sammanvägt kan betyda; projektets största värden, utmaningar och behov.

2. Behov av prioriterade framtida underlag utifrån analysen har redovisats i projektet.
3. Deltagare i analysen har redovisats i projektet.

➤ Instruktion Nuläge

Instruktion bedömningskriterium 1

Kända förutsättningar; nuläge, historik, eventuella trender, prognoser, behov, planerad utveckling i projektet och närområdet sammanfattas för projektet.

Inledande beskrivs Citylab:s 17 fokusområden baserat på tillgänglig kunskap (se *Tabell 2* nedan för fokusområden, indikatorer och underlag som ska tas fram inom certifieringen). Utgå från tidigare framtaget underlag för platsen och dess närområde samt den kompetens som finns i projektgruppen i detta skede.

I nulägesanalysen ska projektet översiktligt identifiera grupper som bor i närområdet samt vilka aktörer som verkar i området, som underlag till indikatorn *Delaktighet*, som är en viktig del i processstyrningen av projektet.

En preliminär analys med utgångspunkt i den övergripande beskrivningen av nuläget som beskriver vad förutsättningarna sammanvägt kan betyda i form av projektets största värden, utmaningar och behov, görs i projektet.

Den övergripande beskrivningen av nuläget samt analysen ligger till grund för arbetet med utkast till vision, projektmål samt planering av processen i precertifiering 1.

Nulägesbeskrivning och analys kan redovisas som två separata dokument eller ett sammanslaget.

Instruktion bedömningskriterium 2

Med utgångspunkt i nulägesbeskrivning och analys beskrivs i projektet vilka framtida underlag som är prioriterade.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagare i genomförandet av nulägesbeskrivning och analys; namn, organisation och roll.

➤ Redovisning Nuläge

Redovisning bedömningskriterium 1

En sammanfattning ska göras som beskriver projektets förutsättningar samt en preliminär analys som beskriver vad projektets förutsättningar sammanvägt kan betyda; projektets största värden, utmaningar och behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av prioriterade framtida underlag – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagare i analysen – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

En fullständig nulägesbeskrivning och analys görs för att definiera utgångsläget och vad som därigenom är viktigast att prioritera i projektet. Utgångsläget handlar om vilka värden (platser, funktioner, systemutmaningar och behov) som finns i projektet, på och nära platsen samt hur historik och framtid kan påverka detta.

› Bedömningskriterier Nuläge

1. I projektet har nuläget och förutsättningarna för Citylab:s alla fokusområdens indikatorer samt indikator *Delaktighet* sammanfattats, och en analys som beskriver vad förutsättningarna sammanvägt betyder i form av projektets största värden, utmaningar och behov, genomförts.
2. Vilka som deltagit i analysen redovisas.

› Instruktion Nuläge

Instruktion bedömningskriterium 1

Nulägesbeskrivningen och analysen som togs fram i precertifiering 1 fördjupas, nu med utgångspunkt i de underlag och analyser som tagits fram för fokusområdenas indikatorer samt resultat från indikator *Delaktighet* inom precertifiering 2.

Inom nulägesanalysen ska projektet identifiera boende i närområdet samt aktörer som verkar i området, som underlag till arbetet med Dialog, som är en viktig del i processtyrningen av projektet.

I samband med att underlag och analyser tas fram för fokusområdenas indikatorer görs också en sammanfattning som kommer utgöra underlag till nulägesbeskrivning och analys. Fokusområdenas indikatorer ska summeras och en samlad nulägesbeskrivning görs samt en analys av projektets största värden, utmaningar och behov. I analysen summeras nuläge, förutsättningar, historik, eventuella trender, prognoser, behov samt planerad utveckling i projektet och närområdet.

Nulägesbeskrivning och analys kan vara två separata dokument eller ett sammanslaget.

Instruktion bedömningskriterium 2

Redovisa deltagare i genomförandet av analysen; namn, organisation och roll.

› Redovisning Nuläge

Redovisning bedömningskriterium 1

Fullständig samlad nulägesbeskrivning samt analys som beskriver betydelsen av projektets förutsättningar i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av deltagare – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Om ny information tillkommit uppdateras nulägesbeskrivningen och analysen för att tydliggöra utgångsläget och vad som därigenom är viktigast att prioritera i projektet. Utgångsläget handlar om vilka värden, utmaningar och behov som projektet innebär på och nära platsen samt hur historik och framtid kan påverka detta.

➤ Bedömningskriterier Nuläge

1. I projektet har, vid behov, en uppdatering gjorts av den sammanfattande nulägesbeskrivning och analysen av vad förutsättningarna sammanvägt betyder i form av projektets största värden, utmaningar och behov.
2. För projektet har redovisning och motivering av eventuella förändringar i analysen jämfört med precertifiering 2 genomförts.
3. Deltagare i analysen har redovisats.

➤ Instruktion Nuläge

Instruktion bedömningskriterium 1

Om ny information tillkommit sedan precertifiering 2 avseende projektets förutsättningar (nuläge, historik, eventuella trender, prognoser, behov, planerad utveckling i projektet och närområdet) för Citylab:s fokusområden och indikatorn *Delaktighet*, ska för projektet göras en uppdatering av den sammanfattade nulägesbeskrivningen.

Vid förändrade förutsättningar, ska vid behov en uppdatering göras av den analys som beskriver projektets sammanvägda värden, utmaningar och behov.

Instruktion bedömningskriterium 2

Redovisa och motivera förändringar i analysen jämfört med precertifiering 2.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagare i genomförandet av analysen; namn, organisation och roll.

➤ Redovisning Nuläge

Redovisning bedömningskriterium 1

Vid behov, uppdatera nulägesbeskrivning och analys – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuell redovisning av förändringar i analysen i jämfört med precertifiering 2 samt motivering – i enlighet med bedömningskriteriet.

Redovisning bedömningskriterium 3

Om uppdatering skett, redovisning av deltagare i analysen – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Tabell 2: Citylab:s fokusområden, indikatorer och underlag

FOKUSOMRÅDE	INDIKATOR	UNDERLAG
1. Sociala värden	Socialt värdeskapande	Nulägesanalys av sociala värden
2. Klimatpåverkan och resurser	Klimatpåverkan och resurseffektivitet	Nulägesanalys och prognos för minimerad klimatpåverkan
	Cirkulär ekonomi	Nulägesanalys och prognos för cirkulär ekonomi
3. Grönstruktur	Biologisk mångfald	Spridningsanalys Naturvärdesinventering
	Jordbruksmark	Bedömning av jordbruksmark
	Ekosystemtjänster	Ekosystemtjänstanalys
	Grönytefaktor	Grönytefaktor
4. Klimat- anpassning	Klimat- och sårbarhetsanalys	Klimat- och sårbarhetsanalys
5. Vatten	Hållbar vattenhantering	Nulägesanalys hållbar vattenhantering
	Biologiska och ekologiska värden vatten	Spridningsanalys Naturvärdesinventering
6. Energi	Energisystem med låg klimatpåverkan	Nulägesanalys och prognos för energisystem med låg klimatpåverkan
7. Bebyggelse- struktur	Sammanhängande bebyggelsestruktur	Nulägesanalys bebyggelsestruktur
8. Funktioner	Blandning av funktioner	Nulägesanalys blandning av funktioner
9. Bostäder	Blandning av bostäder	Nulägesanalys bostadsutbud
10. Platser	Kvantitet platser	Nulägesanalys kvantitet platser
	Kvalitet platser	Nulägesanalys kvalitet platser
11. Lärmiljöer	Lärmiljöer	Nulägesanalys lärmiljöer
12. Kulturmiljöer	Kulturmiljöer	Kulturmiljöinventering
13. Transporter	Hållbara färd sätt och transporter	Analys hållbara transporter
14. Luft	Luftkvalitet	Luftkvalitets-utredning
15. Ljus	Dagsljus	Analys av diffust dagsljus (VSC)
	Direkt solljus	Analys av direkt solljus
	Belysning	Belysningsplan
16. Ljud	God ljudmiljö	Bullerutredning
17. Miljö- och hälso- farliga ämnen	Giftfri miljö	Nulägesanalys och riskbedömning miljö- och hälsofarliga ämnen

INDIKATOR

Vision

ID:CL-PG:4.0:2

Visionen bildar tillsammans med projektmålen en grund för hållbarhetsarbetet. Styrkan med att formulera en vision är att det blir enklare att fatta beslut då alla medverkande i stadsutvecklingsprojektet delar framtidsbilden om hur området ska utvecklas och varför.

Förutsättningarna, inklusive historik och framtida behov, bör vara grunden för visionen. Inspiration kan med fördel hämtas från styrande dokument för platsen eller organisationen samt de globala målen. Nationella, regionala och lokala mål och strategier – som miljö kvalitetsmål, regional utvecklingsstrategi och kommunens folkhälsostراتيجية – utgör underlag vid framtagandet av en vision.

PRECERTIFIERING 1

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 1

Syftet med att formulera en preliminär vision är att skapa underlag till en gemensam bild av områdets framtid för att underlätta processen.

➤ Bedömningskriterier Vision

1. Att projektet tagit fram ett utkast till vision.
2. Att projektet redogjort för vilka som deltagit i utvecklingen av visionen.

➤ Instruktion Vision

Instruktion bedömningskriterium 1

Visionen tas fram utifrån områdets förutsättningar och behov i enlighet med nulägesanalysen och ska syfta till en hållbar utveckling. Visionen kan med fördel formuleras med stöd av styrande dokument för platsen eller organisationen samt de globala målen samt andra nationella, regionala och lokala mål för hållbar utveckling. Exempelvis miljö kvalitetsmål, regionala och kommunala utvecklingsstrategier och folkhälsostراتيجية.

Inom visionsarbetet ska den preliminära visionens koppling till projektets prioriteringar beskrivas.

Instruktion bedömningskriterium 2

En redogörelse ska göras för vilka som deltagit i utvecklingen av utkastet till visionen, namn, organisation och roll.

➤ Redovisning Vision

Redovisning bedömningskriterium 1

Utkast till vision – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av deltagare i utvecklingen av visionen – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

PRECERTIFIERING 2**› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2**

Syftet med att formulera en vision är att skapa en gemensam bild av områdets framtid för att underlätta processen för en hållbar utveckling.

› Bedömningskriterier Vision

1. Att projektets vision finns beskriven.
2. En redogörelse för vilka som deltagit i utvecklingen av visionen.

› Instruktion Vision**Instruktion bedömningskriterium 1**

Projektet ska i Precertifiering 2 vidareutveckla och landa i en vision för projektet. Visionen tas fram utifrån områdets förutsättningar och behov i enlighet med nulägesanalysen och ska syfta till en hållbar utveckling. Visionen kan med fördel formuleras med stöd av styrande dokument för platsen eller organisationen samt de globala målen samt andra nationella, regionala och lokala mål för hållbar utveckling. Exempelvis miljö-kvalitetsmål, regionala och kommunala utvecklingsstrategier och folkhälsostategier.

Inom visionsarbetet ska visionens koppling till projektets prioriteringar beskrivas.

Visionen ska redovisas i projektets hållbarhetsprogram.

Instruktion bedömningskriterium 2

En redogörelse ska göras för vilka som deltagit i utvecklingen av visionen – namn, organisation och roll.

› Redovisning Vision**Redovisning bedömningskriterium 1**

Projektets vision – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av deltagare i utvecklingen av visionen – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva visionen och vid behov uppdatera den för att ajourhålla den gemensamma bilden av områdets framtid för att underlätta processen.

➤ Bedömningskriterier Vision

1. Eventuell uppdatering av projektets vision.
2. Att projektet beskrivit vilka som deltagit i den eventuella uppdateringen av visionen.
3. Eventuella ändringar från precertifiering 2 finns beskrivna och motiverade.

➤ Instruktion Vision

Instruktion bedömningskriterium 1

I projektet ses visionen över och uppdateras vid behov. Visionen ska vara baserad på nulägesanalysen och sammankopplad med projektets prioriteringar.

Instruktion bedömningskriterium 2

I projektet redogörs för vilka som deltagit i uppdateringen av visionen – namn, organisation och roll.

Instruktion bedömningskriterium 3

Beskriv eventuella ändringar av visionen i jämförelse med redovisad vision i precertifiering 2, samt motivera de eventuella förändringarna.

➤ Redovisning Vision

Redovisning bedömningskriterium 1

Eventuell uppdatering av vision för projektet – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Vid uppdaterad vision, beskrivning av deltagare som medverkat vid uppdateringen av visionen – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Beskrivning av eventuella ändringar av visionen i jämförelse med redovisad vision i precertifiering 2, samt motivering.

INDIKATOR

Projektmål

ID:CL-PG:4.0:3

Varje stadsutvecklingsprojekt ska formulera sina projektmål, som ska vara styrande under hela processen från planering och genomförande in i förvaltning. Projektmålen ska peka ut vilka frågor som är centrala för projektets hållbarhetsarbete och formuleras utifrån lokala förutsättningar och behov och med hänsyn till såväl synergier som målkonflikter. Projektmålen ska beröra samtliga Citylab:s tio övergripande hållbarhetsmål och 17 fokusområden. På så vis säkerställs att projektet täcker in helheten och strävar mot de globala målen, svenska miljö kvalitetsmål, jämställdhets- och folkhälsopolitiska mål, med flera. Projektmålen ska vara kopplade till visionen och användas för att visa vägen för hur stadsutvecklingsprojektet ska ta sig från nuläget till den önskade nivå som visionen representerar.

PRECERTIFIERING 1

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 1

Utkast till projektmål görs för att utgöra en grund för processtyrning och strategiska beslut i projektet där Citylab:s samtliga tio övergripande hållbarhetsmål och 17 fokusområden beaktas.

➤ Bedömningskriterier Projektmål

1. Att utkast till projektmål i enlighet med instruktionen tagits fram.
2. Att en beskrivning gjorts av vilka som deltagit vid utarbetande av utkast till projektmål.

➤ Instruktion Projektmål

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska ta fram ett utkast till projektmål. Projektmålen ska utgå från visionen och leda mot samtliga av Citylab:s tio övergripande hållbarhetsmål och 17 fokusområden. Projektmålen ska visa på en tydlig viljeinriktning och en stark ambition för hållbar utveckling.

I projektet bestäms hur många projektmål som ska finnas. Projektmålen ska vara uppföljningsbara kvantitativt eller kvalitativt.

När projektmålen formuleras bör det framgå hur och när målen ska följas upp och av vem, samt metoder för att följa upp projektmålen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska beskriva vilka som deltagit vid utarbetande av utkast till projektmål; namn, organisation och roll ska framgå.

➤ Redovisning Projekt mål

Redovisning bedömningskriterium 1

Att projektet tagit fram utkast till projekt mål i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Beskrivning av vilka som deltagit vid utarbetande av utkast till projekt mål i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Projekt mål skapas för att utgöra en grund för processtyrning och strategiska beslut i projektet där samtliga tio övergripande hållbarhetsmål och 17 fokusområden i Citylab beaktas.

➤ Bedömningskriterier Projekt mål

1. Att projektet tagit fram projekt mål i enlighet med instruktionen.
2. Att projektet beskrivit vilka som deltagit vid utarbetande av projekt mål.

➤ Instruktion Projekt mål

Instruktion bedömningskriterium 1

I projektet ska tidigare utkast till projekt mål vidareutvecklas. Projekt målen ska visa en tydlig viljeinriktning och en stark ambition för hållbar utveckling. Projekt målen ska beröra samtliga 17 fokusområden och de tio övergripande hållbarhetsmålen.

Projektet bestämmer hur många projekt mål som ska finnas. Projekt målen ska vara uppföljningsbara kvantitativt eller kvalitativt.

När projekt målen formuleras bör det framgå hur och när målen ska följas upp och av vem, samt metoder för att följa upp projekt målen.

Projektet ska redovisa projekt mål, inklusive förklaring av vilka projekt mål som omfattar vilket/vilka fokusområden och vilket/vilka övergripande hållbarhetsmål.

Projekt målen bör finnas redovisade i projektets hållbarhetsprogram.

Instruktion bedömningskriterium 2

Redovisa deltagare i utvecklingen av projekt mål, namn, organisation och roll.

➤ Redovisning Projekt mål

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av projekt mål – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Beskrivning av vilka som deltagit vid utarbetande av projektmål – enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Mål skapas för att utgöra en grund för processtyrning och strategiska beslut i projektet där samtliga tio övergripande hållbarhetsmål och 17 fokusområden i Citylab Manual beaktas i fortsatt planering och genomförande. Målen ses över och vid behov uppdateras för att hållas ajour och relevanta för projektet.

➤ Bedömningskriterier Projektmål

1. Att projektet vid behov har uppdaterat projektmålen.
2. Att projektet beskrivit vilka som deltagit vid eventuell uppdatering av projektmålen.
3. Att projektet redovisar eventuella förändringar av projektmålen i förhållande till precertifiering 2 samt motiverar dessa.

➤ Instruktion Projektmål

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska vid behov uppdatera projektmålen. De ska även fortsättningsvis svara upp mot instruktionen i precertifiering 2.

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska redovisa deltagare i eventuell uppdatering utvecklingen av projektmål; namn, organisation och roll.

Instruktion bedömningskriterium 3

Beskriv eventuella uppdateringar av projektmålen i förhållande till precertifiering 2 samt motivera förändringarna.

➤ Redovisning Projektmål

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av projektmål – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Beskrivning av deltagare vid eventuell uppdatering av projektmålen – i enlighet med instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Beskrivning av eventuella uppdateringar av projektmålen i förhållande till precertifiering 2 samt motivering.

INDIKATOR

Målkonflikter och synergier

ID:CL-PG:4.0:4

Stadsutveckling innefattar ofta många aspekter som hänger ihop och påverkar varandra. Genom att arbeta med projektplanering och processtyrning enligt Citylab kan potentiella målkonflikter och synergier identifieras. Det blir ofta målkonflikter som innebär att projektet behöver göra prioriteringar och val. Stadsutvecklingsprojekt ska ha en plan för identifiering och hantering av målkonflikter och synergier. Detta kan omfatta aspekter som till exempel organisation, tid, ekonomi, lokala faktorer och omvärldsfaktorer. Hantering av målkonflikter och synergier bör ske kontinuerligt under planering och genomförande, med hänsyn till konsekvensbedömningar av projektmål och åtgärder.

PRECERTIFIERING 1

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 1

Utkast till sammanfattning av målkonflikter och synergier görs för att utgöra en grund för processtyrning och strategiska beslut i projektet.

› Bedömningskriterier Målkonflikter och synergier

1. Att målkonflikter och synergier mellan projektmålen finns beskrivna på ett övergripande sätt.
2. Att målkonflikter och synergier med andra viktiga faktorer som påverkar projektet (såsom exploateringskalkyl, omkringliggande projekt etc.) finns beskrivna på ett övergripande sätt.
3. Att ett utkast till plan för hur målkonflikter och synergier ska hanteras finns.

› Instruktion Målkonflikter och synergier

Instruktion bedömningskriterium 1

I projektet ska finnas en inledande identifiering av potentiella målkonflikter och synergier mellan projektmålen. Det kan exempelvis göras genom att korsa de olika målen med varandra för att undersöka vilka mål som har positiv påverkan och vilka mål som har negativ påverkan på varandra. Påverkansgraden kan graderas från starkt främjande (+3)/främjande (+2)/svagt främjande (+1)/ingen påverkan (0) till svagt begränsande (-1)/begränsande (-2)/mycket begränsande (-3).

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska göra en initial identifiering av andra viktiga faktorer som påverkar projektet och identifiera potentiella målkonflikter och synergier mellan dessa faktorer och projektmålen. Det kan exempelvis göras genom att de olika målen korsas med varandra och för att undersöka vilka mål som har positiv påverkan och vilka mål som har negativ påverkan på varandra. Bedömningen kan även graderas från starkt främjande till mycket begränsande.

Instruktion bedömningskriterium 3

I projektet identifieras åtgärder för att hantera identifierade och värderade målkonflikter och synergier, därefter summeras dessa i en plan för fortsatt hantering.

➤ Redovisning Målkonflikter och synergier

Redovisning bedömningskriterium 1

Övergripande redovisning/utkast av identifierade målkonflikter och synergier mellan projektmål – i enlighet med bedömningskriteriet.

Redovisning bedömningskriterium 2

Övergripande redovisning/utkast av identifierade målkonflikter och synergier mellan andra viktiga faktorer som påverkar projektet – i enlighet med bedömningskriteriet.

Redovisning bedömningskriterium 3

Utkast till plan för hur målkonflikter och synergier – i enlighet med bedömningskriteriet.

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Målkonflikter och synergier analyseras för att utgöra en grund för processtyrning och strategiska beslut i projektet.

➤ Bedömningskriterier Målkonflikter och synergier

1. Att i projektet finns redovisat målkonflikter och synergier mellan projektmålen.
2. Att i projektet finns redovisat målkonflikter och synergier med andra viktiga faktorer som påverkar projektet (såsom exploateringskalkyl, omkringliggande projekt etc).
3. Att i projektet finns en plan för hur målkonflikter och synergier ska hanteras.

➤ Instruktion Målkonflikter och synergier

Instruktion bedömningskriterium 1

I projektet ska potentiella målkonflikter och synergier mellan projektmål identifieras. Det kan exempelvis göras genom att de olika målen korsas med varandra för att undersöka vilka mål som har positiv påverkan och vilka mål som har negativ påverkan på varandra. Påverkansgraden kan graderas från starkt främjande (+3)/främjande (+2)/svagt främjande (+1)/ingen påverkan (0) till svagt begränsande (-1)/begränsande (-2)/mycket begränsande (-3).

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska identifiera andra viktiga faktorer som påverkar projektet och potentiella målkonflikter och synergier mellan dessa faktorer och projektmålen. Det kan exempelvis göras genom att de olika målen korsas med varandra för att undersöka vilka mål som har positiv påverkan respektive negativ påverkan på varandra.

Bedömningen kan även graderas från starkt främjande till till mycket begränsande.

Instruktion bedömningskriterium 3

Projektet identifierar åtgärder för att hantera identifierade målkonflikter och synergier som summeras i en plan för fortsatt hantering.

➤ Redovisning av Målkonflikter och synergier

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av målkonflikter och synergier mellan projektmål – i enlighet med bedömningskriterium.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av målkonflikter och synergier med andra viktiga faktorer – i enlighet med bedömningskriterium.

Redovisning bedömningskriterium 3

Plan för hur målkonflikter och synergier ska hanteras.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Målkonflikter och synergier analyseras och uppdateras vid behov för att utgöra en grund för processtyrning och strategiska beslut i projektet.

➤ Bedömningskriterier Målkonflikter och synergier

1. Att en uppdatering av tidigare beskrivna målkonflikter och synergier mellan projektmålen vid behov har gjorts.
2. Att en uppdatering gjorts av de målkonflikter och synergier med andra viktiga faktorer som påverkar projektet (som exploateringskalkyl, kringliggande projekt etc.).
3. Att en uppdatering av planen för hur målkonflikter och synergier ska hanteras har gjorts i projektet.
4. Att uppdateringar i förhållande till precertifiering 2 finns redovisade och motiverade.

➤ Instruktion Målkonflikter och synergier

Instruktion bedömningskriterium 1

Identifiera om förändringar skett som kan leda till nya målkonflikter eller synergier mellan projektmål. Om förändringar skett ska beskrivningen av målkonflikter och synergier uppdateras.

Instruktion bedömningskriterium 2

Identifiera om förändringar skett som kan leda till nya målkonflikter eller synergier med andra viktiga faktorer som påverkar projektet. Om förändringar skett ska beskrivningen av målkonflikter och synergier uppdateras.

Instruktion bedömningskriterium 3

Om nya målkonflikter och synergier identifierats inom bedömningskriterium 1 och 2 behöver projektet ta fram åtgärder för hantering av dessa samt uppdatera planen för hur målkonflikter och synergier ska hanteras.

Instruktion bedömningskriterium 4

Summera eventuella förändringar jämfört med precertifiering 2 samt ge en motivering till hantering av dessa förändringar.

➤ Redovisning Målkonflikter och synergier**Redovisning bedömningskriterium 1**

Eventuell uppdaterad beskrivning av målkonflikter och synergier mellan projektmålen – i enlighet med bedömningskriterium.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuell uppdaterad beskrivning av målkonflikter och synergier med andra viktiga faktorer som påverkar projektet (såsom exploateringskalkyl, omkringliggande projekt etc.), i enlighet med bedömningskriterium.

Redovisning bedömningskriterium 3

Eventuell uppdaterad beskrivning av planen för hur målkonflikter och synergier ska hanteras, i enlighet med bedömningskriterium.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av eventuella uppdateringar i förhållande till precertifiering 2 och motivering till förändringarna – i enlighet med bedömningskriterium.

PROCESSTYRNING

INDIKATOR

Organisation

ID:CL-PG:4.0:5

Organisation avser styrningen av stadsutvecklingsprojekten mot en hållbar utveckling, hur ansvar ska fördelas och hur hållbarhetsprogram med vision, mål och åtgärder ska förankras. Syftet är att leda verksamheten så att rätt sak görs vid rätt tillfälle, av rätt kompetens på rätt sätt så att projektmålen kan uppnås. Varje aktör i stadsutvecklingsprojektets olika skeden ska bidra till helheten och att projektmålen nås. Organisationen i stadsutvecklingsprojekt som genomförs under lång tid kommer ständigt att förändras. Hur nya aktörer introduceras i projektet och hur överlämningar sker mellan olika skeden är avgörande för att projektets mål ska nås.

Det är av stor vikt att skapa en tydlighet avseende:

1. Projektets tidplan samt när olika kompetenser och aktörer kommer vara involverade, med hänsyn till de identifierade behoven i nulägesanalysen.
2. Projektets avgränsning och indelning samt vilka aktörer som medverkar i vilka delprojekt och när.

PRECERTIFIERING 1

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 1

Att säkerställa att organisationen bidrar till att leda projektets styrning och arbetsprocesser i en hållbar riktning.

➤ Bedömningskriterier Organisation

1. Att projektet redovisat organisation och mandat – med kompetenser, funktioner och preliminär omfattning i tid – i projektorganisationen. Det yttersta ansvaret för hållbarhetsstyrningen ska ligga på projektets ledningsfunktion.
2. Att projektet redovisat ett utkast på processer som säkerställer hållbarhetsarbetets förankring.

➤ Instruktion Organisation

Instruktion bedömningskriterium 1

Av underlaget ska framgå hur organisation och mandat ger god styrning mot hållbarhet. Organisationen ska formas utifrån det som framkommit i projektets nulägesanalys, prioriteringar i det fortsatta arbetet och kompetenser med utgångspunkt i fokusområden och indikatorer. Stadsutvecklingsprojektet bör, med hänsyn till specifika utmaningar, precisera om det finns ett behov av innovationsdriven utveckling för att nå en förändring. Innovation innebär framsteg och förnyelse av idéer och tillvägagångssätt som kommer samhället till nytta och kan bidra till att projektet kan utmana komplexa lokala problem genom nytänkande och innovationer.

Tidsomfattningen kan stämmas av med Citylabsamordnaren.

Instruktion bedömningskriterium 2

I projektet ska redovisas hur man avser att arbeta för att förankra hållbarhetsarbetet så att vision, mål och åtgärder återspeglas i planhandlingar och tas in i avtal och på så sätt omsätts i praktiken. Vilka arbetssätt, processer, styrning och uppföljning planerar projektet? Det kan till exempel vara byggherredialoger, hållbarhetsråd som stöttar projektaktörer och följer upp arbetet successivt.

➤ Redovisning Organisation

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av organisation och mandat – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av ett utkast på processer i enlighet med bedömningskriterium.

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att säkerställa att organisationen bidrar till att leda projektets styrning och arbetsprocesser i en hållbar riktning.

➤ Bedömningskriterier Organisation

1. Att det vid behov görs en uppdatering av redovisningen av projektorganisationen – med kompetenser, funktioner och omfattning i tid. Det yttersta ansvaret för hållbarhetsstyrningen ska ligga på projektets ledningsfunktion.
2. Att ansvars- och befogenhetsfördelning för projektmåls genomförande, måluppfyllelse och hållbarhetsredovisning är redovisade.
3. Att processer finns preciserade som förankrar hållbarhetsarbetet inom och mellan stadsutvecklingsprojektets olika skeden och aktörer.
4. Redovisning samt motivering av eventuella förändringar i hållbarhetsstyrningen gentemot precertifiering 1.

➤ Instruktion Organisation

Instruktion bedömningskriterium 1

Att redovisningen av organisation och mandat, där det framgår hur organisation och mandat ger god styrning mot hållbarhet, vid behov uppdaterats.

Instruktion bedömningskriterium 2

Redovisning av aktörer som är ansvariga för respektive projektmåls genomförande, måluppfyllelse och uppföljning. Stadsutvecklingsprojektet bör, med hänsyn till specifika utmaningar, precisera om det finns ett behov av innovationsdriven utveckling för att nå en förändring. Innovation innebär framsteg och förnyelse av idéer och tillvägagångssätt som kommer samhället till nytta och kan bidra till att projektet utmana komplexa lokala problem genom nytänkande och innovationer.

Instruktion bedömningskriterium 3

Vidareutveckla och uppdatera utkast från precertifiering 1 för process som säkerställer hållbarhetsarbetets förankring.

Redovisa en rutin för hur nya aktörer – till exempel nya projektparter, fastighetsägare, entreprenörer, konsulter och arkitekter – ska introduceras till och åta sig att följa hållbarhetsarbetet (till exempel vid fastighetsöverlåtelse).

Instruktion bedömningskriterium 4

Redogör för och motivera eventuella förändringar i hållbarhetsstyrningen gentemot precertifiering 1.

➤ Redovisning Organisation

Redovisning bedömningskriterium 1

Eventuellt uppdaterad redovisning av organisation och mandat– i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Ansvars-/befogenhetsfördelning för samtliga projektmål – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Beskrivning av processer som säkerställer hållbarhetsarbetets förankring.

Redovisning av en rutin för hur nya aktörer ska introduceras till och åta sig att följa hållbarhetsarbetet (till exempel vid fastighetsöverlåtelse).

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning samt motivering av eventuella förändringar i hållbarhetsstyrningen i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att säkerställa att organisationen bidrar till att leda projektets styrning och arbetsprocesser i en hållbar riktning.

➤ Bedömningskriterier Organisation

1. Att i projektet framtagits en uppdaterad redovisning av ansvarsroller – med kompetenser och funktioner – med anledning av att projektet närmar sig genomförandefasen
2. Att i projektet ansvars-/befogenhetsfördelning uppdaterats för samtliga projektmål, avseende genomförande, måluppfyllelse och uppföljning.
3. Att i projektet beskrivningen av processer som förankrar hållbarhetsarbetet inom och mellan stadsutvecklingsprojektets olika skeden och aktörer, uppdaterats och specificerats med anledningen av den kommande genomförandefasen.

4. Att samtliga projektparter / fastighetsägare inom projektområdet (kommuner, byggaktörer, med flera) redovisats vid tidpunkten för inlämning av ansökan för slutcertifiering.
5. Att en ansvarig person, hos respektive projektpartner, har signerat hållbarhetsprogrammet och därmed intygat att det kommer följas.
6. Att det finns en rutin för hur nya aktörer – till exempel nya projektparter, fastighetsägare, entreprenörer, konsulter och arkitekter – ska introduceras till och åta sig att följa hållbarhetsarbetet. (till exempel vid fastighetsöverlåtelse).
7. Att eventuella förändringar i hållbarhetsstyrningen gentemot precertifiering 2 har redovisats och motiveras.

➤ Instruktion Organisation

Instruktion bedömningskriterium 1

Redovisa hur organisation och mandat ger god styrning mot hållbarhet.

Instruktion bedömningskriterium 2

Med anledning av att projektet är på väg in i genomförandeskedet, ska beskrivningen av vem/vilka som ansvarar/befogar över samtliga projektmål, avseende genomförande, måluppfyllelse och uppföljning uppdateras.

Instruktion bedömningskriterium 3

Förankringsarbetet kan exempelvis ske genom regelbundna möten, till exempel byggherredialoger med involverade aktörer i syfte att påminna om hållbarhetsprogrammet och de mål och åtaganden som satts upp, se även indikator *Samverkan*.

Innehållet i hållbarhetsprogrammet bör, när så är relevant, följas upp i samband med bygglov och genom uppföljning av exploateringsavtal.

Instruktion bedömningskriterium 4

Sammanställ information avseende samtliga projektparter / fastighetsägare inom projektområdet.

Instruktion bedömningskriterium 5

Tillse att representanter hos samtliga projektparter har signerat hållbarhetsprogrammet och intygat att detta kommer att följas.

Instruktion bedömningskriterium 6

Uppdatera vid behov rutinen för hur nya aktörer ska introduceras till och åta sig att följa hållbarhetsarbetet (till exempel vid fastighetsöverlåtelse).

Instruktion bedömningskriterium 7

Summera och motivera eventuella förändringar som genomförts avseende processtyrning jämfört med precertifiering steg 2.

➤ Redovisning Organisation

Redovisning bedömningskriterium 1

Uppdaterad beskrivning av ansvarsroller inklusive kompetenser och funktioner, inför genomförandet i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 2

Uppdaterad ansvars- och befogenhetsfördelning för samtliga projektmål – förankring – i enlighet med bedömningskriterium och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Uppdaterad beskrivning av processer som säkerställer hållbarhetsarbetets förankring – i enlighet med bedömningskriterium.

Redovisning bedömningskriterium 4

Beskrivning av rutin för hur nya aktörer ska introduceras till att följa hållbarhetsarbetet – i enlighet med bedömningskriteriet.

Redovisning bedömningskriterium 5

Signatur av ansvarig hos respektive projektpart om att hållbarhetsprogrammet ska följas.

Redovisning bedömningskriterium 6

Beskrivning av rutin för hur nya aktörer introduceras till och åtar sig att följa hållbarhetsarbetet.

Redovisning bedömningskriterium 7

Redovisning och motivering till eventuella förändringar i hållbarhetsstyrningen gentemot precertifiering 2.

INDIKATOR

Samverkan

ID:CL-PG:4.0:6

Samverkan och kommunikation behövs dels för det interna arbetet mellan medverkande inom projektorganisationerna, dels med externa aktörer. Aktörer kan vara kommunen (politisk ledning, planavdelning, förvaltningar, med flera), arkitekter, ingenjörer, ekonomer och andra experter i konsultföretag, bygg- och entreprenadföretag, fastighetsbolag, energibolag, med flera.

Rollfördelningen mellan ett projekts interna och externa aktörer kan variera beroende på om det är en kommun, byggaktör, konsortium av aktörer eller annan aktör som leder stadsutvecklingsprojektet. Med samverkan avses att projektets deltagare har ett gott samarbetsklimat och en god intern kommunikation, att frågor löses gemensamt men med tydlig ansvarsfördelning, samt att projektets aktörer lär och inspireras av varandra. Samverkansprocesser kan innefatta forum för erfarenhetsutbyten, plattformar för samverkande aktiviteter och mötesordningar etc.

PRECERTIFIERING 1

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 1

Precisera hur projektets aktörer ska samverka i den interna projektorganisationen och med externa aktörer.

➤ Bedömningskriterier Samverkan

1. Att projektet har ett utkast till plan för hur man i projektet ska samverka och kommunicera under planering och genomförande, i enlighet med instruktionen.
2. Att det finns en beskrivning av vilka som deltagit i framtagandet av utkastet till planen.

➤ Instruktion Samverkan

Instruktion bedömningskriterium 1

I projektet ska finnas ett utkast till plan för hur projektets medlemmar ska samverka och kommunicera under planering och genomförande.

Planen ska innehålla:

- Preliminär rutin för samverkan och kommunikation inom projektorganisationen
- Preliminär rutin för samverkan och kommunikation med externa aktörer
- Preliminära rutiner för hur och när planen för samverkan och kommunikation ska utvärderas och vid behov revideras.
- Beskrivning och motivering av vilka forum som preliminärt ska erbjudas för att möjliggöra samverkan och lärande.

- Beskrivning av eventuella planerade kommunikationsaktiviteter.

Omfattningen av planen kan variera beroende på typ av projekt.

Instruktion bedömningskriterium 2

En förteckning över vilka som medverkade vid utarbetande av samverkans- och kommunikationsplanen; namn, organisation och roll ska framgå.

➤ Redovisning Samverkan

Redovisning bedömningskriterium 1

Förslag på plan för samverkan och kommunikation i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av medverkande vid framtagande av utkast till samverkans- och kommunikationsplan, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

För att precisera hur projektets aktörer ska samverka i den interna projektorganisationen och med externa aktörer.

➤ Bedömningskriterier Samverkan

1. Att projektet har en plan för hur projektets medlemmar ska samverka och kommunicera under planering och genomförande, i enlighet med instruktionen.
2. Redovisning av medverkande vid utarbetande av samverkans- och kommunikationsplanen.
3. Redovisning och motivering av eventuella förändringar av indikator *Samverkan* gentemot precertifiering 1.

➤ Instruktion Samverkan

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska arbeta vidare med utkastet, och ta fram en plan för hur projektets medlemmar ska samverka och kommunicera under planering och genomförande.

Planen ska innehålla:

- Rutin för samverkan och kommunikation inom projektorganisationen.
- Rutin för samverkan och kommunikation med externa aktörer.
- Rutiner för hur och när planen för samverkan och kommunikation ska utvärderas och vid behov revideras.
- Beskrivning och motivering av vilka forum som ska erbjudas för att möjliggöra samverkan och lärande.

- Beskrivning av planerade kommunikationsaktiviteter.

Instruktion bedömningskriterium 2

Beskrivning av vilka som medverkade vid vidareutvecklingen av samverkans- och kommunikationsplan; namn, organisation och roll ska framgå.

Instruktion bedömningskriterium 3

Instruktion saknas, se bedömningskriterium.

➤ Redovisning Samverkan

Redovisning bedömningskriterium 1

Plan för hur samverkan och kommunikation ska ske under planering och genomförande, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av medverkande vid utarbetande av samverkans- och kommunikationsplanen, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av och motivering till eventuella förändringar i samverkans- och kommunikationsplanen gentemot precertifiering 1.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifieringen

Att precisera hur projektets aktörer ska samverka i den interna projektorganisationen och med externa aktörer under genomförandeskedet.

➤ Bedömningskriterier Samverkan

1. Att lärdomar och medskick till genomförandeskedet utifrån projektets genomförda samverkan och kommunikation under planeringsskedet, redovisas.
2. Att det finns en uppdaterad plan för hur man i projektet ska samverka och kommunicera under genomförandeskedet, i enlighet med instruktionen.
3. Att medverkande redovisas vid framtagande av plan för hur projektets medlemmar ska samverka och kommunicera under genomförande.

➤ Instruktion Samverkan

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska redovisa lärdomar och medskick till genomförandeskedet utifrån projektets genomförda samverkan och kommunikation under planeringsskedet. Lärdomar och medskick ska beröra:

- Rutin för samverkan och kommunikation inom projektorganisationen för projektgenomförandet.
- Rutin för samverkan och kommunikation med externa aktörer.
- Rutiner för hur och när planen för samverkan och kommunikation ska utvärderas och vid behov revideras.
- Forum för att möjliggöra samverkan och lärande.
- Kommunikationsaktiviteter.

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska uppdatera planen för hur projektets medlemmar ska samverka och kommunicera under genomförande. Planen ska innehålla:

- Beskrivning av hur lärdomar och medskick från planeringsskedet tas omhand.
- Rutin för samverkan och kommunikation inom projektorganisationen.
- Rutin för samverkan och kommunikation med externa aktörer.
- Rutiner för hur och när planen för samverkan och kommunikation ska utvärderas och vid behov revideras.
- Beskrivning och motivering av vilka forum som ska erbjudas för att möjliggöra samverkan och lärande.
- Beskrivning av planerade kommunikationsaktiviteter.

Instruktion bedömningskriterium 3

Projektet ska beskriva vilka som medverkade vid vidareutvecklingen av samverkans- och kommunikationsplan; namn, organisation och roll ska framgå.

➤ Redovisning Samverkan

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av lärdomar och medskick till genomförandeskedet, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Plan för samverkan och kommunikation under genomförandeskedet, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av medverkande vid framtagande av plan för hur projektet ska samverka och kommunicera under genomförande, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

INDIKATOR

Delaktighet

ID:CL-PG:4.0:7

Delaktighet handlar i grunden om demokrati – om medborgares rätt att involveras aktivt i stadsutvecklingsprocessen. Samtidigt har människors engagemang kring samhällsbyggnadsfrågor accelererat och därmed ökar förväntan på delaktighet och inflytande. Utvecklingen av städer och stadsdelar innebär allt oftare förändring i befintliga miljöer, där de som bor och verkar i området har unik kunskap om sin omgivning. Det ställer nya krav på hur projekten hanterar medverkan i stadsutvecklingsarbete och i planprocesser genom medborgardialog, samråd eller andra former av aktivt deltagande i planeringen.

Medborgardialog handlar om hur lokala aktörers intressen och kunskap, genom aktiv medverkan, kan hanteras systematiskt och konstruktivt. Syftet är att skapa delaktighet och inflytande, i synnerhet när man hanterar motstridiga intressen och uppfattningar. Långsiktigt förvaltande av tillit är av stor vikt. Därför bör de medborgardialoger som utförs av enskilda aktörer genomföras tillsammans med kommunen.

PRECERTIFIERING 1

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 1

Att bidra till delaktighet och inflytande samt ta vara på lokala aktörers intressen och kunskap, genom dialoger samt inventering av eventuellt tidigare genomförda dialoger.

➤ Bedömningskriterier Delaktighet

1. Att i nulägesanalysen översiktligt redovisa grupper som bor samt aktörer som verkar i närområdet.
2. Att de frågor/ämnen identifierats som det är av särskild vikt att lokala invånare och civilsamhället aktivt engageras i samt ges möjlighet till inflytande över.
3. Att projektet har identifierat viktiga lokala målgrupper för delaktighet relaterat till såväl behov av ökad kunskap om nuläget som behov av att skapa delaktighet och inflytande.
4. Att eventuella tidigare genomförda dialoger samt vilka behov som har framförts i dessa redovisas.
5. Att preliminära metoder och verktyg för medborgardialoger och samråd preciserats, i synnerhet de grupper som kan vara svåra att nå genom konventionella metoder såsom öppet hus och stormöten, samt hur återkoppling ska ske till de medverkande.

➤ Instruktion Delaktighet

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska ta fram uppgifter om vilka grupper som bor i närområdet, inklusive ålder, inkomst och utbildning, samt vilka aktörer som verkar i området. Uppgifterna läggs in i nulägesanalysen och kan komma att fungera som underlag i fler frågor.

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska identifiera frågor/ämnen, utifrån möjligheter och utmaningar inom projektet, där det är av särskild vikt att lokala invånare och civilsamhället aktivt engageras till delaktighet samt ges möjlighet till inflytande och möjlighet att bidra med lokal kunskap. Se indikator *Nuläge* som sammanfattar de kända förutsättningarna.

Civilsamhället kan i sammanhanget till exempel vara samhällsföreningar, boendeorganisationer, hembygdsföreningar och miljöorganisationer.

Instruktion bedömningskriterium 3

Grupper som är viktiga för delaktighet, i förhållande till såväl behov av ökad kunskap om nuläget som behov av att skapa delaktighet och inflytande, ska preciseras. Utgå från uppgifter om vilka som bor och verkar i området (bedömningskriterium 1) samt de frågor som identifierats som viktiga för delaktighet och inflytande (bedömningskriterium 2).

Instruktion bedömningskriterium 4

Projektet ska undersöka om det finns redan genomförda dialoger som kan bidra med kunskap och underlag, resultatet sammanställs.

Instruktion bedömningskriterium 5

Preliminära metoder och verktyg för medborgardialoger och samråd ska preciseras. Utgå från de frågor som identifierats som särskilt viktiga för dialog och inflytande (bedömningskriterium 2) samt de grupper och aktörer som projektet identifierat som särskilt viktiga för delaktighet (bedömningskriterium 3) och beskriv preliminära metoder och verktyg för dialog och samråd. Ägna särskild uppmärksamhet åt de grupper som kan vara svåra att nå genom konventionella metoder såsom öppet hus och stormöten. Preciser också hur återkoppling ska ske till de medverkande.

➤ Redovisning Delaktighet

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning i nulägesanalysen av grupper som bor i närområdet samt vilka aktörer som verkar i området, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av frågor/ämnen av särskild vikt för delaktighet och möjlighet till inflytande, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av viktiga lokala målgrupper för delaktighet, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av eventuella tidigare genomförda dialoger samt resultatet från dessa, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av preliminära metoder för medborgardialoger och samråd, samt redovisning av hur återkopplingen till de som deltog ska ske, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att skapa delaktighet och inflytande samt ta vara på lokala aktörers intressen och kunskap genom att ta vara på resultat från genomförda dialoger.

➤ Bedömningskriterier Delaktighet

1. Att genomförda dialoger, metoder som använts samt vad som framkommit redovisats, samt hur återkopplingen till deltagare ska ske.
2. Att redovisning gjorts för på vilket sätt synpunkter och inhämtad kunskap från medborgardialogen/-er har beaktats i planeringen av området.
3. Att eventuellt ytterligare planerade medborgardialoger, dess metoder, samt genomförande av samråd redovisats.
4. Att eventuella ändringar sedan precertifiering 1 avseende planerade medborgardialoger och samråd redovisats och motiverats.

➤ Instruktion Delaktighet

Instruktion bedömningskriterium 1

I projektet redovisas vilka dialoger som genomförts, vilka metoder som använts samt vilka behov och lokal kunskap som framkommit. Redogörelse för hur återkopplingen till deltagarna kommer att ske/har skett.

Instruktion bedömningskriterium 2

Hur synpunkter och inhämtad kunskap från medborgardialog har beaktats vid utvecklingen av området och hur det påverkat utformningen och val av åtgärder redovisas.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa eventuellt ytterligare planerade medborgardialoger, metoder, målgrupper och mål för dessa. Samt hur plansamråd kommer ske om det är aktuellt.

Instruktion bedömningskriterium 4

Om förändringar gjorts av planerade medborgardialoger och samråd, sedan precertifiering 1, ska dessa beskrivas och motiveras.

➤ Redovisning Delaktighet

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av genomförda dialoger samt vilka synpunkter som framförts, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av hur synpunkter och inhämtad kunskap från medborgardialogen/-er har beaktats i planeringen av området, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av eventuellt ytterligare planerade medborgardialoger och/eller samråd, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning och motivering av ändringar, sedan precertifiering 1, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att skapa delaktighet och inflytande samt genom att ta vara på lokala intressen och lokal kunskap samt redovisa eventuella förändringar från precertifiering 2.

➤ Bedömningskriterier Delaktighet

1. Redovisning av genomförda medborgardialoger samt eventuellt samråd, vad som framkommit, samt hur återkopplingen till de som deltog har skett/ska ske.
2. Redovisning av hur resultatet från genomförda dialoger och samråd har beaktats inom projektet.
3. Redovisning och motivering av eventuella ändringar från precertifiering 2 avseende genomförandet av medborgardialoger och samråd.

➤ Instruktion Delaktighet

Instruktion bedömningskriterium 1

Summering av genomförda medborgardialoger och samråd. Utgå från redovisningen i precertifiering 2 och lägg till eventuellt ytterligare dialoger och samråd. Beskriv resultatet från dialogerna/samrådet, det vill säga vad som framkommit. Samt hur återkoppling ska ske till dem som deltagit.

Instruktion bedömningskriterium 2

Redovisning av hur synpunkter och inhämtad kunskap från medborgardialog och samråd har beaktats vid utvecklingen av området och hur det påverkat utformningen och val av åtgärder.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning och motivering av eventuella förändringar som gjorts av medborgardialoger och samråd.

➤ Redovisning Delaktighet**Redovisning bedömningskriterium 1**

Redovisning av medborgardialoger samt eventuellt samråd, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av hur resultat från genomförda dialoger och samråd har beaktats inom projektet, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av och motivering till eventuella ändringar från precertifiering 2 avseende genomförandet av medborgardialoger och samråd, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

FOKUSOMRÅDEN

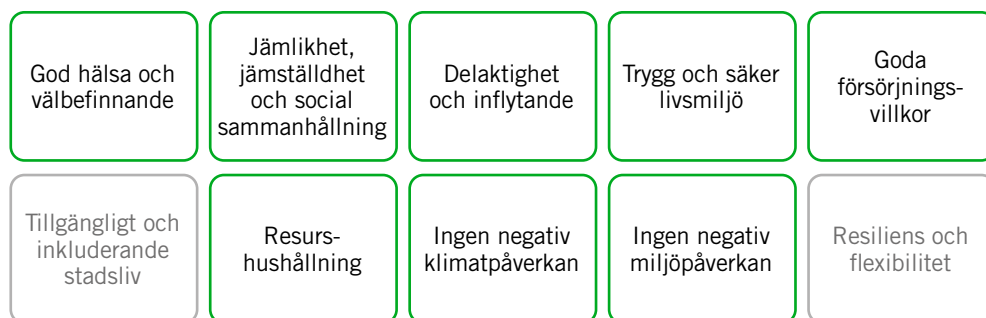
1 SOCIALA VÄRDEN

Fokusområdets syfte

Att utreda och synliggöra sociala värden, utmaningar och behov kopplade till projektet så att utvecklingen kan bidra till socialt värdeskapande och välmående.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Genom ett systematiskt arbete med socialt värdeskapande tas lokal kunskap tillvara, och platsspecifika förutsättningar integreras. Sociala värden och stadsdelar som erbjuder en variation och närhet till utbud, bostäder och sociala funktioner kan motverka segregation och främja jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning. Detta kan i sin tur skapa förutsättningar för hälsa, välbefinnande, goda försörjningsvillkor och en jämlik klimatomställning.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningsskedet)

- Indikator 2. Tillit i grannskapet (indirekt).
- Indikator 12. Klimatpåverkan (indirekt).

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Man 01. Förstudie och projektering.

LEED 4.1

- Pilot credits: Social equity within the community.

Koppling till EU-taxonomin

Fokusområdet kan indirekt bidra till samtliga av taxonomins målområden, men omfattas inte av väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Socialt värdeskapande

ID:CL-PG:4.0:8

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna

Att lyfta sociala värden, utmaningar och behov som finns kopplade till projektet för att kunna dra nytta av värden, hantera utmaningar och möta behov på platsen genom projektets utveckling.

› Bedömningskriterier Socialt värdeskapande

1. Att det finns en analys av platsens sociala och ekonomiska strukturer. Dels genom en summering av förutsättningar för fokusområdena *3. Grönstruktur*, *7. Bebyggelsestruktur*, *8. Funktioner*, *9. Bostäder*, *10. Platser*, *12. Kulturmiljöer*, *13. Transporter*, *14. Luft*, *15. Ljus* och *16. Ljud*, då de har stark koppling till människors välmående. Och dels genom en analys av demografiska och ekonomiska förutsättningar (till exempel befolkningsstatistik och trender i området och närliggande områdens förhållanden avseende till exempel sysselsättningsgrad, utbildningsnivå, medelinkomst och det lokala näringslivets behov).
2. Att det finns en beskrivning av hur de sociala värdena och utmaningarna tagits om hand i vision, projekt-mål, åtgärder samt i utvecklingen av projektet. Samt att projektet redovisat vilka åtgärder som kommer vidtas för att bidra till sociala värden, ökade lokala försörjningsmöjligheter och företagande i möjligaste mån. Motivering av där detta perspektiv inte tagits om hand.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Socialt värdeskapande

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet sammanfattar förutsättningar för fokusområdena *1. Sociala värden*, *3. Grönstruktur*, *7. Bebyggelsestruktur*, *8. Funktioner*, *9. Bostäder*, *10. Platser*, *12. Kulturmiljöer*, *13. Transporter*, *14. Luft*, *15. Ljus* och *16. Ljud*, med utgångspunkt i de senast framtagna underlagen för respektive fokusområde.

Projektet ska i analysen också inkludera:

- Demografiska och socioekonomiska förhållanden* och sysselsättningsgrad.
- Sociala och ekonomiska tillgångar/verksamheter:
 - Lokalt näringsliv och dess behov av utveckling (enligt input från dialoger med lokala näringsidkare, eller via input från kommunens näringslivsprogram/näringslivsansvariga eller dylika funktioner).
 - Fysisk närhet till service-, kultur och arbetsplatsutbud.**

- Socialt kapital, föreningar och eldsjälur (från exempelvis dialoger, input från kultur- och fritidsförvaltningar mm.).

En analys av sociala värden, utmaningar och behov avseende socialt värdeskapande baserat på ovan punkter och en summering i kortare text med karta som underlag till indikator *Nuläge*.

Analysen kan följa metodik för socialt värdeskapandeanalys. Omfattningen av analysen avgörs av projektets storlek och behov.

Instruktion bedömningskriterium 2

Att man i projektet, med utgångspunkt i analys av områdets förutsättningar och behov, redovisar vilka åtgärder som vidtagits och kommer vidtas för att bidra till ett socialt värdeskapande, ökade försörjningsmöjligheter (främst för personer som bor eller verkar i området/kommunen) samt ett hållbart lokalt företagande.

Beskriv hur identifierade värden och utmaningar tagits om hand i vision, projektmål, åtgärder samt i utvecklingen av projektet. Motivera när perspektivet ej tagits om hand.

I redovisningen ska följande framgå:

- Åtgärder.
- Vilka styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning till plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.

Instruktion bedömningskriterium 3

Beskriv vilka roller, målgrupper och kompetenser som deltagit i arbetet med indikatorn, samt stärk kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för socialt värdeskapande.

➤ Redovisning Socialt värdeskapande

Analys av sociala värden

Summering av analysen i kortare text och karta som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*.

Redovisning bedömningskriterium 2

Beskrivning av hur identifierade värden och utmaningar tagits om hand i vision, projektmål samt i utvecklingen av projektet.

Redovisning av åtgärder för socialt värdeskapande.

Motivering där perspektivet ej tagits om hand.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer och målgrupper i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att analysen samt föreslagna åtgärder för sociala värden aktualitetsprövas samt justeras dessa vid behov.

Att tydliggöra hur sociala värden tas tillvara och hanteras under genomförandeskedet.

➤ Bedömningskriterier Socialt värdeskapande

1. Att analysen av vad dessa utgångspunkter/förutsättningar sammantaget betyder för sociala värden och sammanfattning i kortare text samt i karta vid förändrade förutsättningar uppdaterats.
2. Att en bedömning gjorts huruvida föreslagna åtgärder fortfarande är aktuella, samt att de justerats vid behov, samt att projektets konsekvenser för socialt värdeskapande tydligt redovisas.
3. Att en beskrivning finns av hur identifierade värden och utmaningar ska tas om hand under genomförandeskedet.
4. Att redovisning finns av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Socialt värdeskapande

Instruktion bedömningskriterium 1

Att analysen av vad förändrade förutsättningar sammantaget betyder för socialt värdeskapande, uppdateras.

Att eventuellt uppdaterat underlag för fokusområdena *1. Sociala värden, 3. Grönstruktur, 7. Bebyggelsestruktur, 8. Funktioner, 9. Bostäder, 10. Platser, 12. Kulturmiljöer, 13. Transporter, 14. Luft, 15. Ljus och 16. Ljud*, kopplat till socialt värdeskapande går igenom och huruvida förändringar skett avseende förutsättningarna sedan precertifiering 2, undersöks. Vid behov görs en uppdaterad sammanfattning av förutsättningarna för socialt värdeskapande. Eventuella ändringar från precertifiering 2 beskrivs och motiveras.

Instruktion bedömningskriterium 2

Att vid behov uppdatera beskrivningen av hur identifierade värden och utmaningar tagits om hand i vision, projektmål, åtgärder samt i utvecklingen av projektet.

Om perspektiv och utmaningar ej adresserats i projektet ska detta motiveras särskilt.

En bedömning av om åtgärderna fortfarande är aktuella, samt justering av dem vid behov.

Om eventuella förändringar får konsekvenser för socialt värdeskapande ska detta redovisas tydligt. Vid förändrade förutsättningar ska ändringar i hantering och åtgärder summeras i en kortare text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Beskrivning av hur identifierade värden och utmaningar ska tas om hand under genomförandeskedet.

Här ingår eventuella åtgärder för att under utbyggnadsfasen använda sociala klausuler. Sociala klausuler kan till exempel innebära att byggaktörer, fastighetsbolag, kommunen, leverantörer med flera, i samband med upphandling, anlitar personer som bor eller verkar i området, med särskild uppmärksamhet på de som står långt från arbetsmarknaden. Detta med syftet att bidra till ökade försörjningsmöjligheter, arbetslivserfarenhet och en social inkludering och sammanhållning. Behov inom området och närliggande områden ska beaktas i första hand, men sociala klausuler kan även bidra till arbetstillfällen i andra delar av staden. De sociala klausulerna kan användas under nybyggnation, renovering och förvaltning och kan ske med praktikplatser, lärlingsjobb, visstids- eller tillsvidareanställningar eller annan typ av begränsad anställning.

Socialt värdeskapande åtgärder under genomförandeskedet ska inkludera:

- Åtgärder för sociala klausuler och hantering av sociala värden under utbyggnadsskedet.
- Vilka styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till/ekonomiska styrmedel).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning.

➤ Redovisning Socialt värdeskapande

Redovisning bedömningskriterium 1

En eventuell uppdaterad analys av sociala värden och behov i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Summerande text om eventuella förändringar.

Redovisning bedömningskriterium 2

Vid behov görs en uppdaterad beskrivning av hur identifierade värden och utmaningar tagits om hand i vision, projektmål samt i utvecklingen av projektet. En motivering där perspektiv ej tagits om hand ska ingå.

Ena sammanfattande bedömning ska göras av huruvida åtgärderna fortfarande är aktuella samt beskrivning av eventuella förändringar av åtgärder för socialt värdeskapande.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder under utbyggnadsskedet samt beskrivning av hur genomförandet av åtgärderna säkerställs.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

En stadsdels viktigaste tillgång är dess invånare, näringsidkare och representanter för organisationer verksamma i området. Verktygen som används för att förstärka relationerna mellan dessa aktörer, med förbättrad tillit och stärkt kollektiv och individuell förmåga som mål, är essentiella för ett väl genomfört projekt. De relationer, samarbetsmönster och arbetstillfällen som skapas under nybyggnation eller renovering, kan bilda underlag för en bestående och inkluderande lokal ekonomi.

Lokala arbetstillfällen som skapas genom sociala klausuler ger personer med olika könsidentitet, etnicitet, ålder, inkomst, utbildning, etcetera insteg på arbetsmarknaden, försörjning och ett nytt socialt sammanhang.

Att arbeta med socialt värdeskapande handlar om att lyfta fram de sociala värden, utmaningar och behov som finns kopplade till projektet för att kunna dra nytta av värden och hantera utmaningar. Alla delar av Citylab har påverkan på människors välmående på lång sikt, men Citylab lyfter särskilt fram dessa indikatorer med stor påverkan: *1. Sociala värden, 3. Grönstruktur, 7. Bebyggelsestruktur, 8. Funktioner, 9. Bostäder, 10. Platser, 12. Kulturmiljöer, 13. Transporter, 14. Luft, 15. Ljus och 16. Ljud.*

** Exempelvis: ålder, sysselsättningsgrad, andel arbetslösa, andel av befolkning med eftergymnasial utbildning, utbildningsnivå, medelinkomst, andel med lång högskoleutbildning (eftergymnasial utbildning som sträcker sig 3 år eller mer) in- och utflyttade med arbete, in- och utflyttade med lång högskoleutbildning.*

*** Stadsdelens relation till staden/kommunen/regionen som helhet vad gäller arbetsmarknad, kultur och service. Analysen kan göras i enklare beskrivande form vid mindre projekt eller som kartbaserad stadsrumsanalys eller närbarhetsanalys likt metodik i *Dela[d] Stad* (Boverket, KTH, Göteborgs stad 2013 – 2016). Analysen kan även utgå från Södertörnsmodellens metodik "Södertörnsanalysen" av socioekonomiska förhållanden kopplat till fysiska platser.*

*Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt *Referenser och fördjupning*.*

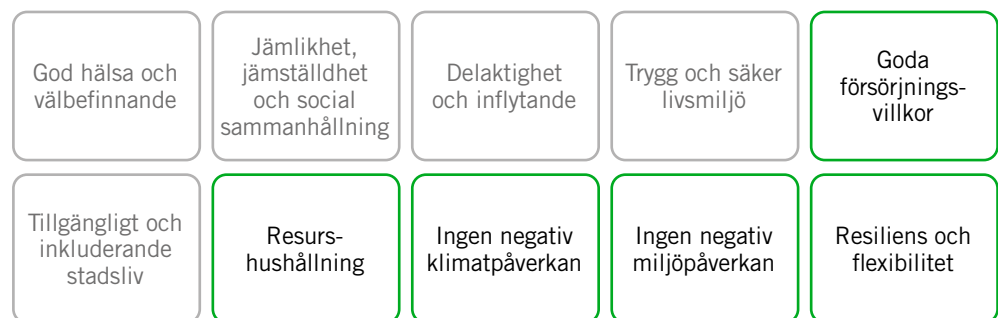
2 KLIMATPÅVERKAN OCH RESURSER

Fokusområdets syfte

Att genom minimerad klimatpåverkan och resursanvändning under såväl planering, byggprocess som drift av färdig stadsdel, utveckla projektet i en hållbar riktning. Utveckling och drift ska baseras på val för låg klimatpåverkan samt cirkulära principer genom att i första hand utveckla, bevara och ta till vara befintliga resurser i området och dess närhet samt premiera användningen av förnybara resurser framför fossila resurser.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Att begränsa klimatpåverkan och minimera uttag av resurser görs för att bidra till ett samhälle utan negativ klimatpåverkan. Minskning av klimatpåverkan bidrar även till minskad miljöpåverkan, ökad resiliens och goda försörjningsvillkor.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 4. Serviceutbud.
- Indikator 9. Restavfall.
- Indikator 12. Klimatpåverkan.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Man 02. Livscykelkostnad och livslängdsplanering.
- Wst 01. Hantering av byggavfall.
- Wst 02. Återvunnen ballast.

- Wst 03 a, b. Avfall från byggnadens driftskede.
- Wst 06. Funktionell anpassningsbarhet.
- Mat 01. Livscykelpåverkan.
- Mat 03. Ansvarsfull anskaffning av byggvaror.
- Mat 05. Utformning för hållbarhet och resiliens.
- Mat 06. Materialeffektivitet.

LEED 4.1

- MR Prerequisite: Construction and Demolition Waste Management.
- MR Credit: Building Life Cycle Impact Reduction (LCA).

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 4. Klimatpåverkan byggskede.
- 11. Cirkulärt byggande.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 3. Information till brukare.
- 10. Material.

NOLL CO₂ 1.1

- BAS 1. Certifiering för hållbar byggnad.
- Byggnadens klimatpåverkan 3. Byggdelar A1–A3.
- Byggnadens klimatpåverkan 4. Byggproduktion A4–A5.
- Byggnadens klimatpåverkan 5. Användning av byggnad B1–B5.
- Byggnadens klimatpåverkan 8. Slutskede C1–C4.
- Projektets klimatåtgärder 9. Nettonoll balans.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin inom väsentliga bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Klimatpåverkan och resurseffektivitet

ID:CL-PG:4.0:9

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att projektet genom nulägesanalys, prognos och åtgärder bidrar till utveckling med cirkulära lösningar, låg klimatpåverkan och minimerad resursanvändning under såväl planering, byggprocess och drift av färdig stadsdel. Genom att i första hand utveckla, bevara och ta till vara befintliga resurser i området och dess närhet samt premiera användningen av förnybara resurser före fossila.

› Bedömningskriterier Klimatpåverkan och resurseffektivitet

1. Att för projektet framtagits en nulägesanalys och prognos avseende klimatpåverkan och resurseffektivitet med utgångspunkt i befintliga värden, tillgångar och förutsättningar i syfte att minimera klimatpåverkan och resursuttag.
2. Att ha vidtagit och planerat åtgärder för att minimera klimatpåverkan och skapa en hög resurseffektivitet.
3. Att deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn redovisats.

› Instruktion Klimatpåverkan och resurseffektivitet

Instruktion bedömningskriterium 1

En nulägesanalys, prognos och strategi avseende klimatpåverkan och resurseffektivitet med utgångspunkt i befintliga värden, tillgångar och förutsättningar ska tas fram. Nulägesanalys och prognos ska innehålla:

- Inventering av fysiska resurser på platsen, strukturer, byggnader, stråk, anläggningar, infrastruktur och massaförhållanden, inklusive bedömning av återbrukbarhet.
- Möjliga resurskretslopp för projektet som enskilt eller sammankopplat kan skapa cirkulära system för exempelvis vatten, avfall, energi, transporter och odling.
- Uppskattning av stadsdelens klimatpåverkan under byggskede och drift med tydligt motiverad systemgräns (exempelvis avseende förändrad markanvändning, förlust av biomassa, bortschaktning av jord, nuvarande och framtida kolinlagring, bygg och anläggning och drift av området).
- Beskrivning av områdets anpassningsbarhet över tid (ex. flexibilitet i innehåll, program, nyttjande av olika byggnader eller platser).
- Referat till tillämpliga delar av fokusområde Sociala värden som behandlar sociala och ekonomiska tillgångar inom klimat, resurser och cirkulär ekonomi (ex. socialt kapital, lokalt näringsliv och föreningsliv).

- Projektet utgår från avfallshierarkin för att i första hand minimera resursuttag, i andra hand återbruka, i tredje hand högvärdigt återvinna, i fjärde hand energi och närings-utvinna (sammankopplade kretslopp) och i femte hand återföra resurser till naturen/ deponi av det som ej går att nyttja på något sätt.

Nulägesanalysen ska identifiera platsens befintliga värden och ge förutsättningar för att genom transformation utveckla dem, samt att omvärdera så att avfall ses som resurs. Nulägesanalys, prognos och strategi ska ge underlag för att sätta mål för låg klimatpåverkan, minimerat resursuttag, minskade avfallsmängder och hög återbruksgrad.

I första hand ska befintliga strukturer, byggnader, stråk, anläggningar och infrastruktur bevaras och utvecklas. För befintliga byggnader, anläggningar och strukturer som riskerar rivning, beskrivning av potentiella bevarande, återbruks- och avfallsmängder redovisas. Klimatpåverkan och avfallsmängder kvantifieras genom klimatberäkning och planerad slutdestination.

För cirkulär masshantering ska beskrivas hur minimering av masshantering kan åstadkommas och hur de massor som ska hanteras i första hand kan återanvändas lokalt. Vid behov av rening av massor ska detta i första hand ske lokalt för återvinning inom området. För massor som måste flyttas, ska klimatpåverkan och avfallsmängder kvantifieras genom klimatberäkning och beskrivning av potentiella avfalls- och eller återbruksmängder och planerad slutdestination.

Redovisa analysen och prognosen i sin helhet och gör en summering (som underlag till indikator *Nuläge* (i avsnitt *Projektplanering*) om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska redovisa mål och åtgärder som vidtagits eller ska vidtas för att säkerställa ett område med minimerad klimatpåverkan och hög resurseffektivitet. Som tydligt bidrar till en klimatneutral bygg- och anläggningssektor 2030. Projektet ska redovisa mål och åtgärder för:

- Kretslopp i området. Identifiera de kretslopp som är relevanta för projektet att sätta mål och åtgärder för, det kan till exempel vara vatten, avlopp, avfall, energi, transporter och odling.
- Återbruk av befintliga resurser baserat på nulägesanalysen, exempelvis strukturer, stråk, byggnader, byggnadsmaterial, anläggningar, infrastruktur och balanserad masshantering. Nyckeltal ska föreslås. Om befintliga resurser på platsen ej nyttjas i ny utformning av området ska detta motiveras särskilt.
- Möjliggör för boende och verksamma i området att hantera avfall som resurs, utifrån avfallshierarkin för att i första hand minimera resursuttag, i andra hand återbruka, i tredje hand högvärdigt återvinna, i fjärde hand energi och utvinning av näring (sammankopplade kretslopp) och i femte hand återföra resurser till naturen/ deponi av det som ej går att nyttja på något sätt. Nyckeltal för avfallsminimering ska föreslås.
- Balanserad bebyggelsestäthet som möjliggör utnyttjande av solenergi, god tillgång på dagsljus, stadsodling och naturlig ventilation.
- Anpassningsbarhet över tid (ex. flexibilitet i innehåll, program, nyttjande av olika byggnader eller platser).
- 100 % förnybar energiförsörjning av byggnader – energieffektiva byggnader med minimalt behov av tillförd energi som ingår i ett energisystem med väl utbyggd infrastruktur för lagring av energi (koppling till fokusområde 6. *Energi*).

För respektive åtgärd anges vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd. Det ska tydligt framgå vem som bär ansvaret för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Klimatpåverkan och resurseffektivitet

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys och prognos avseende klimatpåverkan och resurseffektivitet med utgångspunkt i befintliga värden, tillgångar och förutsättningar i syfte att minimera klimatpåverkan och resursuttag, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Summering av analys och prognos (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av vidtagna och planerade åtgärder för att minimerad klimatpåverkan, låg fossil bränsleanvändning och hög resurseffektivitet, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Aktualitetsprövning av analys, prognos samt åtgärder för låg klimatpåverkan och hög resurseffektivitet samt justering av dessa vid behov.

Att tydliggöra hur åtgärder för låg klimatpåverkan tas tillvara och hanteras under utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier Klimatpåverkan och resurseffektivitet

1. Uppdaterad analys av och prognos för klimatpåverkan och resurser om förutsättningarna förändrats eller ny information tillkommit från precertifiering steg 2. En summering av förändringar och eventuell påverkan på klimat och resurseffektivitet utförs och redovisas.
2. Uppdatering av åtgärder vid behov för att uppnå låg klimatpåverkan och hög resurseffektivitet.
3. Åtgärder för låg klimatpåverkan, fossilfri byggarbetsplats samt hög resurseffektivitet under utbyggnadsskedet.
4. Att projektet redovisat deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Klimatpåverkan och resurseffektivitet

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för huruvida förutsättningar för klimatpåverkan och resurser förändrats eller ny information tillkommit från precertifiering steg 2.

Uppdatera och detaljera analys och prognos vid behov.

Summera eventuella förändringar och dess påverkan på klimat och resurseffektivitet i området.

Om inga förändringar skett beskrivs det.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom eventuella synpunkter och nya uppgifter inkomna efter precertifieringen 2.

Om förutsättningarna ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna.

Justera åtgärderna efter behov. Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Åtgärder ska planeras som säkerställer att utförandeskedet genomförs med en så låg klimatpåverkan och så hög resurseffektivitet som möjligt, med cirkulärt angreppssätt, där avfall ses som resurs, återbruksgrad maximeras och avfallsmängder och uttag av jungfruliga resurser minimeras.

Mål och åtgärder för utbyggnadsskedet ska inkludera:

- Systematisk kravställning för klimat, resurseffektivitet, cirkularitet samt kompetenskrav vid upphandlingar.
- Fossilfri byggarbetsplats.
- Minimering av avfall, nyckeltal för utsortering och fraktioner (lägst basnivå**), minimerat spill och avfallsmängder ska sättas.
- Återbruksgrad, med nyckeltal.
- Delande av maskinflotta och verktyg.
- Samordnad logistik.
- Lokal masshantering.
- Återbrukscenter/ avsedd plats och väderskydd för lagring av material.
- Urban mining.
- Plan för aktörssamverkan.
- Information till involverade i byggprocessen, enligt ovan punkter.
- Plan för uppföljning av ovan punkter under byggskedet.

Att det för respektive åtgärd är angivet vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd. Samt att det tydligt framgår vem som bär ansvar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärk kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Klimatpåverkan och resurseffektivitet**Redovisning bedömningskriterium 1**

Uppdaterad nulägesanalys och prognos avseende klimatpåverkan och resurseffektivitet vid behov.

Summering av eventuell förändring och dess klimatpåverkan och resurseffektivitet.

Redovisning bedömningskriterium 2

Uppdaterad beskrivning av åtgärder för låg klimatpåverkan och hög resurseffektivitet samt hur genomförandet av åtgärderna säkerställs.

Summering av eventuellt förändrade och tillkommande åtgärder och effekter för klimatpåverkan och resurseffektivitet.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av vidtagna och planerade åtgärder för att minimera klimatpåverkan, låg fossilt bränsleanvändning och hög resurseffektivitet under utbyggnadsskedet, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn inklusive stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

INDIKATOR

Cirkulär ekonomi

ID:CL-PG:4.0:10

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att projektet genom nulägesanalys, prognos och åtgärder bidrar till utveckling av ett stadsutvecklingsområde med cirkulära lösningar. En cirkulär ekonomi ska vidareutvecklas eller skapas för att utveckla, bevara och ta till vara befintliga resurser i området, skapa förutsättningar för cirkulär konsumtion och kretsloppsbaseade system.

› Bedömningskriterier Cirkulär ekonomi

1. Att en nulägesanalys och prognos avseende cirkulär ekonomi med utgångspunkt i befintliga värden, tillgångar och förutsättningar tagits fram.
2. Att åtgärder vidtagits för att vidareutveckla och tillskapa en cirkulär ekonomi i området.
3. Att deltagande aktörer i arbetet med indikatorn redovisats, inklusive stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Cirkulär ekonomi

Instruktion bedömningskriterium 1

En nulägesanalys med inventering av befintliga värden och tillgångar med avseende på både sociala och fysiska förutsättningar samt förslag på hur en cirkulär ekonomi kan skapas och stärkas, ska tas fram. Nulägesanalysen ska svara på:

- Vilka förutsättningar som finns i området/kommunen för att frikoppla värdeskapande från konsumtion baserad på nyproduktion av varor.
- Vilka initiativ som finns i kommunen mellan aktörer för gemensamma lösningar som underlättar för omställning till en cirkulär ekonomi?
- Vilka knutpunkter och existerande flöden och platser som finns som kan göra det smidigt för invånare och verksamheter att cirkulera sina varor.
- Om fungerande delningsekonomier finns i området eller kommunen (exempelvis gemensamma lokaler och mötesplatser).
- Vilka sociala och ekonomiska tillgångar som finns kopplade till cirkulär ekonomi, exempelvis socialt kapital, lokalt näringsliv, föreningsliv, eldsjälar etc.). Dessa frågor kopplar till fokusområde [1. Sociala värden](#).

- Om cirkulära initiativ finns i kommunen görs en dialog kring behov av samverkan, affärsmodeller och lokala drivkrafter.
- Analysen ska visa vilka stödjande system som krävs för att upprätthålla och sköta de cirkulära system som byggs in i området.

Redovisa analysen i sin helhet och gör en summering (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering* om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

I projektet ska ingå en strategi för cirkulär ekonomi baserat på lokal produktion, förnybara resurser, delande och återbruk för att utöka och tillgängliggöra ett hållbart, cirkulärt utbud till framtida boende och verksamma i området och dess närhet. Strategin ska genom förslag till åtgärder visa:

- Hur de kretslopp som planeras i området, exempelvis för vatten, avfall, energi, transporter, mat och odling ska fortleva när området är utbyggt.
- Hur förutsättningar för cirkulär ekonomi baserat på delande, återbruk, lokalproduktion och förnybara resurser skapas.
- Hur boende och verksamma i området ska kunna leva cirkulärt (till exempel genom cirkulära tjänster såsom delande, odling, återbruksmöjligheter, reparations- och rekonditionering, utbildning och enkelhet i att minimera och sortera ut avfall).
- Vilka fysiska, digitala och administrativa stödsystem som kan underlätta för cirkulärt liv för de boende och cirkulära affärsmodeller för verksamheter i området och dess närhet (ex. hållbarhetscenter, finansieringsmöjligheter, avtal för delandetjänster, appar, återbruksgalleria, återbrukssamordnare etc.).
- Hur markanvändningen planeras för möjliggörande av den cirkulära strategin (exempelvis avseende kommersiell, privat och publik odling, delande- och lagandetjänster samt effektivt samutnyttjande av grannskapets ytor).
- Att projektet tillser utbildnings- och informations- och engagerande insatser för privatpersoner, verksamma, skolor, förskolor och andra kommunala, privata och frivilligorganisationer kring cirkulär ekonomi och minskad klimatpåverkan.
- Att projektet tillser att samverkan mellan aktörer uppmuntras systematiskt och premieras och att resursflöden optimeras och synergier dem emellan utnyttjas och fungerar optimalt i sitt sammanhang och med varandra i syfte att använda så lite resurser som möjligt.
- Möjliga nudging-åtgärder för ökad cirkularitet.
- Övriga av projektet identifierade relevanta åtgärder för klimat, resurser och cirkularitet.

För respektive åtgärd anges vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd samt att det tydligt framgår vem som bär ansvar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Cirkulär ekonomi

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys för cirkulär ekonomi med inventering av befintliga värden och tillgångar med avseende på både sociala och fysiska förutsättningar samt förslag på hur en cirkulär ekonomi kan skapas och stärkas, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion. Summering av analys och prognos (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Strategi för cirkulär ekonomi baserat på lokal produktion, förnybara resurser, delande och återbruk, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Aktualitetsprövning av analys, prognos och åtgärder för en cirkulär ekonomi samt justering av dessa vid behov.

Att tydliggöra hur åtgärder för cirkulär ekonomi tas tillvara och hanteras under utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier Cirkulär ekonomi

1. Uppdaterad analys av cirkulär ekonomi om förutsättningarna förändrats eller ny information tillkommit från precertifiering steg 2. Att en summering av förändringar och eventuell påverkan på klimat och resurseffektivitet utförs och redovisas.
2. Uppdatering av åtgärder vid behov för att uppnå en hög grad av cirkulär ekonomi.
3. Åtgärder för att säkerställa att befintliga värden som är viktiga för en lokalt fungerande cirkulär ekonomi stärks, utvecklas, arbetas aktivt med, så att de inte går förlorade under utbyggnadsfasen.
4. Att projektet redovisat deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Cirkulär ekonomi

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för huruvida förutsättningar för cirkulär ekonomi förändrats eller ny information tillkommit från precertifiering steg 2. Uppdatera och detaljera analysen vid behov.

Summera eventuella förändringar och deras påverkan på förutsättningar för cirkulär ekonomi i området.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom eventuella synpunkter och nya uppgifter inkomna efter precertifieringen 2.

Om förutsättningarna ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna och den cirkulära strategin.

Justera åtgärderna vid behov. Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Projektet ska genom åtgärder under utbyggnadsskedet säkerställa att befintliga värden som är viktiga för en lokalt fungerande cirkulär ekonomi stärks, utvecklas, arbetas aktivt med, så att de inte går förlorade under utbyggnadsfasen. Åtgärder för utbyggnadsskedet ska inkludera:

- Åtgärder som säkerställer att värden inom cirkulär ekonomi inte går förlorade under utbyggnadstiden.
- Att stadsutvecklingsprojektet säkerställer att området utnyttjar utbyggnadstiden till att samverka med medborgare och näringsidkare kring cirkulär och lokal ekonomi inom ramen för vad som är möjligt ur säkerhetssynpunkt.
- Lokaler och mötesplatser inom det planerade området, som uppmuntrar till delningsekonomi, återbruk och utbildning för minimerad klimatpåverkan, lokala kretslopp och cirkulär ekonomi skapas och värnas under utbyggnadstiden.

Att det för respektive åtgärd är angivet vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd. Det ska tydligt framgå vem som bär ansvar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärk kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Cirkulär ekonomi

Redovisning bedömningskriterium 1

Uppdaterad analys avseende cirkulär ekonomi vid behov.

Summering av eventuell förändring och dess effekt på möjligheten att uppnå cirkulär ekonomi i området, gärna i enkelt överskådlig tabellform.

Redovisning bedömningskriterium 2

Uppdaterad beskrivning av åtgärder för cirkulär ekonomi samt hur genomförandet av åtgärderna säkerställs.

Summering av eventuellt förändrade och tillkommande åtgärder och deras effekter på möjligheten att uppnå cirkulär ekonomi och cirkulära lösningar i området.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder under utbyggnadsskedet som säkerställer att befintliga värden som är viktiga för en lokalt fungerande cirkulär ekonomi stärks, utvecklas, arbetas aktivt med, så att de inte går förlorade under utbyggnadsfasen, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Bygg och anläggningssektorn står för cirka 20 % av de klimatpåverkande utsläppen i Sverige. För att minska branschens klimatpåverkan är byggskedet viktigt och elektrifiering och effektivisering av såväl produktions- som transportprocesser är viktigt. Liksom ökad användning av förnyelsebara bränslen, effektivare transporter, cirkulära flöden och optimering av energi- och klimatprestanda under uppförandefasen. (Fossilfritt Sverige; Färdplan för fossilfri konkurrenskraft: Bygg- och anläggningssektorn; 2018).

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

3 GRÖNSTRUKTUR

Fokusområdets syfte

Att främja stadsdelar där grönstruktur för biologisk mångfald, naturvärden och människor värnas och utvecklas.

Rekreativ grönstruktur hanteras inom ekosystemtjänster och grönytefaktor i detta fokusområde, men även under fokusområde 10. *Platser*.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Att behålla och utveckla den biologiska mångfalden innebär att naturmiljön inte påverkas negativt. Den biologiska mångfalden är också viktig för att ekosystemen, och i förlängningen samhället, ska vara resilient. Genom att värna och utveckla biologisk mångfald, ekosystemtjänster och grönstruktur kan negativ miljöpåverkan undvikas.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningsskedet)

- Indikator 13. Biologisk mångfald.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- LE 01. Val av plats.
- LE 02. Tomtens ekologiska värde och skydd av element med ekologiskt värde.
- LE 04. Förbättring av tomtens ekologiska värde.
- LE 05. Långsiktig påverkan på den biologiska mångfalden.
- Pol 03. Ytvattenavrinning.

LEED 4.1

- LT Credit: Sensitive Land Protection.
- LT Credit: Surrounding Density and Diverse Uses.
- SS Credit: Site Development – Protect or restore habitat.
- SS Credit: Protect or Restore Open Space.

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 11. Ekosystemtjänster.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 14. Utomhusmiljö.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomins avsnitt 7.1 och 7.2 och samtliga målområden, det omfattas av väsentliga bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet *Koppling till EU-taxonomin* i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator *Nuläge*.

INDIKATOR

Biologisk mångfald

ID:CL-PG:4.0:11

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att projektet inventerar nuläget och planerar åtgärder för att bevara, skydda och stärka biologisk mångfald, naturvärden och spridningssamband i samband med utvecklingen av området.

➤ Bedömningskriterier Biologisk mångfald

1. Att projektet har genomfört en naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014112 för området idag samt beskrivning av planens eventuella påverkan på naturvärdesklass 1, 2, 3 och 4. Att projektet har tagit fram en spridningsanalys som visar spridningssamband före och efter exploatering.
2. Att projektet redovisar anpassning och åtgärder för att bevara, stärka och utveckla naturvärden och spridningssamband inom projektet.
3. Att projektet redovisat deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, ekolog eller biolog.

➤ Instruktion Biologisk mångfald

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska ta fram en naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014112 för det aktuella området. Om befintliga naturvärden/ekologiska spridningssamband är uppenbart låga eller saknas kan underlag från en ekolog, framtaget i ett tidigt skede, åberopas som alternativ.

Redovisning av naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014. Alternativt, om befintliga naturvärden/ekologiska spridningssamband är uppenbart låga eller saknas, kan underlag från en ekolog, framtaget i ett tidigt skede, åberopas.

Inventeringen ska som minst utföras med detaljeringsgrad medel (alternativt detalj), vilket innebär att naturvärdesobjekt ska eftersökas och identifieras som motsvarar en yta av 0,1 ha eller mer. Inventeringen ska även inkludera tillägget om värdeelement (innebär att element som är särskilt viktiga för inventeringsområdets naturvärde inkluderas enligt NVI-standard).

I projektet ska en analys av grönstrukturen inom området och i förhållande till omgivningen ha genomförts. Analysen ska omfatta befintliga och möjliga framtida ekologiska spridningssamband, för en bedömning av projektområdets betydelse för grönstruktur och ekologiska spridningssamband i en större skala. Analysen kan utgå från länsstyrelsernas kartläggning av grön infrastruktur samt kommunövergripande underlag av spridningsanalyser om sådana finns. Relevanta regionala och kommunala styrdokument, planer och mål rörande

grönstruktur bör beaktas. Här ingår till exempel kommunens översiktsplan, grönstrukturplan, biotopkartor och habitatnätverkskartor.

Redovisning av spridningsanalys, inklusive kartbilder och illustrationer, av befintliga och möjliga framtida ekologiska spridningssamband för nuläge och för planerad bebyggelse och grönstruktur i projektet. En bedömning av projektets eventuella påverkan på spridningssamband ska ges.

Bifoga naturvärdesinventeringen i sin helhet samt gör en summering (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

I projektet ska anpassningsåtgärder i struktur och bebyggelseförslag vidtas samt eventuella försiktighets- och kompensationsåtgärder säkerställas så att:

- Ytor med högt naturvärde (motsvarande naturvärdesklass 1 och 2 enligt svensk standard för naturvärdesbedömning) inte påverkas negativt så att ekologiska funktioner och/eller värden minskar.
- Ytor med påtagligt naturvärde (motsvarande naturvärdesklass 3) och visst naturvärde (naturvärdesklass 4) bör inte påverkas negativt så att dess ekologiska funktioner eller värden minskas, men det ska utvärderas om de kan ha en framtida viktig funktion. Vid exploatering av ytor med dessa naturvärden ska kompensationsåtgärder inom planområdet genomföras. Vid kompensation av grönytor ska hänsyn tas till ytans storlek, dess biologiska kvaliteter samt dess betydelse för ekologiska spridningssamband. Lämplig kompensation bör utarbetas med stöd av ekolog.

Att utifrån resultatet från spridningsanalysen, vid behov ha gjort anpassningar i struktur och av bebyggelse för att gynna spridningssamband och undvika fragmentering samt att ha planerat åtgärder för att säkerställa och stärka viktiga ekologiska spridningssamband.

Redovisning av de åtgärder som vidtagits samt planeras för att säkerställa hänsyn till naturvärdesklasser enligt naturvärdesinventeringen.

Redovisning av de åtgärder som vidtagits samt planeras för att säkerställa att ekologiska spridningssamband skyddas och utvecklas.

Att det för respektive åtgärd är angivet vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd. Det ska tydligt framgå vem som bär ansvar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn. För biologisk mångfald behöver deltagande expert vara ekolog eller biolog.

➤ Redovisning Biologisk mångfald

Redovisning bedömningskriterium 1

Naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014112, och planens eventuella påverkan på naturvärdesklass 1, 2, 3 och 4.

Spridningsanalys som visar spridningssamband före och efter exploatering.

Summering av naturvärdesinventering och spridningsanalys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärderna och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att biologisk mångfald, naturvärden och spridningssamband bevaras, skyddas och stärks i samband med utvecklingen av området. Projektet ska aktualitetspröva och vid behov uppdatera naturvärdesinventering, analys av spridningssamband och åtgärder om ny information framkommit. Samt att säkerställa att värden värnas under utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier Biologisk mångfald

1. Att en redogörelse gjorts huruvida naturvärdesinventering och spridningsanalys fortsatt är aktuella eller om förutsättningarna förändrats samt att analys uppdaterats vid behov.
2. Att en bedömning gjorts huruvida åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de har justerats vid behov.
3. Att åtgärder för att undvika eventuell negativ påverkan på naturvärden och spridningssamband under utbyggnadsskedet säkerställts.
4. Att redovisning gjorts av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, ekolog eller biolog.

➤ Instruktion Biologisk mångfald

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för huruvida förändringar skett eller ny information om områdets naturvärden och spridningssamband framkommit som ger anledning att uppdatera naturvärdesinventering och spridningsanalys. Summera i sådant fall förändringarna i en bilaga samt uppdatera inventering och analys.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifieringen 2.

Om förutsättningarna förändrats eller ny information framkommit justeras åtgärderna vid behov.

Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Att åtgärder planerats som säkerställer att höga naturvärden och spridningssamband skyddas under utbyggnadsfasen.

Redovisningen av åtgärderna ska inkludera:

- En bedömning av risk för påverkan på naturvärden, spridningssamband och ekosystemtjänster under utbyggnadstiden.
- Eventuella fysiska skyddsåtgärder för naturvärden, som ex. träd, mark och övriga värdefulla strukturer.
- Eventuella skyddsavstånd.
- Eventuella tidsbegränsningar för att undvika negativ påverkan på skyddade arter.
- Åtgärder för att undvika kompaktering och förstörelse av jord i allmänhet.
- Åtgärder för återställande.
- Säkerställa rent vatten i byggskede.
- Om naturvärden, spridningssamband eller arter finns i området ska åtgärder för utbildning av personal under byggskedet redovisas.
- Att det för respektive åtgärd är angivet vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd. Samt att det tydligt framgår vem som bär ansvar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn, ekolog eller biolog.

➤ Redovisning Biologisk mångfald

Redovisning bedömningskriterium 1

Uppdaterad naturvärdesinventering och spridningsanalys vid behov samt summering av eventuella förändringar.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuellt uppdaterade åtgärder för att bevara, stärka och utveckla naturvärden och spridningssamband inom projektet.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder under utbyggnadsskedet samt hur dessa säkerställs.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion. För biologisk mångfald behöver deltagande expert vara ekolog eller biolog.

INDIKATOR

Jordbruksmark

ID:CL-PG:4.0:12

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att skydda brukningsvärd jordbruksmark för en långsiktigt hållbar markanvändning.

➤ Bedömningskriterier Jordbruksmark

1. Att det för projektet har genomförts en bedömning av jordbruksmark (om projektet tar jordbruksmark i anspråk).
2. Att redovisning ingår av att brukningsvärd jordbruksmark med anpassning och med hjälp av olika åtgärder inte påverkas negativt.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Jordbruksmark

Instruktion bedömningskriterium 1

Om projektet tar jordbruksmark i anspråk ska en utredning för jordbruksmark utföras. Allra helst på kommunal nivå för en fullvärdig bedömning men som lägst för projektområdet.

Till exempel föreslår Jordbruksverket att lagtexten kan föra ett resonemang i tre steg när jordbruksmark är aktuell för förändrad markanvändning. Utredningen baseras på tre övergripande frågeställningar för bedömning om marken bör tas i anspråk eller ej:

1. Är jordbruksmarken brukningsvärd?

Som brukningsvärd krävs att marken har brukats i närtid och att den ska ingå i ett sammanhängande jordbrukslandskap. Prövningarna är platsspecifika och kontextberoende, följande aspekter ska integreras i bedömningen:

- Åkermark och betesmark (data från blockdatabasen ger uppgift om jordbruksmark enligt EU:s definitioner).
- Ängs- och betesmarksinventering i databasen TUVÅ.
- Beskrivning av exploatering av jordbruksmark i kommunen (ex. från Jordbruksverkets rapporter om exploatering av jordbruksmark).
- Historik över jordbruksmarken (data från Jordbruksverkets statistikdatabas).

- Jordart (ex. från SGU).
 - Avkastning (från Jordbruksverkets statistikdatabars, normskördar för skördeområden).
 - Dräneringsförhållanden.
 - Grön infrastruktur.
2. Är den aktuella förändrade markanvändningen ett väsentligt samhällsintresse?
 3. Varför är förutsättningarna att ta annan mark i anspråk inte tillfredsställande?

Redovisa utredningen i sin helhet samt gör en summering (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

När prövningen av exploateringsföretag sker via detaljplaner är kommunen skyldig att i ett underlag till ärendet redovisa att det finns ett samhällsintresse av projektet, redovisa att det saknas annan mark att bygga på samt redovisa vilka alternativa lokaliseringar som finns för ändamålet. I vissa fall finns denna typ av underlag framtaget i *Plan för jordbruksmark* eller i kommunens översiktsplan.

Instruktion bedömningskriterium 2

Om jordbruksmark tas in anspråk (efter gedigen bedömning av bruksvärde, samhällsintresse av tilltänkt utveckling samt utredning av alternativa placeringar) behöver projektet redovisa kompensationsåtgärder för jordbruksmarken och den behöver integreras i områdets utveckling med hänsyn till lokal försörjning, stadsnära odling/jordbrukspark och naturpedagogik.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Jordbruksmark

Redovisning bedömningskriterium 1

Bedömning och ställningstagande kring bevarandevärde jordbruksmark gjord utifrån Jordbruksverkets föreslagna metodik för hantering av jordbruksmark i fysisk planering, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Summering av bedömningen (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärderna och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att skydda brukningsvärd jordbruksmark och vid behov aktualisera tidigare bedömning samt eventuella planerade åtgärder.

➤ Bedömningskriterier Jordbruksmark

1. Att en redogörelse gjorts huruvida bedömning av brukningsvärd jordbruksmark fortsatt är aktuell eller om förutsättningarna förändrats samt att bedömningen uppdateras vid behov.
2. Att en bedömning gjorts huruvida de eventuella åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de justeras vid behov.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Jordbruksmark

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för huruvida förändringar skett eller om ny information om områdets jordbruksmark framkommit som ger anledning att uppdatera bedömningen av brukningsvärd jordbruksmark. Uppdatera i sådant fall bedömningen och summera de eventuella förändringarna.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifieringen 2.

Om förutsättningarna förändrats eller ny information framkommit justeras åtgärderna efter behov.

Summera de eventuella förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Jordbruksmark

Redovisning bedömningskriterium 1

Uppdaterad bedömning av brukningsvärd jordbruksmark vid behov samt summering av eventuella förändringar.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuellt uppdaterade åtgärder för att undvika ianspråktagande av och negativ påverkan på brukningsvärd jordbruksmark.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

INDIKATOR

Ekosystemtjänster

ID:CL-PG:4.0:13

PRECERTIFIERING 2

› Syfte med bedömningskriterierna

Att skapa projekt där grönstruktur för såväl människan som den biologiska mångfalden utvecklas. Ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar nyttjas för att integrera, kvantitativt redovisa och följa upp detaljering och utveckling av naturvärden, spridnings samband och arter i stadsutvecklingsprojektet.

› Bedömningskriterier Ekosystemtjänster

1. Att en ekosystemtjänstanalys och bedömning av planens påverkan på ekosystemtjänster har genomfört. Dessutom prioritering av ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar för *4. Klimatanpassning, 5. Vatten, 7. Bebyggelsestruktur, 8. Funktioner, 10. Platser och 11. Lärmiljöer*.
2. Att man i projektet vidtagit åtgärder för att prioritera, bevara, stärka och tillskapa ekosystemtjänster för *4. Klimatanpassning, 5. Vatten, 7. Bebyggelsestruktur, 8. Funktioner, 10. Platser och 11. Lärmiljöer*.
3. Att redovisning gjorts av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn; ekolog, biolog eller landskapsarkitekt med dokumenterad erfarenhet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster

› Instruktion Ekosystemtjänster

Instruktion bedömningskriterium 1

Att en ekosystemtjänstanalys med följande innehåll tagits fram:

- Kartläggning av befintliga ekosystemtjänster.
- En identifiering av möjliga framtida ekosystemtjänster som är särskilt önskvärda för det aktuella området och dess omgivningar.
- En prioritering av ekosystemtjänster (både befintliga och önskvärda), lämpligen i klasserna hög prioritet, medelhög prioritet och låg prioritet.
- Möjliga åtgärder för att dessa ekosystemtjänster ska kunna skapas och/eller förstärkas.
- Resultat och åtgärder från ekosystemtjänstanalysen integreras i detta fokusområde men även i fokusområdena *4. Klimatanpassning, 5. Vatten, 7. Bebyggelsestruktur, 8. Funktioner, 10. Platser och 11. Lärmiljöer*. Som del i naturbaserade och mångfunktionella lösningar.

Naturvärdesinventering och spridningsanalys som gjorts för området ger en beskrivning av de ekologiska och rumsliga förutsättningarna för ekosystemtjänster och är ett viktigt underlag för att inventera och klassa ekosystemtjänster i området.

Ekosystemtjänstanalysen kan utföras i enlighet med Boverkets vägledning och metod för ekosystemtjänster i den byggda miljön.

Om ekosystemtjänster går förlorade vid genomförandet av stadsutvecklingsprojektet, ska dessa specificeras i analysen. Ekosystemtjänster som är värdefulla för området (som vid prioriteringen klassats som hög prioritet eller medelhög prioritet) ska tryggas.

Resultat och åtgärder från ekosystemtjänstanalysen integreras i detta fokusområde men även i fokusområdena *4. Klimatanpassning*, *5. Vatten*, *7. Bebyggelsestruktur*, *8. Funktioner*, *10. Platser* och *11. Lärmiljöer* som del i naturbaserade och mångfunktionella lösningar.

Ekosystemtjänstanalys och bedömning av planens påverkan på ekosystemtjänster – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion, inklusive prioritering av ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar för *4. Klimatanpassning*, *5. Vatten*, *7. Bebyggelsestruktur*, *8. Funktioner*, *10. Platser* och *11. Lärmiljöer*.

Redovisning av vilka ekosystemtjänster som eventuellt går förlorade till följd av stadsutvecklingsprojektet ska redovisas.

Redovisa analysen i sin helhet med text och kartor och gör en summering (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Att åtgärder planerats för att stärka de ekosystemtjänster som bedömts vara särskilt viktiga för projektet. Redovisningen ska även innehålla en kort beskrivning om hur dessa prioriterade ekosystemtjänster kan bidra till långsiktigt resilienta ekosystem i området och i stadsdelen, samt vilka grupper som kan dra nytta av dem (till exempel boende och fastighetsägare).

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Ekosystemtjänster

Redovisning bedömningskriterium 1

Ekosystemtjänstanalys och bedömning av planens påverkan på ekosystemtjänster – i enlighet med bedömningskriterium och instruktion, inklusive prioritering av ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar för *4. Klimatanpassning*, *5. Vatten*, *7. Bebyggelsestruktur*, *8. Funktioner*, *10. Platser* och *11. Lärmiljöer*.

Redovisning av vilka ekosystemtjänster som eventuellt går förlorade till följd av stadsutvecklingsprojektet.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärderna och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion. För ekosystemtjänster ska deltagande expert vara ekolog, biolog eller landskapsarkitekt med dokumenterad erfarenhet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

SLUTCERTIFIERING

› Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och vid behov uppdatera ekosystemtjänstanalys och åtgärder om förutsättningarna ändrats jämfört med precertifiering 2, samt att säkerställa att värden värnas under utbyggnadsskedet.

› Bedömningskriterier Ekosystemtjänster

1. Att en redogörelse gjorts för huruvida ekosystemtjänstanalysen fortsatt är aktuell eller om förutsättningarna förändrats, samt att analysen uppdaterats vid behov.
2. Att en bedömning gjorts av huruvida åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de justerats vid behov.
3. Att projektet säkerställt åtgärder för att undvika eventuell negativ påverkan på ekosystemtjänster under utbyggnadsskedet.
4. Att redovisning finns av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, ekolog, biolog eller landskapsarkitekt med dokumenterad erfarenhet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

› Instruktion Ekosystemtjänster

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för om förändringar skett eller ny information om områdets ekosystemtjänster framkommit som ger anledning att uppdatera ekosystemtjänstanalysen, uppdatera i sådant fall analysen och summera förändringarna i en bilaga.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Om förutsättningarna förändrats eller ny information framkommit justeras åtgärderna efter behov, summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Att åtgärder planerats som säkerställer att ekosystemtjänster skyddas under utbyggnadsfasen. Redovisningen av åtgärderna ska inkludera:

- En bedömning av risk för påverkan på ekosystemtjänster under utbyggnadstiden.
- Eventuella fysiska skyddsåtgärder och skyddsavstånd.
- Åtgärder för återställande.
- Om ekosystemtjänster finns i området ska åtgärder för utbildning av personal under byggskedet redovisas.
- Att det för respektive åtgärd är angivet vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd. Det ska tydligt redovisas vem som bär ansvar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn. För ekosystemtjänster ska deltagande expert vara ekolog, biolog eller landskapsarkitekt med dokumenterad erfarenhet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

➤ Redovisning Ekosystemtjänster**Redovisning bedömningskriterium 1**

Uppdaterad ekosystemtjänstanalys vid behov samt summering av eventuella förändringar.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuellt uppdaterade åtgärder för att bevara, stärka och utveckla ekosystemtjänster i området.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder under utbyggnadsskedet samt hur dessa säkerställs.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion. För ekosystemtjänster ska deltagande expert vara ekolog, biolog eller landskapsarkitekt med dokumenterad erfarenhet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

INDIKATOR

Grönytefaktor

ID:CL-PG:4.0:14

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Syftet är att skapa projekt där grönstruktur för såväl människan som den biologiska mångfalden utvecklas. Grönytefaktor används som en av flera metoder för att integrera, kvantitativt redovisa och följa upp detaljering och utveckling av naturvärden, spridningssamband och arter i stadsutvecklingsprojektet.

› Bedömningskriterier Grönytefaktor

1. Redovisning av grönytefaktor med modell relaterad till naturvärden, spridningssamband och ekosystemtjänster på platsen samt beräkning för planförslaget.
2. Redogörelse föråtgärder för grönytefaktor med hög ambition att tillskapa värden för människa och natur.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Grönytefaktor

Instruktion bedömningskriterium 1

Grönytefaktor ska ingå i projektet och baseras på resultat från naturvärdesinventering, spridningsanalys, ekosystemtjänstanalys och andra relevanta underlag som exempelvis artinventering för att stärka och säkerställa att naturvärden implementeras på fastighetsnivå. Redovisningen ska även innehålla: vald modell med en beräkning av grönytefaktor, inklusive beskrivning av ingående viktningar och balansering. Om kommunen har en metod/modell för grönytefaktor kan den användas. En redovisning av hur resultatet av naturvärdesinventering, spridningsanalys och ekosystemtjänstanalys vägts in i beräkningen av grönytefaktorn ska ingå.

Grönytefaktorn ska redovisas i sin helhet samt summeras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder för att nå projektets grönytefaktor för allmän plats- och kvartersmark.

Grönytefaktorn ska baseras på resultaten från naturvärdesinventeringen, växtval för att gynna spridningssamband och ekosystemtjänstanalysen samt annat relevant underlag.

Redovisning ska innehålla: vald modell med en fullständig beräkning av grönytefaktor, inklusive eventuella val avseende viktning (alltså att ge en eller flera aspekter exempelvis biologisk mångfald högre tyngd i grönytefaktorn) eller balansering (alltså en önskad jämn fördelning mellan ingående aspekter exempelvis; biologisk

mångfald, social samvaro och klimatanpassning). Redovisning av hur resultatet av naturvärdesinventeringen och ekosystemtjänstanalysen vägts in i beräkningen av grönytefaktor ska göras. Om kommunen har en metod/modell för grönytefaktor kan den användas.

Redovisning av åtgärder som kommer vidtas för att säkerställa överlämning av skötselinstruktioner till de som förvaltar såväl offentliga grönytor som kvartersmark, så att grönytefaktor bibehålls på lång sikt.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Grönytefaktor

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisningen av grönytefaktor; modell relaterad naturvärden, spridningssamband och ekosystemtjänster på platsen samt beräkning för planförslaget.

Kvalitet på modell och koppling till naturvärden, spridningssamband och ekosystemtjänster på platsen.

Summering av grönytefaktor (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och vid behov uppdatera grönytefaktor samt åtgärder om förutsättningarna ändrats jämfört med precertifiering 2 – exempelvis om strukturer, volymer och bebyggelse har ändrats eller detaljerats beträffande innehåll och programmering av ytor.

➤ Bedömningskriterier Grönytefaktor

1. Att en redogörelse gjorts för om grönytefaktor fortsatt är aktuell eller om förutsättningarna förändrats, samt att grönytefaktor uppdaterats vid behov.
2. Att en bedömning gjorts för huruvida åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de har justerats vid behov.
3. Att projektet redovisat deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Grönytefaktor

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för huruvida förändringar skett eller ny information om områdets hantering av grönytefaktor framkommit som ger anledning att uppdatera den. Uppdatera i sådant fall bedömningar och summera förändringarna i en bilaga.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Om förutsättningarna förändrats eller ny information framkommit justeras åtgärderna efter behov.

Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Grönytefaktor

Redovisning bedömningskriterium 1

Uppdaterad grönytefaktor samt beräkningar vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuellt uppdaterade åtgärder för att uppnå en hög ambition inom grönytefaktor.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Naturvärdesinventering

Människan är beroende av naturen och de tjänster som den ger. Naturen bidrar med ekosystemtjänster som skapar hälsosammare och bättre klimatanpassade städer. Biologisk mångfald är ett samlingsbegrepp som omfattar all den variation mellan arter, inom arter, och mellan arter och livsmiljöer som finns på jorden – biodiversiteten. Att värdera och värna höga naturvärden är ett aktivt sätt att arbeta för biologisk mångfald i den fysiska planeringen.

Spridningsanalys

Den biologiska mångfalden hotas av att arters livsmiljöer blir allt mindre till ytan eller försvinner helt. Även av att de arter som finns kvar blir allt mer isolerade från varandra. För att bibehålla den biologiska mångfalden på sikt krävs att vi har ett landskap med många olika naturtyper, olika arter med livskraftiga populationer och stor genetisk variation. De ekologiska sambanden i landskapet – konnektiviteten – måste också upprätthållas.

Jordbruksmark

När jordbruksmarken exploateras kan den i princip inte återtas för livsmedelsproduktion. Det praktiska förfarandet och kostnaderna omöjliggör att jorden åter odlas upp. Exploatering av jordbruksmark genom hårdgörande skiljer sig på så sätt från annan ändrad markanvändning. Det är en irreversibel process som tar mark ur livsmedelsproduktion för alltid. *För att jordbruksmark ska klassas som brukningsvärd krävs att marken har brukats i närtid och att den ingår i ett sammanhängande jordbrukslandskap som brukats. Det är inte markägaren som bestämmer om marken är brukningsvärd eller inte och mark som inte brukas på grund av olönsamma förhållanden kan ändå vara brukningsvärd i framtiden.

Ekosystemtjänster/Naturbaserade lösningar

Människan är beroende av naturen och de tjänster som den ger. Naturen bidrar med ekosystemtjänster som skapar hälsosammare och bättre klimatanpassade städer. Ekosystemtjänster är produkter och tjänster som naturens ekosystem bidrar till samhällets välfärd och människors livskvalitet. I den byggda miljön kan det handla om ekosystemens förmåga att rena luft, sänka temperatur, ta hand om dagvatten och erbjuda rekreativa och hälsosamma miljöer.

Grönytefaktor

Grönytefaktor är ett konkret och välanvänt verktyg för att implementera bland annat åtgärdsbehov från spridningsanalyser och naturvärdesinventeringar till fastighetsnivå.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

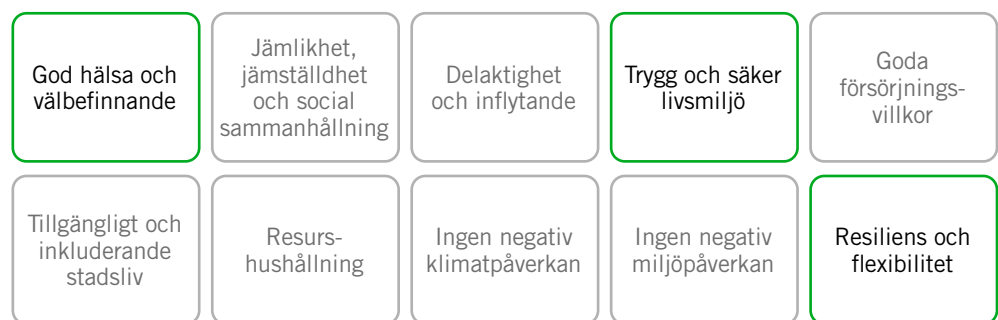
4 KLIMAT-ANPASSNING

Fokusområdets syfte

Att rusta projektet och dess planerade användning för de utmaningar som en ökad uppvärmning för med sig samt att minska sårbarheten för klimatrelaterade risker, såväl akuta som långvariga.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Att skapa ett område som är motståndskraftigt mot klimatförändringar gör det resilient och bidrar till en trygg och säker livsmiljö eftersom negativa konsekvenser och faror till följd av klimatrelaterade händelser undviks, det skapar även förutsättningar för hälsa och välbefinnande.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 15. Översvämningsrisker.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Wst 05. Klimatanpassning.
- Hea 04. Termisk komfort.
- Mat 05. Utformning för hållbarhet och resiliens.
- Pol 03. Ytvattenavrinning.

LEED 4.1

- SS Credit: Heat Island Reduction.
- Pilot Credit: Assessment and Planning for Resilience.
- Pilot Credit: Design for Enhanced resilience.
- Credit: Rainwater management.

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 10. Klimatrisker.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 8. Hållbar förvaltning.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin genom väsentligt bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Klimat- och sårbarhetsanalys

ID:CL-PG:4.0:15

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att sårbarhet inför klimatrelaterade risker undersöks samt hur dessa kan hanteras och att projektet anpassas och vidtar åtgärder för att området ska vara resilient inför framtida klimatförändringar.

› Bedömningskriterier Klimat- och sårbarhetsanalys

1. Att en klimat- och sårbarhetsanalys tagits fram.
2. Att planerade och genomförda åtgärderavseende klimatanpassning redovisats med utgångspunkt i klimat- och sårbarhetsanalys samt projektmål.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Klimat- och sårbarhetsanalys

Instruktion bedömningskriterium 1

En klimat- och sårbarhetsanalys med följande steg utförs och redovisas:

- Avgränsning av fysiska klimatrisker väsentliga för planområdet innan och efter exploatering. Avgränsning av fysiska klimatrisker väsentliga för planområdet innan och efter exploatering. EU-taxonomin tabell utgör miniminivå för vilka risker som ska beaktas, se [Tabell 3: Klassificering av klimatrelaterade risker](#). Avgränsningen ska baseras på relevant klimatunderlag (befintligt eller för projektet framtaget underlag avseende klimatförändringarnas effekter).
- Bedömning av konsekvenser från de valda klimatrelaterade riskerna på planområdet utifrån relevanta systemfaktorer för projektet (ex byggnader, vägar, broar, parker, verksamhetstyper etc) för de klimatrisker som är väsentliga för området efter exploatering.
- Redovisning av naturligt förekommande klimatreglerande och skyddande strukturer i området (exempelvis lågpunkter, grönstruktur etc.).

Analysen ska redovisa vilka klimatscenarion som använts samt vilka klimatunderlag som tagits fram kopplat till:

- Temperaturrelaterade klimatrisker.
- Vattenrelaterade klimatrisker.
- Markrelaterade klimatrisker (relaterade till fast massa).
- Vindrelaterade klimatrisker.

Boverket rekommenderar att klimatscenario baserade på IPCC: s scenario RCP 8,5 ska användas för nederbörd, flöden och havsnivåhöjning medan EU-taxonomin ställer krav på att samtliga fyra klimatscenario (RCP 2,5, RCP 4,5, RCP 6,5 och RCP 8,5 ska användas). För Citylab ska projekten minst redovisa underlag och analyser baserade på RCP 8,5. Vill projekten använda underlaget i vidare byggnadscertifiering och kopplat till EU-taxonomin rekommenderas analyser på samtliga scenarion.

Klimat- och sårbarhetsanalysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Tabell 3: Klassificering av klimatrelaterade risker.

	TEMPERATURRELATERADE	VINDRELATERADE	VATTENRELATERADE	RELATERADE TILL FAST MASSA
Kroniska risker	Temperaturförändringar (luft, sötvatten, havsvatten)	Förändringar i vindmönster	Förändringar i nederbördsmönster och typer (regn, hagel, snö)	Kusterosion
	Värmestress		Variationer i nederbörd och/eller hydrologi	Markförstörelse
	Temperaturvariationer		Försurning av hav	Markerosion
	Tining av permafrost		Inträngning av saltvatten	Jordflytning
			Stigande havsnivåer	
			Vattenstress	
Akuta risker	Värmebölja	Cyklon, orkan, tyfon	Torka	Lavin
	Köldvåg/frost	Storm (inkl. snö, damm, sand)	Kraftig nederbörd (regn, hagel, snö/is)	Ras och skred
	Okontrollerad yttäckande brand	Tornado	Översvämning (hav, sjö, vattendrag, flod, regn, grundvatten)	Marksjunkning
			Översvämning av glaciärsjö	

Instruktion bedömningskriterium 2

- Beskrivning av anpassningslösningar för att hantera de identifierade fysiska klimatriskerna samt åtgärder för att dra nytta av eventuella positiva effekter och naturligt förekommande klimatreglerande och skyddande strukturer som finns i området.
- Översvämningssrisker (skyfall, hav, vattendrag, grundvatten) samt värmerelaterade risker ska alltid redovisas.
- Redovisning av åtgärder för klimatanpassning kopplade till mark, byggnader, platser och infrastruktur i stadsdelen.
- Beskriv eventuella målkonflikter och synergier av föreslagna åtgärder och andra fokusområden.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som krävs för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till).
- Ansvariga (befattning/avdelning/aktör) för att respektive åtgärd förs in i avtal.

- När i tid de olika åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning / avdelning / aktör).
- Redogörelse för när, hur och av vem (befattning / avdelning / aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Klimat- och sårbarhetsanalys

Redovisning bedömningskriterium 1

Klimat- och sårbarhetsanalys i enlighet med instruktionen.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva klimat- och sårbarhetsanalys samt åtgärder för klimatanpassning och justera vid behov.

➤ Bedömningskriterier Klimat- och sårbarhetsanalys

1. Att en redogörelse gjorts för huruvida klimat- och sårbarhetsanalysen fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna eller bedömningen av risker och konsekvenser har ändrats.
2. Att en bedömning gjorts av om åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de vid behov justerats.
3. Att eventuella åtgärder för utbyggnadsskedet redovisats.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande relevant expertkompetens.

➤ Instruktion Klimat- och sårbarhetsanalys

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för huruvida ny information om platsens förutsättningar eller klimatrelaterade risker framkommit eller förändringar av projektet gjorts som ger anledning att uppdatera klimat- och sårbarhetsanalysen.

Summera i sådant fall förändringarna i en bilaga samt uppdatera klimat- och sårbarhetsanalysen vid behov.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Om förutsättningarna ändrats görs en bedömning av behov av justeringar eller tillägg. Åtgärderna justeras efter behov och förändringarna summeras i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av eventuella åtgärder för klimatanpassning kopplade till utbyggnadsskedet.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande relevant expertkompetens.

➤ Redovisning Klimat- och sårbarhetsanalys**Redovisning bedömningskriterium 1**

Summering av eventuella förändrade förutsättningar för klimatanpassning i projektet.

Summering av eventuella förändringar eller tillägg i klimat- och sårbarhetsanalys.

Vid behov uppdaterad klimat- och sårbarhetsanalys.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärderna.

Eventuellt uppdaterad version av beskrivning av de planerade åtgärderna för att säkerställa klimatanpassning av området.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser och planbeskrivning.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder för utbyggnadsskedet.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande relevant expertkompetens, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Metodiken klimat- och sårbarhetsanalys utgår från EU-taxonomin krav kring klimatrelaterade risker och korrelerat till systemfaktorer som kan påverkas av de klimatrelaterade riskerna. Detta ger projekten möjlighet till bättre underbyggda beslut kring klimatanpassning och större fokus på de klimatrelaterade risker som är relevanta för just detta projekt.

Metodologin är möjlig att konkretisera i efterföljande byggnadscertifieringar och de kan utgå från utförd klimat- och sårbarhetsanalys i planskedet. Det minskar dubbelarbete och integrerar EU-taxonomin krav som röd tråd genom projektprocessen.

Kommunen har ett klimatanpassningsansvar i planläggningen enligt PBL 2 kap 2 §, 2 kap. 3 §, 2 kap 5 §, 11 kap 10 – 11§.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

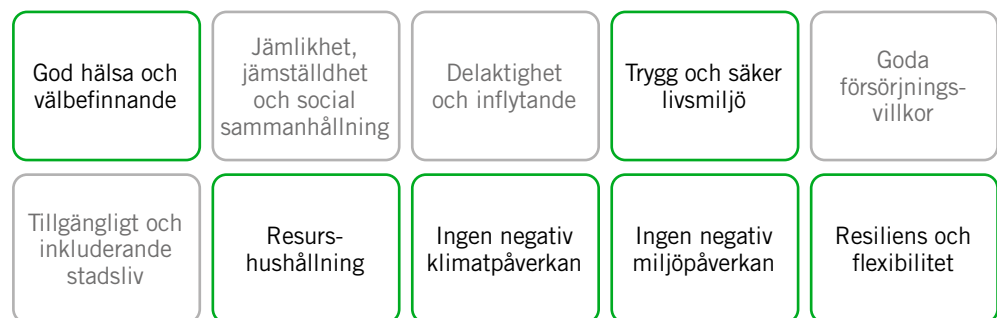
5 VATTEN

Fokusområdets syfte

Syftet är att främja stadsdelar där biologisk mångfald och naturvärden i vatten bevaras och utvecklas samt skapa en robust, miljö- och hälsomässigt tillförlitlig och resurseffektiv vattenförsörjning och avloppshantering i projektet.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Att bevara och utveckla biologisk mångfald innebär att vattenmiljön inte påverkas negativt. Den biologiska mångfalden är viktig för att ekosystemen, och i förlängningen samhället, ska vara resilient. Vatten är en förutsättning för ett gott liv. Genom en robust och resurseffektiv vattenförsörjning läggs grunden för en god hälsa och en säker livsmiljö. Ett resurseffektivt användande av vatten minskar energiåtgång och därigenom även klimat- och miljöpåverkan och bidrar till resurshushållning.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 14. Dagvattenrening.
- Indikator 15. Översvämningssrisk (indirekt).

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Hea 09. Mikrobiell förorening.
- Wat 01. Vattenanvändning.
- Wat 02. Vattenmätning.
- Wat 03. Detektering och förebyggande av vattenläckage.
- Wat 04. Vatteneffektiv utrustning.
- Pol 03. Ytvattenavrinning.

LEED 4.1

- WE Prerequisite: Outdoor Water Use Reduction.
- WE Prerequisite: Indoor Water Use Reduction.
- WE Prerequisite: Building-Level Water Metering.
- WE Credit: Outdoor Water Use Reduction.
- WE Credit: Indoor Water Use Reduction.
- WE Credit: Cooling Tower Water Use.
- WE Credit: Water Metering.
- SS Credit: Rainwater Management.

MILJÖBYGGNAD IDRIFT 2.0

- 2. Fastighetsnära tjänster.
- 7. Fukt och vatten.
- 12. Mätning och uppföljning.

NOLL CO₂ 1.1

- 7. Vattenanvändning B7.

Koppling till EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin genom väsentligt bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Hållbar vattenhantering

ID:CL-PG:4.0:16

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att utreda och skapa förutsättningar för en hållbar vattenhantering på platsen.

➤ Bedömningskriterier Hållbar vattenhantering

1. Att en nulägesanalys avseende vattenhantering genomförts.
2. Att med utgångspunkt i nulägesanalys samt projektmål redovisat vilka åtgärder som planeras och har vidtagits i projektet för att säkerställa en hållbar vattenhantering i området.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande relevant expertkompetens a för indikatorn.

➤ Instruktion Hållbar vattenhantering

Instruktion bedömningskriterium 1

Att säkerställa att projektet utifrån beskrivningen av de lokala förutsättningarna hanterar vatten på det mest hållbara sättet.

En nulägesanalys för hållbar vattenhantering ska beskriva förutsättningarna för vattenförsörjning och avlopp samt planerad utbyggnad. Det ska omfatta såväl kapaciteten för allmänna vattentjänster, påverkan på recipienten samt samspelet mellan vattentjänster, vattenanvändning för rekreativa miljöer och biologisk mångfald.

Nulägesanalysen ska beskriva:

- Recipient/-er för området samt om dessa är klassade recipienter enligt vattendirektivet i VISS och eventuella åtgärdsplaner för dessa.
- Nuläget med avseende på beräknad föroreningsbelastning från området (beräknat till exempel med StormTac). Alternativt kan en enklare beskrivning av förutsättningarna göras utifrån andel hårdgjorda ytor och markanvändning.
- Förutsättning för lokalt omhändertagande av vatten samt naturbaserade lösningar i området.
- Eventuella kapacitetsbegränsningar för vattentjänster utifrån dagens behov samt med hänsyn till planerad utbyggnad. I båda fallen ska klimatförändringar beaktas. Ange kapacitet med avseende på vattenförsörjning, ledningsnätets kapacitet (vatten och avlopp) samt reningsverkets kapacitet.
- Bestämmelser att förhålla sig till med avseende på vattentjänster.

- Utmaningar för hållbara vattentjänster som kan hanteras inom projektet respektive måste hanteras utanför projektet.
- Eventuella synergier eller målkonflikter när det gäller vattentjänster (vattenförsörjning och avlopp) och rekreativ vattenanvändning samt vattenhantering för biologisk mångfald (korreleras till indikator *Biologiska och ekologiska värden vatten* samt fokusområde 3. *Grönstruktur*).
- Redogörelse för ansvarig för dokumentationen samt dennes kunskap om vatten med CV som styrker kompetens i frågan.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Beskrivning av vilka åtgärder för hållbara vattentjänster som ska genomföras, baserat på problem, utmaningar och mål kring vattenhantering i området enligt nulägesanalysens resultat. Lokala åtgärder, utifrån beskrivningen av områdets förutsättningar, ska vara i fokus.

Åtgärderna ska bidra till att projektet:

- Inte försämrar förhållandena i recipienten.
- Inte belastar VA-system som är hårt ansträngda/nära sin maxkapacitet.
- Nyttjar mångfunktionella och naturbaserade lösningar.
- Minskar vattenförbrukningen jämfört med standardlösningar.
- Säkerställer god drift och skötsel av för vattenhanteringen viktiga anläggningar/system.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till).
- Redogörelse för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- Redogörelse för när i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- Redogörelse för när, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning till plan, planbestämmelser och planbeskrivning, avtal mm.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Hållbar vattenhantering

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys för hållbar vattenhantering med beskrivning och analys av områdets förutsättningar och behov till följd av utvecklingen i området, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Summering av analys som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*.

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder för en hållbar vattenhantering i området, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt styrkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva analys och åtgärder för en hållbar vattenhantering, samt att vattenhanteringen i utbyggnadsskedet hanteras på ett fullgott sätt för en hållbar vattenhantering i området.

➤ Bedömningskriterier Hållbar vattenhantering

1. Redogörelse för om nulägesanalysen avseende hållbar vattenhantering fortsatt är aktuell, eller om förutsättningarna har förändrats.
2. Att en bedömning gjorts om åtgärderna avseende hållbar vattenhantering fortfarande är aktuella samt justerats vid behov.
3. Att projektet vidtar åtgärder för att säkerställa en hållbar vattenhantering under utbyggnadsskedet.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt styrkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Hållbar vattenhantering

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för om ny information om platsens förutsättningar eller framtida behov framkommit som förändrat ställningstaganden som ger anledning att uppdatera nulägesanalysen. Summera förändringarna i en bilaga samt uppdatera nulägesanalysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2 som påverkar behov och/eller val av åtgärder.

Justera åtgärder efter behov.

Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Planera åtgärder som säkerställer en hållbar vattenhantering under utbyggnadsfasen.

Särskilt fokus ska läggas på:

- Länshållningsvatten.
- Att förhindra utsläpp av sediment och andra föroreningar till dagvattnet.
- Att hantera kväverester vid sprängning.
- Att minska vattenanvändning i utbyggnadsfasen.
- Inventera möjligheter att återanvända dagvatten i produktionen.
- Att genomföra mark- och vattenarbeten under vissa tider på året kan medföra ökad risk för påverkan. Planering för genomförande av markarbeten bör stämmas av med ekolog för att säkerställa att arbeten görs vid en tid på året då vattnet är som minst känsligt. Om mark-/vattenarbeten ändå behöver genomföras under ekologiskt särskilt känslig tid bör man visa på att frågan om nödvändiga försiktighetsåtgärder noga beaktats. Se även förordning (1998:1388) om vattenverksamhet.

Redovisningen av åtgärderna ska inkludera:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal eller ekonomiska styrmedel åtgärden ska knytas till).
- Redogörelse för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- Redogörelse för när i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- Redogörelse för när, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt styrkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Hållbar vattenhantering

Redovisning bedömningskriterium 1

Kort redogörelse för om nulägesanalys av hållbar vattenhantering är fortsatt aktuell eller hur förutsättningarna ändrats, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Eventuell uppdaterad version av nulägesanalysen.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning av och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärder, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Eventuell uppdaterad version av åtgärder för Hållbar vattenhantering.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder som säkerställer en hållbar vattenhantering under utbyggnadsfasen, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt styrkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

INDIKATOR

Biologiska och ekologiska värden vatten

ID:CL-PG:4.0:17

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Inventering av nuläget och planering av åtgärder för att bevara, skydda och stärka biologisk mångfald, naturvärden och spridningssamband i vatten i samband med utvecklingen av området.

› Bedömningskriterier Biologiska och ekologiska värden vatten

1. Att en naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014112 genomförts för området inklusive en beskrivning av planens eventuella påverkan på naturvärdesklass 1, 2, 3 och 4. Att en spridningsanalys framtagits som visar spridningssamband före och efter exploatering, samordnas med fokusområde 3. *Grönstruktur*.
2. Redovisning av anpassning och åtgärder för att bevara, stärka och utveckla naturvärden och spridningssamband kopplade till vatten inom projektet.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Biologiska och ekologiska värden i vatten

Instruktion bedömningskriterium 1

Naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014112 för vattenmiljöer i området. Om naturvärden/ ekologiska spridningssamband är uppenbart låga eller saknas kan underlag från en ekolog, framtaget i ett tidigt skede, åberopas som alternativ, samordnas med fokusområde 3. *Grönstruktur*.

Naturvärdesinventeringen ska som minst utföras med detaljeringsgrad medel (alternativt detalj), vilket innebär att naturvärdesobjekt ska eftersökas och identifieras. Inventeringen ska även inkludera tillägget om värdelement (innebär att element som är särskilt viktiga för inventeringsområdets naturvärde inkluderas enligt NVI-standard).

En analys av vattenmiljön inom området och i förhållande till omgivningen ska ha genomförts. Analysen ska omfatta befintliga och möjliga framtida ekologiska spridningssamband, för en bedömning av projektområdets betydelse för vattenmiljö och ekologiska spridningssamband i en större skala. Relevanta regionala och kommunala styrdokument, planer och mål rörande vattenmiljö bör beaktas. Här ingår till exempel kommunens översiktsplan, vattenplan och sjö- och vattendragsinventeringar.

Redovisning av spridningsanalys med kartbilder och illustrationer, av befintliga och möjliga framtida ekologiska spridningssamband i nuläge och för planerad bebyggelse och vattenstruktur i projektet. En bedömning av projektets eventuella påverkan på spridningssamband ska göras.

Bifoga naturvärdesinventeringen i sin helhet samt gör en summering (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Anpassningsåtgärder i struktur och bebyggelseförslag ska göras samt säkerställande av att eventuella försiktighets- och kompensationsåtgärder vidtas så att:

- vattenmiljöer med höga naturvärden (motsvarande naturvärdesklass 1 och 2 enligt svensk standard för naturvärdesbedömning) inte påverkas negativt så att de ekologiska funktionerna eller värdena minskar.
- vattenmiljöer med påtagligt naturvärde (motsvarande naturvärdesklass 3) och visst naturvärde (naturvärdesklass 4) inte påverkas negativt så att de ekologiska funktionerna eller värdena minskar, de ska utvärderas om de kan ha en framtida viktig funktion. Vid exploatering av vattenmiljöer med dessa naturvärden ska kompensationsåtgärder inom planområdet göras. Vid kompensation ska hänsyn tas till vattenmiljöns storlek, dess biologiska kvaliteter samt dess betydelse för ekologiska spridningssamband. Lämplig kompensation bör utarbetas med stöd av ekolog.

Att utifrån resultatet från spridningsanalysen, vid behov har gjort Anpassningar av struktur och bebyggelse för att gynna spridningssamband och undvika fragmentering. Att åtgärder planerats för att säkerställa och stärka viktiga ekologiska spridningssamband i området.

Redovisning av de åtgärder som vidtagits samt planeras för att säkerställa hänsyn till naturvärdesklasser enligt naturvärdesinventeringen.

Redovisning av de åtgärder som vidtagits samt planeras för att säkerställa att ekologiska spridningssamband skyddas och utvecklas.

Att det för respektive åtgärd är angivet vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärden blir genomförd. Att det tydligt framgår vem som ansvarar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Redovisningen ska omfatta:

- Förslagna åtgärder.
- Beskrivning av vilka styrmedel som används för att verkställa åtgärderna (till exempel vilka avtal de ska knytas till).
- Ange vem (befattning / avdelning / aktör) som är ansvarig för att åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid de olika åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning / avdelning / aktör).
- Beskrivning av när, hur och av vem (befattning / avdelning / aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning till plan, planbestämmelser och planbeskrivning, avtal mm.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Biologiska och ekologiska värden vatten

Redovisning bedömningskriterium 1

Naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014112, och planens eventuella påverkan på naturvärdesklass 1, 2, 3 och 4.

Spridningsanalys som visar spridningssamband före och efter exploatering.

Summering av naturvärdesinventering och spridningsanalys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisa deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och vid behov uppdatera naturvärdesinventering, analys av spridningssamband och åtgärder om ny information framkommit. Dessutom att säkerställa att värden värnas under utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier Biologiska och ekologiska värden vatten

1. Att en redogörelse gjorts av om naturvärdesinventering och spridningsanalys i vattenmiljöer fortsatt är aktuella eller om förutsättningarna ändrats, dessutom att analysen uppdaterats vid behov.
2. Att en bedömning gjorts av om föreslagna åtgärder i vattenmiljöerna fortfarande är aktuella, samt justerats vid behov.
3. Att säkerställande gjorts av att planerade åtgärder i vattenmiljöer genomförs för att undvika eventuell negativ påverkan på naturvärden och spridningssamband under utbyggnadsskedet.

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt styrkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevant för indikatorn.

➤ Instruktion Biologiska och ekologiska värden vatten

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för huruvida förändringar skett eller ny information om områdets naturvärden och spridningssamband i vattenmiljöer framkommit som ger anledning att uppdatera naturvärdesinventering och spridningsanalys.

Summera i sådant fall förändringarna i en bilaga samt uppdatera inventering och analys.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter på åtgärdsförslag och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2. Om förutsättningarna ändrats eller ny information framkommit justeras åtgärderna efter behov.

Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Planering av åtgärder som säkerställer att höga naturvärden och spridningssamband i vattenmiljöer skyddas under utbyggnadsfasen. Redovisningen av åtgärder ska inkludera:

- Bedömning av risk för påverkan på naturvärden och spridningssamband i vattenmiljöer under utbyggnadstiden.
- Eventuella fysiska skyddsåtgärder för naturvärden.
- Eventuella skyddsavstånd.
- Eventuella tidsbegränsningar för att undvika negativ påverkan på skyddade arter.
- Åtgärder för återställande.
- Om naturvärden, spridningssamband eller arter i vattenmiljö finns i området ska åtgärder för utbildning av personal under byggskedet redovisas.
- Att det för varje åtgärd är angivet vilka styrmedel som ska säkerställa att åtgärden blir genomförd. Dessutom ska det tydligt framgå vem som bär ansvar för åtgärden i olika skeden samt hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt styrkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Biologiska och ekologiska värden vatten

Redovisning bedömningskriterium 1

Uppdaterad naturvärdesinventering och spridningsanalys i vattenmiljö vid behov samt summering av eventuella förändringar.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuellt uppdaterade åtgärder i vattenmiljö för att bevara, stärka och utveckla naturvärden och spridningssamband inom projektet.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder i vattenmiljö under utbyggnadsskedet samt hur dessa säkerställs.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt styrkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Naturvärdesinventering

Biologisk mångfald är ett samlingsbegrepp som omfattar all den variation mellan arter, inom arter, och mellan arter och livsmiljöer som finns på jorden, vilket kallas biodiversitet. Att värdera och värna höga naturvärden är ett aktivt sätt att arbeta för biologisk mångfald i den fysiska planeringen.

Spridningsanalys

Den biologiska mångfalden hotas av att arters livsmiljöer blir allt mer fragmenterade eller försvinner helt. De arter som finns kvar riskerar även att bli allt mer isolerade från varandra. För att bibehålla den biologiska mångfalden på sikt krävs ett landskap med många olika naturtyper, olika arter med livskraftiga populationer och stor genetisk variation. De ekologiska sambanden i vattenmiljöer – konnektiviteten – måste också upprätthållas.

Vattendirektivet

EU:s vattendirektiv innebär att alla medlemsländer ska använda samma regelverk för att förvalta vatten, syftet med reglerna är att förbättra och skydda vatten. På så sätt kan vi både säkra tillgången på dricksvatten och bevara naturliga miljöer. I Sverige är direktivet till största del infört i miljöbalken, vattenförvaltningsförordningen och i länsstyrelsernas instruktioner.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnittet [Referenser och fördjupning](#).

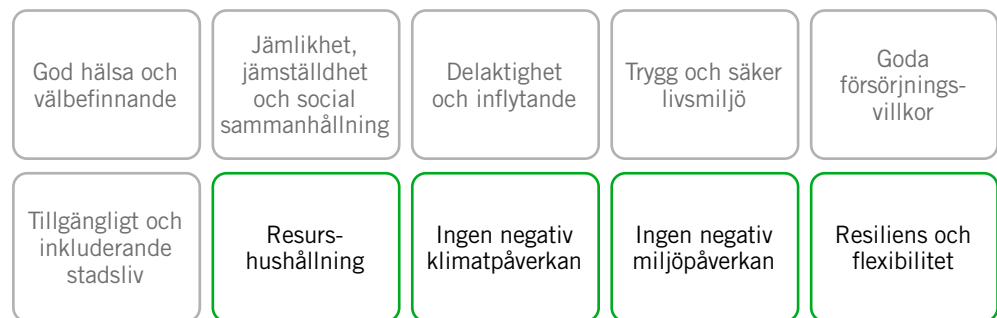
6 ENERGI

Fokusområdets syfte

Att utsläpp av växthusgaser kopplat till områdets byggnader, anläggningar och infrastruktur minimeras genom hög energieffektivitet, användning av förnybara energikällor med begränsad miljö- och hälsopåverkan, lösningar för lagring/ ökad flexibilitet i användningen av förnybar energi och genomgående i val i alla skeden.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Ett effektivt och flexibelt energisystem baserat på förnybar energi innebär god resurshushållning med låg klimat- och miljöpåverkan.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningsskedet)

- Indikator 11. Byggnadernas energianvändning.
- Indikator 12. Klimatpåverkan.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.

- Ene 01. Minskad energianvändning.
- Ene 02a. Energiövervakning.
- Ene 02b. Energiövervakning.
- Ene 03. Energieffektiv belysning.
- Ene 05. Energieffektiv kylförvaring.
- Ene 06. Energieffektiva transportsystem.
- Ene 08. Energieffektiv utrustning.
- Man 03. Ansvarsfullt byggande.

LEED 4.1

- EA Prerequisite: Minimum Energy Performance.
- EA Prerequisite: Building-Level Energy Metering.
- EA Credit: Enhanced Commissioning.
- EA Credit: Optimize Energy Performance.
- EA Credit: Advanced Energy Metering.
- EA Credit: Demand Response.
- EA Credit: Renewable Energy Production.
- EA Credit: Green Power and Carbon Offsets.

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 1. Värmeeffektbehov.
- 2. Solvärmelast.
- 3. Energianvändning.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 2. Fastighetsnära tjänster.
- 4. Installationer.
- 9. Byggnadsdelar och utrymmen.
- 11. Energi.
- 12. Mätning och uppföljning.

NOLL CO₂ 1.1

- Byggnadens klimatpåverkan 6. Byggnadens energianvändning B6.

GreenBuilding 8.0

- 2. Energideklaration.
- 3. System för fastighetsautomation och fastighetsstyrning.
- 4. Mätning av energianvändning.
- 6. Energiprestanda – Ansökan.
- 7. Energiprestanda – Återrapportering.

Fokusområdet kan bidra till rapportering av områdets klimatpåverkan i enlighet med nivå BASIC för *Greenhouse Gas Protocol Global Protocol for Community-Scale Greenhouse Gas Inventories (GPC)*.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin inom väsentliga bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Energisystem med låg klimatpåverkan

ID:CL-PG:4.0:18

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att planering och utveckling av området görs så att klimatpåverkan från energianvändning och energi-produktion minimeras, samt att energibehovet och effektbehovet minimeras och att möjligheter till laststyrning/ökad flexibilitet tas tillvara.

➤ Bedömningskriterier Energisystem med låg klimatpåverkan

1. Att en nulägesanalys och prognos gjorts för energi i enlighet med instruktionen.
2. Att, med utgångspunkt i nulägesanalys och projektmål, redovisning gjorts av vilka åtgärder projektet som kommer vidtas för att säkerställa ett energisystem med låg klimatpåverkan.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Energisystem med låg klimatpåverkan

Instruktion bedömningskriterium 1

En analys och prognos avseende energi ska tas fram för att få kunskap om nuvarande förhållanden på platsen (inklusive nuvarande samt framtida/förväntade behov) samt effekter av den planerade utvecklingen av området. Analysen ska innehålla en redogörelse för nuläget och en prognos avseende:

- Nuvarande energisystem i anslutning till området och/eller inom området, inklusive vilka aktörer som är ansvariga för systemen och vilka energikällor som används.
- Vilka utmaningar avseende energi som behöver lösas finns i området? Finns begränsningar i något system? Hur påverkar projektet nuvarande system?
- Vilken potential finns i området avseende energieffektivitet och passiva system som möjliggör användning av lågvärdig energi och lågt effektbehov.
- Vilka möjligheter finns för minskad klimatpåverkan, genom samordning av energiflöden mellan byggnader, anläggningar, infrastruktur och transporter samt omkringliggande system? (Till exempel genom om att ta tillvara på eller lämna restvärme och annan återvunnen energi med närliggande anläggningar, eller att lagrings- och flexibilitetsmöjligheter nyttjas för att jämna ut dygns-, säsongs- och årstidsvariationer).
- Befintliga byggnader eller anläggningar som ska bevaras och deras status avseende energi, till exempel beskrivning av energianvändning, energideklaration/energiklass, värmesystem, eventuella kylsystem.

I projektet ska analys och prognos redovisas i sin helhet. En summering ska ingå (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Planering och utveckling av området ska ske så att dess klimatpåverkan från energianvändning och energiproduktion minimeras, samt att energibehov och effektbehov minimeras och att möjligheter till laststyrning/ ökad flexibilitet tas tillvara.

Projektet ska utgå från ett systemperspektiv där energiproduktion, distribution, lagring, flexibilitet, byggnader och andra anläggningar fungerar optimalt i sitt sammanhang i syfte att använda så lite energi och så låg effekt som möjligt med hänsyn till dygns- och årsvariation. Detta innebär att:

- Byggnader, anläggningar och infrastruktur ska vara energieffektiva. Fokus ska vara att skapa långsiktigt hållbara och passiva system som möjliggör användning av lågvärdig energi och lågt effektbehov.
- Byggnader, anläggningar, infrastruktur och transporter ska samverka med varandra och med omkringliggande system om det medför en totalt minskad klimatpåverkan. Det handlar till exempel om att ta tillvara eller lämna restvärme och annan återvunnen energi till närliggande anläggningar, eller att lagrings- och flexibilitetsmöjligheter nyttjas för att jämna ut dygns-, säsongs- och årstidsvariationer.
- Projektet ska visa på hur återvunna och förnybara energikällor används optimalt i symbios med byggnader, anläggningar, infrastruktur, energilager, omgivande energisystem med mera, samt hur andra energi-, material-, avfalls- och avloppsflöden kopplas samman för att skapa resurseffektiva cirkulära flöden (koppling mot fokusområde 2. *Klimatpåverkan och resurser*).
- Informera brukarna om hur de kan påverka effektbehov och energianvändning.
- Projektet kvalitetssäkrar att alla nya aktörer i projektet får relevant och tillräcklig information så att uppsatta mål uppnås och planerade åtgärder genomförs.
- Projektet kvalitetssäkrar att förvaltningspersonal utbildas och får relevant och tillräcklig information så att projekterad prestanda, utrustning och installationer säkerställs vid idrifttagande och under löpande drift.
- I projektet ska säkerställas att hyresgäster (första vågen av hyresgäster och senare inflyttade) och andra brukare får relevant och tillräcklig information så att projekterad prestanda kan uppnås och bibehållas.

Åtgärder ska utgå från nuläge samt framtida behov, och ta sikte mot projektmålen, samt utvecklas i linje med Sveriges klimatmål om nettonollutsläpp år 2045.

För att undvika inlåsningseffekter som på lång sikt kan hindra området att fortsatt kunna minska sin klimatpåverkan fram till 2045, ska ett framtidsscenario som visar på möjligheter och potential att nå netto noll till 2045 tas fram, med den omfattning som definieras i BASICnivån för GPC kap. 6 *Stationary Energy*.

Genom att lägga till emissionsfaktorer på den prognostiserade energianvändningen, ska klimatpåverkan uppskattas i linje med Scope 1 och Scope 2 i GPC kap. 6 *Stationary Energy* för nivå BASIC. Scope 1 omfattar (territoriella) utsläpp från bränsleförbränning och flyktiga utsläpp i området. Scope 2 omfattar utsläpp från förbrukning av el, ånga, värme och kyla i området, oavsett var dessa produceras. Utsläpp från elproduktion som levereras till nätet ska inte inkluderas för att undvika dubbelräkning.

Analysen ska utgå ifrån sub-sektorerna i GPC kap. 6 *Stationary Energy*. Flera sub-sektorer kan slås ihop om de hanteras på samma sätt (till exempel bostäder och kommersiella byggnader), men det behöver kort beskrivas vilka som slagits ihop. Ej relevanta sub-sektorer behöver beskrivas kort varför de inte är relevanta (till exempel

om inga jordbruksbyggnader finns inom området). Ytterligare kategorier får upprättas, men skillnader och antaganden bör beskrivas tydligt. För att säkerställa en transparent och meningsfull analys bör den skilja på växthusgasutsläpp och upptag av växthusgaser.

- Bostadshus.
- Kommersiella och institutionella byggnader och anläggningar.
- Tillverkningsindustri och byggverksamhet.
- Energiindustri.
- Energiproduktion som levereras till nätet.
- Jordbruk, skogsbruk och fiske.
- Ospecificerade källor.
- Flyktiga utsläpp.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som används för att verkställa varje åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till).
- Redogörelse för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid de olika åtgärder ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.
- Redogörelse för hur förbättringsförslag som uppkommer under det fortsatta arbetet ska tillvaratas.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning till plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagare med expertkompetens inom energi.

➤ Redovisning Energisystem med låg klimatpåverkan

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys och prognos avseende energi i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Summering av analys och prognos (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärder och hur de ska verkställas och följas upp i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Aktualitetsprövning och vid behov uppdaterad beskrivning av förutsättningar, prognos och åtgärder för ett energisystem med låg klimatpåverkan samt planering och utveckling av området så att dess energibehov, effektbehov och klimatpåverkan från energianvändning minimeras under utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier Energisystem med låg klimatpåverkan

1. Redogörelse för om nulägesanalys och prognos för energisystem med låg klimatpåverkan fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna eller bedömningen av de framtida behoven förändrats. Vid förändringar ska analys och prognos uppdateras.
2. Bedömning av om åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de justerats vid behov.
3. Planering och utveckling av området så att dess energibehov, effektbehov och klimatpåverkan från energianvändning minimeras under utbyggnadsskedet.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Energisystem med låg klimatpåverkan

Instruktion bedömningskriterium 1

Genomgång av eventuella synpunkter och nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Redogörelse för om nya förutsättningar identifierats eller förändringar gjorts av projektet som gör att nulägesanalys och prognos för energisystem med låg klimatpåverkan behöver uppdateras. Dessutom en bedömning av hur förändringarna påverkar energisystemet i området.

Summera förändringarna och uppdatera analys och prognos.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom eventuella synpunkter och nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Om förutsättningarna, prognos eller behoven ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna.

Justera åtgärderna efter behov, summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Planering för och vidtagna steg för att genomföra åtgärder som säkerställer ett energisystem med låg klimatpåverkan, energieffektivitet och lågt effektbehov under utbyggnadsfasen. Åtgärder ska preciseras för;

- Att projektet har samma systemsyn under byggfasen som i drift/förvaltningsfasen, det vill säga att byggfasen genomförs med låg energianvändning, lågt effektbehov och med användning av återvunna och förnybara energikällor.
- Att projektet även i utbyggnadsfasen visar på hur återvunna och förnybara energikällor används i till exempel byggnader, anläggningar, infrastruktur, energilager, omgivande energisystem med mera, samt hur andra energi-, material-, avfalls- och avloppsflöden kopplas samman för att skapa resurseffektiva cirkulära flöden.

Redovisningen av åtgärderna ska inkludera:

- Föreslagna åtgärder.
- Eventuellt/Förslag på styrmedel som kan användas för att verkställa de olika åtgärderna (till exempel till vilka avtal åtgärderna ska knytas/ekonomiska styrmedel såsom upphandling, miljökontrollprogram) samt beskrivning av lämplig metod för uppföljning.
- Redogörelse för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att de olika åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av de olika åtgärderna ska följas upp.
- Vilka åtgärder som ska vidtas om uppföljningen visar att de planerade åtgärderna inte uppfyller målen.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Energisystem med låg klimatpåverkan

Redovisning bedömningskriterium 1

Beskrivning av eventuella förändrade förutsättningar och deras inverkan på nulägesanalys och prognos för energisystem med låg klimatpåverkan, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Uppdaterad beskrivning av förutsättningar för energisystemet.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärder, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Eventuellt uppdaterad version av de planerade åtgärderna för att säkerställa ett energisystem med låg klimatpåverkan.

Uppdatering av plankarta, planbestämmelser, planbeskrivning vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redogörelse för åtgärder för utbyggnadskedet, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

All energiproduktion är förknippad med någon form av miljö- och klimatpåverkan. En stor andel av utsläppen av växthusgaser kommer från sättet hur fossil energi utvinns, omvandlas och används, samtidigt som förnybara energilösningar blir billigare, mer tillförlitliga och effektiva. Genom att ändra hur energin produceras och används kan tillgången på el och energitjänster säkerställas för alla, med minimal eller ingen planetär skadlig verkan. (Se: <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-7-hallbar-energi-alla/>)

Direkta (Scope 1), indirekta (Scope 2) växthusgasutsläpp och hälsoskadliga utsläpp orsakade av områdets energianvändning minskar genom ökad energieffektivitet och byte av fossila energikällor till förnybara. 2010 stod byggnader för 32 % av världens energianvändning och 19 % av dess energirelaterade växthusgasutsläpp. Effektiv användning av energi i en stadsdel är en central resurshushållningsfråga som kopplar till flera av Citylab:s övergripande hållbarhetsmål. Sektorn bostäder och service står alltså för en stor andel av energianvändningen i landet och merparten utgörs av energianvändning i bostäder och olika typer av lokaler (Energimyndigheten, 2017). Mer information om hur Scope 1 och Scope 2 definieras finns att läsa om i *Greenhouse Gas Protocol Global Protocol for Community-Scale Greenhouse Gas Inventories – An Accounting and Reporting Standard for Cities Version 1.1*.

För att klara miljökvalitetsmålen på längre sikt behövs en minskad energianvändning och en energitillförsel med låg påverkan på miljön.

Då byggnader har en lång livslängd är det väsentligt att nya byggnader utformas för ett lågt energibehov. Det är också angeläget att snabba på med energieffektivisering av befintlig bebyggelse om klimatmålen ska kunna nås. Stadsbyggnadsaktörerna har dessutom förhållandevis stor rådighet över att åstadkomma energieffektiv bebyggelse. Eftersom detta är en stadsdelscertifiering bedöms det som viktigt att indikatorn bidrar till ett klokt och effektivt nyttjande av energiresurser också på stadsdelsnivå.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

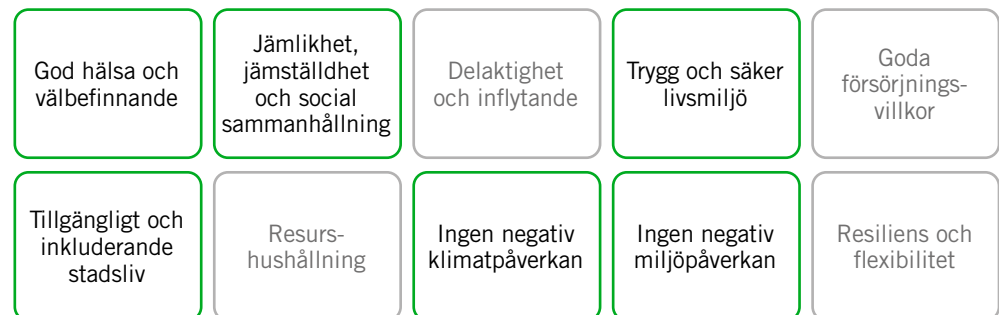
7 BEBYGGELSE- STRUKTUR

Fokusområdets syfte

Att mark planläggs och användas på ett resurseffektivt sätt, anpassat till lokala förutsättningar och omgivningen så att ny och befintlig bebyggelse kan länkas samman för att åstadkomma en fysiskt och socialt sammanhängande stad.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

En hållbar bebyggelsestruktur skapar förutsättningar för inkludering och tillgänglighet som kan bidra till social sammanhållning och välbefinnande samt en trygg och säker livsmiljö. En sammanhängande bebyggelsestruktur som värnar om det befintliga kan även bidra till lägre klimat- och miljöpåverkan när befintliga resurser nyttjas väl och tillgänglighet skapas.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 1. Trygghet.
- Indikator 2. Tillit i grannskapet.
- Indikator 10. Hållbara Färdsätt.
- Indikator 3. Platser.
- Indikator 4. Serviceutbud.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Tra 01. Tillgång till kollektivtrafik.
- Tra 02. Närhet till bekvämligheter.

LEED 4.1

- LT Credit: Surrounding Density and Diverse Uses.
- LT Credit: High-Priority Site.

Koppling till EU-taxonomin

Fokusområdet kan indirekt bidra till samtliga av taxonomins målområden, men omfattas inte av väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Sammanhängande bebyggelsestruktur

ID:CL-PG:4.0:19

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Nulägesanalys och åtgärder för att bidra till en sammanhängande struktur där ny och befintlig bebyggelse med tydliga stråk och mötesplatser, ger förutsättningar för ett socialt och rumsligt integrerat sammanhang. Marken ska planeras och användas på ett resurseffektivt sätt, anpassat till såväl lokala förutsättningar som omvärlds-förutsättningar.

› Bedömningskriterier Sammanhängande bebyggelsestruktur

1. En nulägesanalys av bebyggelsestrukturen.
2. Redovisning av åtgärder för en sammanhängande struktur utifrån en social och rumslig uppbyggnad med hänsyn till bebyggelsestruktur, infrastruktur och offentliga rum.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Sammanhängande bebyggelsestruktur

Instruktion bedömningskriterium 1

Beskrivning av förutsättningar som underlag för projektets förståelse av platsens bebyggelsestruktur. Här beskrivs områdets övergripande förutsättningar samt befintlig bebyggelsestruktur, infrastruktur och offentliga rum. Beskrivningen ska sammanfattas i en nulägesanalys som summerar medskick till projektets fortsatta utveckling.

Nulägesanalysen ska redovisa:

- Bebyggelsestruktur; karaktär, skala, innehåll.
- Infrastruktur; gator, gång- och cykelkopplingar, kollektivtrafik.
- Struktur av offentliga rum; parker, platser och målpunkter.
- Barriärer och kopplingar.
- Summering.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

En strukturplan ska ha upprättats med utgångspunkt i nulägesanalysen i syfte att bidra till en sammanhängande struktur utifrån en social och rumslig uppbyggnad. Strukturplanen ska beskriva planerad bebyggelsestruktur med infrastruktur och offentliga rum och åtgärder ska redovisas.

Information från fokusområdet *1. Sociala värden* kan med fördel integreras för sociala och mjuka värden som ger ytterligare information kopplat till behov av åtgärder.

Integrerade och planerade åtgärder ska redovisas i text, karta och strukturplan enligt nedan.

Bebyggelsestruktur: karaktär, skala, innehåll ska beskrivas genom:

- Redovisning av hur projektets bebyggelse bidrar till att skapa trygga, attraktiva och livfulla livsmiljöer.
- Redovisning av målpunkter och vilken betydelse dessa har.
- Redovisning av vad som kan bevaras, återanvändas eller återbrukas och hur ny bebyggelse förhåller sig till bevarad befintlig och eventuella kulturhistoriska värden (koppling till fokusområde *12. Kulturmiljöer*).
- Redovisning av strukturens robusthet, hur den är tidstäl, tål förändrat innehåll och krav som miljö och klimat ställer för hållbar utveckling.

Infrastruktur: gator, gång- och cykelkopplingar och kollektivtrafik ska beskrivas genom:

- Redovisning av hur projektet hänger samman med angränsande stadsväv.
- Redovisning av vilka nya gena kopplingar som uppstår till nytta för gångtrafikanter, cyklister och kollektivtrafik och vilka barriärer som bryts.
- Redovisning av hur projektet ger förutsättningar för ett enkelt vardagsliv med möjlighet till att gå eller cykla till vardagens målpunkter (koppling till fokusområde *13. Transporter*).

Struktur av offentliga rum: parker, platser och målpunkter ska beskrivas genom:

- Redovisning av hur projektet tillför nya mötesplatser till staden.
- Redovisning av vad platserna bidrar med utifrån utbud, tillgänglighet, attraktivitet, trygghet, rörelse och ekosystemtjänster (koppling till fokusområde *10. Platser*).

Redovisning av åtgärder ska inkludera:

- Vilka styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärderna ska knytas till).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att de olika åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning till strukturplan, plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Sammanhängande bebyggelsestruktur

Redovisning bedömningskriterium 1

Redovisning av nulägesanalys för bebyggelsestruktur.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av strukturplan samt åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och vid behov uppdatera nulägesanalys, strukturplan samt åtgärder för en resurseffektiv samt fysiskt och socialt integrerad struktur.

➤ Bedömningskriterier Sammanhängande bebyggelsestruktur

1. Att en redogörelse gjorts för om nulägesanalysen för bebyggelsestrukturen fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna och bedömningen av de framtida behoven har ändrats.
2. Att en bedömning gjorts av om strukturplanen och åtgärder fortfarande är aktuella eller behöver justeras. Att strukturplan och åtgärder justerats vid behov och att effekten av dessa förändringar tydligt beskrivs.
3. Att åtgärder vidtas för att säkerställa att området är tillgängligt och integrerat under utbyggnadstiden inom ramen för vad som är möjligt ur säkerhetssynpunkt.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Sammanhängande bebyggelsestruktur

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för om ny information om platsens förutsättningar eller framtida behov framkommit som förändrat ställningstaganden kring åtgärder och därmed ger anledning att uppdatera nulägesanalysen. Summera då förändringarna i en bilaga samt uppdatera nulägesanalysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuellt nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2 och som påverkar strukturplanen och val av åtgärder för en fysiskt och socialt integrerad struktur. Vid eventuella förändringar ska analysen och prognosen uppdateras.

Redovisningar av eventuellt förändrade åtgärder ska beskrivas för:

- Bebyggelsestruktur; karaktär, skala, innehåll.
- Infrastruktur; gator, gång- och cykelkopplingar, kollektivtrafik.
- Struktur av offentliga rum; parker, platser och målpunkter.
- Styrmedel och uppföljning av åtgärder.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder som säkerställer att det under genomförandefasen finns:

- Sammanhängande förbindelser och stråk inom det planerade området, till närområden och till staden som helhet, de kan vara temporära och successivt bli permanenta.
- Tillgänglighet till funktioner och offentliga rum som stöd för social och rumslig integration.
- God information till de som berörs av förändringar av exempelvis förbindelser och stråk samt förändringar avseende tillgänglighet till funktioner och offentliga rum.

Redovisningen av åtgärderna ska inkludera:

- Föreslagna åtgärder.
- Redogörelse för vilka styrmedel som används för att verkställa de olika åtgärderna.
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärk kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Sammanhängande bebyggelsestruktur

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändringar eller tillägg i nulägesanalys samt beskrivning av dessa förändringars påverkan på integrerad bebyggelsestruktur samt val av åtgärder.

Uppdaterad nulägesanalys för bebyggelsestruktur.

Redovisning bedömningskriterium 2

Eventuellt uppdaterad strukturplan samt redovisning av förändrade åtgärder samt hur dessa ska verkställas i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Kort beskrivning av och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärderna.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder för att säkerställa att området är tillgängligt och integrerat under utbyggnadstiden inom ramen för vad som är möjligt ur säkerhetssynpunkt, samt hur åtgärderna ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Att skapa en helhetsbild av bebyggelsestrukturens befintliga förutsättningar, lokala behov, värden, utmaningar och utredningsbehov.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

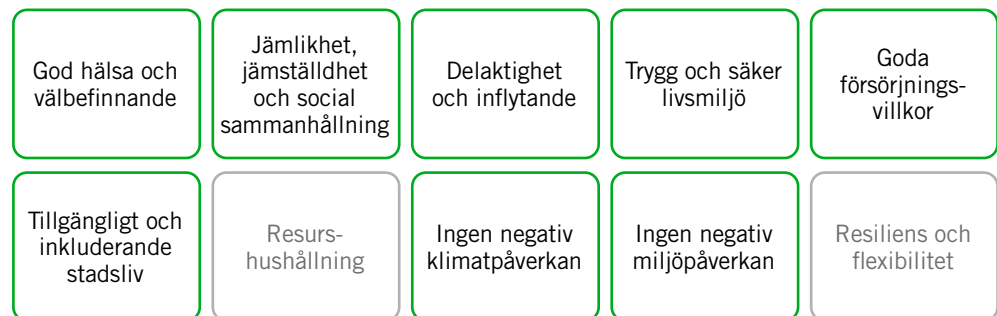
8 FUNKTIONER

Fokusområdets syfte

Att genom en blandning av funktioner och verksamheter samt korta avstånd mellan olika målpunkter, underlätta vardagen, möjliggöra resor till fots eller med cykel samt ge en mångfald av människor anledning att vistas i området.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

En blandning av funktioner skapar förutsättningar för inkludering och tillgänglighet som kan bidra till social sammanhållning och välbefinnande samt en trygg och säker livsmiljö. Ett lokalt utbud finns lokalt kan bidra till lägre klimat- och miljöpåverkan genom att resebehov minskar och goda lokala försörjningsvillkor skapas.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 1. Trygghet (indirekt koppling).
- Indikator 3. Platser.
- Indikator 4. Serviceutbud.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Tra 02. Närhet till bekvämligheter.

LEED 4.1

- LT Credit: Surrounding Density and Diverse Uses.

Koppling till EU-taxonomin

Fokusområdet kan indirekt bidra till samtliga av taxonomins målområden, men omfattas ej av väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator *Nuläge*.

INDIKATOR

Blandning av funktioner

ID:CL-PG:4.0:20

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att få kunskap om nuvarande utbud av offentlig och kommersiell service, tillgång till kultur och rekreation samt möjlighet till rörelse och fysisk aktivitet samt analysera förändringar av behoven till följd av stadsutvecklingsprojektet.

› Bedömningskriterium Blandning av funktioner

1. Nulägesanalys av blandning av och tillgång till funktioner.
2. Redovisning av vilka åtgärder projektet vidtagit och kommer vidta för att säkerställa ett förbättrat utbud i området avseende offentlig och kommersiell service, tillgång till kultur, rekreation och möjlighet till rörelse och fysisk aktivitet, med utgångspunkt i nulägesanalys av funktioner samt projektmål.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Blandning av funktioner

Instruktion bedömningskriterium 1

En nulägesanalys av tillgången till service, kultur, rekreation och möjlighet till rörelse och fysisk aktivitet, projektet ska även analysera nuvarande utbud samt vilka behov och möjligheter stadsutvecklingsprojektet förväntas bidra till.

Redogörelse för förutsättningarna i enlighet med instruktionen och tydlig reflektion kring befintlig tillgång förhållande till behov samt vilka nya behov som uppstår genom projektet.

Nulägesanalysen för funktioner ska innehålla en redogörelse för områdets nuvarande tillgång till:

- Offentlig service – däribland förskola, grundskola, vårdinrättningar (vårdcentral, barnvårdscentral, tandläkare, sjukhus) samt eventuell ytterligare service.
- Kommersiell service – däribland livsmedelsaffär, apotek, pakethantering, möjlighet till reparationer, återbruk, delande av produkter och tjänster, restauranger, caféer och butiker.
- Kultur och möjlighet till kulturutövning – däribland bibliotek, samlingslokaler, scener, kulturskola, skaparverkstäder, ateljéer, biografer med mera.

- Rekreation, rörelse och fysisk aktivitet – däribland parker, naturområden, rofyllda platser, promenadstråk, lekparkar, idrottsanläggningar, badhus och andra platser för rörelse och aktivitet.
- Tillgången till olika typer av lokaler (med olika storlek, lokalhyra, läge etc.).

Avgränsning: beskrivningen ska omfatta utbudet inom utvecklingsområdet samt i dess närområde med cirka en kilometers radie (andra närbarhetsavstånd kan motiveras).

Analysen ska svara på hur väl utbudet möter dagens behov samt vilka behov och möjligheter stadsutvecklingsprojektet väntas bidra till.

Utgå gärna från kriterierna i Citylab:s certifiering av en stadsdels hållbarhet, certifiering i förvaltningsskedet för serviceutbud och bedöm hur stadsdelen presterar idag och vilka åtgärder som behövs för att kunna klara krav för en certifiering i förvaltningsskedet. Kriterierna anger att minst 80 % av bostadsbyggnaderna i stadsdelen har tillgång till en basnivå av olika former av offentlig och kommersiell service som mataffär och förskola inom 500 meter samt grundskola, reparation/delning/återbruk, pakethantering, apotek, vårdcentral/BVC/sjukhus och eller tandläkare, offentlig toalett inom en kilometer.

Nulägesanalysen för funktioner ska innehålla en karta där funktionernas lokalisering finns markerade för att tydliggöra den geografiska spridningen, som underlag för det fortsatta arbetet.

Fokusområdet kopplar till aspekter inom fokusområdena [2. Klimatpåverkan och resurser](#), [3. Grönstruktur](#) och [10. Platser](#).

Projektet ska redovisa analysen i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator [Nuläge](#), i avsnitt [Projektplanering](#), om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

En redovisning av vilka åtgärder projektet kommer vidta för att säkerställa ett förbättrat utbud i området avseende offentlig och kommersiell service, tillgång till kultur, rekreation och möjlighet till rörelse och fysisk aktivitet, med utgångspunkt i nulägesanalysen och projektmålen.

Åtgärderna ska utgå från projektmålen samt resultatet av nulägesanalysen avseende utbud. Projektet ska säkerställa att utbudet av offentlig och kommersiell service, tillgång till kultur, rekreation och möjlighet till rörelse och fysisk aktivitet förbättras till följd av stadsutvecklingsprojektet och att det kompletterar befintligt utbud.

Se över behov och möjligheter att samarbeta med flera kommunala förvaltningar och andra offentliga, privata och ideella aktörer.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som används för att verkställa de olika åtgärderna (till exempel vilka avtal de ska knytas till/ ekonomiska styrmedel) (till exempel upphandling, miljökontrollprogram, vilken lagstiftning).
- Redogörelse för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellformat samt innehålla hänvisning till plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Blandning av funktioner

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys av områdets tillgång till service inklusive analys av behoven till följd av utvecklingen av området – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Karta med funktioner markerade.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Karta där nuvarande och framtida utbud finns redovisat.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva nulägesanalysen och planerade åtgärder samt vidta åtgärder för att under utbyggnadstiden minimera störningar och bibehålla en så god tillgång som möjligt till offentlig och kommersiell service, kultur och rekreation.

➤ Bedömningskriterier Blandning av funktioner

1. Redogörelse för om nulägesanalys av blandning av funktioner fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna eller bedömningen av de framtida behoven ändrats.
2. Bedömning av om åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de justerats vid behov.
3. Identifiering av utmaningar kopplade till utbyggnadstiden för befintliga verksamheter och funktioner samt förslag till åtgärder för att minimera störningar för befintliga verksamheter och funktioner samt möjliggöra en så god tillgång som möjligt till service, kultur, rekreation samt möjlighet till rörelse och fysisk aktivitet.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Blandning av funktioner

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för om ny information om platsens nuvarande utbud framkommit eller om bedömningen av de framtida behoven har ändrats som ger anledning att uppdatera nulägesanalysen.

Summera i sådant fall förändringarna med motivering i en bilaga samt uppdatera nulägesanalysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Om förutsättningarna eller behoven ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna.

Justera åtgärderna efter behov. Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redogörelse för identifierade utmaningar kopplade till utbyggnadstiden för befintliga verksamheter.

Projektet ska utifrån de identifierade utmaningarna redogöra för vilka åtgärder som ska vidtas för att minimera störningar för befintliga verksamheter och funktioner, och möjliggöra en så god tillgång som möjligt till service, kultur, rekreation samt möjlighet till rörelse och fysisk aktivitet.

Redovisningen av åtgärderna ska inkludera:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal de olika åtgärderna ska knytas till/ekonomiska styrmedel) (till exempel upphandling, miljökontrollprogram, vilken lagstiftning).
- Redogör för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att de olika åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabell med hänvisningar.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Blandning av funktioner

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändringar eller tillägg i nulägesanalysen av blandning av funktioner, samt en bedömning av förändringarnas effekt på ett blandat utbud.

En Eventuellt uppdaterad nulägesanalys.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärder.

Eventuellt uppdateradering av de planerade åtgärderna för att säkerställa en blandning av funktioner och förbättrat utbud, motiverera förändringar.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser och planbeskrivning.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av identifierade utmaningar under utbyggnadsskedet.

Redogörelse för åtgärder i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Områden med en blandning av funktioner och korta avstånd mellan olika målpunkter underlättar vardagen och möjliggör resor till fots eller med cykel vilket främjar god hälsa och välbefinnande. Det bidrar också till ett minskat behov av bil vilket ger en mindre klimat- och miljöpåverkan. Närhet mellan skola, hem och fritidsaktiviteter är vidare en grundförutsättning för om barn ska kunna röra sig fritt i staden. Ett varierat utbud och olika prisnivåer på lokaler, aktiviteter, kultur, varor och tjänster är grundläggande för en jämlik stad och för att en mångfald av människor ska ha anledning att vistas och besöka i området.

En funktionsblandning skapar underlag för både dag- och nattbefolkning, och kan bidra till att människor rör sig i området under flera av dygnets timmar vilket kan innebära en tryggare stadsmiljö.

Genom att främja stadsdelar där invånare har tillgång till en service inom gångavstånd från sin bostad underlättas vardagslivet. I miljömålet God bebyggd miljö adresseras just betydelsen av tillgång till grundläggande service för att säkerställa en god vardagsmiljö och samtidigt minska behovet av resor. Miljömålet rymmer också en indikator som mäter tillgång till livsmedelsbutik, vård samt skola inom en kilometer (Sveriges miljömål, 2019). Gångavstånd till service kan också bidra till mer vardagsmotion, vilket är positivt för folkhälsan (Boverket, 2012; Folkhälsomyndigheten, 2019a; 2019b). Inte sällan blir till exempel också en livsmedelsbutik en plats för möten mellan människor i området.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

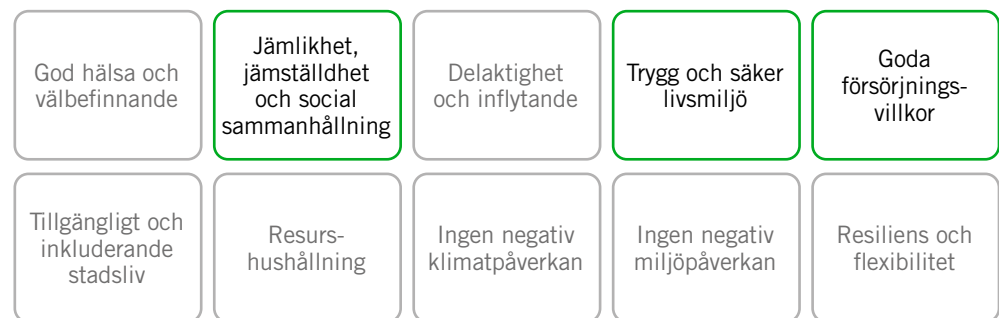
9 BOSTÄDER

Fokusområdets syfte

Att inom stadsdelen erbjuda ett blandat utbud av bostäder för att möta olika bostadsbehov, motverka segregation i staden som helhet och underlätta lokala flyttkedjor.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Stadsdelar som erbjuder olika typer av bostäder motverkar segregation och främjar jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning. Tillgång till prisrimliga bostäder främjar även goda försörjningsvillkor och ökad trygghet för de boende.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 5. Blandning av bostäder.

Koppling till andra certifieringar

- Koppling till byggnadscertifieringar saknas.

Koppling till och EU-taxonomin

- Fokusområdet saknar koppling till EU-taxonomin.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator *Nuläge*.

INDIKATOR

Blandning av bostäder

ID:CL-PG:4.0:21

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att få kunskap om nuvarande bostadsutbud samt bostadsbehov med syfte att sedan, genom åtgärder inom projektet bidra till en bättre blandning av bostäder i området. För att på så sätt bidra till ett varierat utbud i staden som helhet och därmed minska segregationen samt underlätta lokala flyttkedjor. Särskilt fokus ska läggas på att säkerställa tillgång till bostäder med hyresnivåer som kan efterfrågas av hushållen utan att inkomsten efter boendekostnader understiger nivån för baskonsumtionen*.

› Bedömningskriterier Blandning av bostäder

1. En nulägesanalys av bostadsutbudet inom området och i närområdet samt en analys av vilka typer av bostäder det finns behov av.
2. Redovisning av vilka åtgärder som kommer vidtas i projektet för att säkerställa ett blandat utbud av bostäder i området med hänsyn till boendeform, upplåtelseform, bostadsstorlek och prisnivåer, med utgångspunkt i nulägesanalysen av bostäder och projektmålen. Med särskilt fokus på bostäder till lägre hyresnivåer.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Blandning av bostäder

Instruktion bedömningskriterium 1

Redovisning av nuvarande bostadsutbud samt nuvarande och framtida bostadsbehov. Nulägesanalysen ska göras utifrån boendeform, upplåtelseform, bostadsstorlekar, prisnivåer med särskilt fokus på bostäder med lägre hyror (prisrimliga bostäder). I underlaget för nuläget ska följande framgå: Boendeform och upplåtelseform:

- Andel bostadsrätter.
- Andel hyresrätter.
- Andel äganderätter.

Bostadsstorlekar:

- Andel 1 rum och kök.
- Ande 2 rum och kök.

- Andel 3 rum och kök.
- Andel 4 rum och kök.
- Andel 5 rum och kök eller större.

Prisnivåer, med särskilt fokus på bostäder till lägre hyror (prisrimliga bostäder**)

- Andel hyresbostäder med en årshyra om 950 kr/m², eller lägre.
- Övriga, av projektet definierade prisnivåer.

Information om det statistiska underlaget utifrån källa, vilket årtal som avses etc.

Uppgifterna om fördelningen av bostadsstorlekar tas förslagsvis fram med hjälp av lägenhetsregistret, ett nationellt register över Sveriges alla bostadslägenheter. Registret förvaltas av Lantmäteriet, som också är ansvarig myndighet. Statistiska centralbyrån (SCB) erhåller lägenhetsuppgifterna från Lantmäteriet. Det ska säkerställas att statistiken är aktuell, exempelvis om nya byggnader i stadsdelen är inkluderade.

Årshyran om 950 kr/m², år räknas upp enligt konsumentprisindex från 2018.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Beskrivning ska göras av vilka åtgärder som vidtas för att bidra till ett blandat utbud av bostäder i området utifrån nulägesanalysen och projektmålen

Beskrivningen ska göras utifrån;

- Boendeform.
- Upplåtelseform.
- Bostadsstorlekar.
- Prisnivåer (med särskilt fokus på bostäder med lägre hyror).
- Nya affärsmodeller och nya boendekoncept som bidrar till ett mer varierat bostadsutbud och lägre boendekostnader.

I Citylab:s prestandacertifiering för förvaltningsskedet används följande mått för att definiera tillgång till bostäder med lägre hyror, som projekten bör ta sikte mot i planeringsskedet:

- 2,5 % hyresrätterna har en hyra på högst 950 kr/m² och år (justeras enligt KPI från 2018).
- Minst 12,5% av bostäderna i stadsdelen har en hyra som är lägre än snitthyran för en nyproducerad lägenhet: Bostäderna har en hyra som max uppgår till följande andel av snitthyran:
 - a. 85 % i Storstockholm.
 - b. 80 % i Storgöteborg.
 - c. 75 % i kommuner med mer än 75 000 invånare.
 - d. 60 % i kommuner med mindre än 75 000 invånare.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Vilka Styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till).
- redogörelse för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabell samt hänvisa till plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.)

Möjlighet till undantag

1. Om det i behovsanalysen framgår att det saknas behov av nya bostäder i området, beskriver projektet detta kortfattat i stället för att redovisa åtgärder.
2. Om det finns behov av nya bostäder och projektet vidtar åtgärder för att bidra till ett mer varierat bostadsutbud med hänsyn till boendeform, upplåtelseformer och bostadsstorlekar, men inte klarar att tillföra bostäder till lägre hyror i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen, ska projektet som minimum precisera en strategi för hur organisationen över tid ska arbeta för att tillgängliggöra bostäder för mindre bemedlade grupper i samhället. I projektet ska man också visa på andra åtgärder som vidtagits som tillgängliggjort bostäder för fler grupper inom projektområdet (till exempel flexibla planlösningar, alternativa boendeformer etc).

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Blandning av bostäder

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys avseende bostadsutbud samt analys kring vilka typer av bostäder det finns behov av i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Summering av analys och behov (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Vid undantag – om bostäder saknas inom projektet

Underlag med motivering som visar att det inom projektet inte finns behov av nya bostäder.

Vid undantag – om projektet inte lyckades skapa prisrimliga bostäder, men uppfylla övriga kriterier

Redovisa strategi för hur organisationen över tid ska verka för att skapa bostäder med lägre hyror samt redogörelse för åtgärder som ändå tillgängliggjort bostäder för fler grupper.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva nulägesanalysen samt åtgärderna för en blandning av bostäder och justera dessa vid behov.

➤ Bedömningskriterier Blandning av bostäder

1. Att en redogörelse gjorts för om nulägesanalysen av bostadsutbudet fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna eller bedömningen av de framtida behoven har förändrats. Att nulägesanalysen justerats vid behov samt att förändringarna och dess effekt på blandat bostadsutbud beskrivs.
2. Att en bedömning gjorts av om åtgärderna fortfarande är aktuella, samt justerats vid behov. Att eventuella förändringar och deras effekt för att uppnå ett blandat bostadsutbud redovisas.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Blandning av bostäder

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för huruvida ny information om platsens förutsättningar eller framtida behov avseende bostäder framkommit som ger anledning att uppdatera nulägesanalysen,

summera i sådant fall förändringarna och deras effekt för blandat bostadsutbud i en bilaga samt uppdatera nulägesanalysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Bedöm och redogör för huruvida åtgärderna fortfarande är aktuella samt justera dem vid behov.

Bedöm effekten av förändringarna av åtgärderna för blandat bostadsutbud samt summera förändringarna och dess bedömda effekter i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Blandning av bostäder

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändringar eller tillägg i nulägesanalysen avseende bostäder.

Beskrivning förändringarnas effekt för på ett blandat bostadsutbud.

Eventuellt uppdaterad nulägesanalys.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning av och motivering till eventuella förändringar eller tillägg till åtgärderna.

Eventuellt uppdatering av planerade åtgärder för att säkerställa en blandning av bostäder.

Beskrivning av förändringarnas effekt för på ett blandat bostadsutbud.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser och planbeskrivning.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Stadsdelar som erbjuder olika slags bostäder motverkar segregation och främjar jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning. Tillgång till prisrimliga bostäder främjar även goda försörjningsvillkor och ökad trygghet för de boende.

** I Boverkets rapport Boende till rimlig kostnad definieras baskonsumtion enligt följande – ”Baskonsumtion avser endast den mest nödvändiga konsumtionen för hushållet, exempelvis mat, försäkringar, hygien och transporter. Sparande eller så kallade småutgifter som alkohol, tobak, godis, veckotidning och dylikt i baskonsumtionen ingår inte. Baskonsumtionen utgår från att hemmet är färdigutrustat. Alla hushåll har specifika utgifter som inte inkluderas, det kan vara julklappar, semester, glasögon och nyinköp av lakan, strykjärn och tvättmaskin.” 2016.*

*** I Boverkets rapport Boende till rimlig kostnad (rapport 2016:11) lyfts frågan om förutsättningar för att leva i goda bostäder till rimliga kostnader med fokus på hushållens boendeutgiftsprocent och konsumtionsutrymme. I rapporten skriver Boverket om det rådande akuta behovet att skapa ett nära, tillgängligt och blandat utbud av bostäder. En central fråga gäller så kallade prisrimliga bostäder, som innebär att riskerna inte enbart bärs av de enskilda hushållen utan även av samhället i stort. Prisrimliga bostäder handlar om att sträva mot en lokal bostadsmarknad med bostäder med prinsnivåer som kan efterfrågas av hushållen utan att inkomsten efter boendekostnader understiger nivån för baskonsumtionen.*

Krav på att studera nuvarande bostadspriser syftar till att främja nya affärsmodeller samt att ny bebyggelse ska komplettera befintlig bebyggelse. I Citylab Manual 1.0, för förvaltningskedet, återfinns ett krav på att minst 2,5 % av hyresbostäderna har en årshyra på högst 950 kr/m², därför återfinns det också i Citylab för planeringskedet. Årshyran är då baserad på en lägenhet på 65 m², där en person med inkomst motsvarande undre tionde percentilen och med ett barn (och därför även barnbidrag) ska kunna betala hyran utan att lägga mer än 30 % av sin disponibla inkomst på hyran.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

10 PLATSER

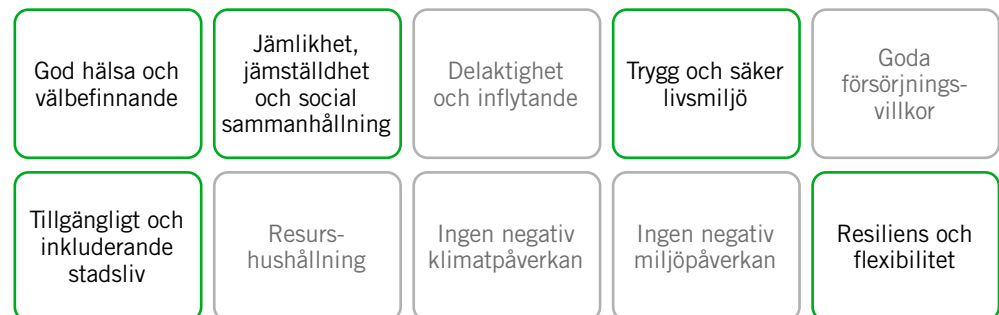
Fokusområdets syfte

Att skapa offentliga rum med hög kvalitet och tillräcklig kvantitet för olika målgrupper och användningsområden. Platser ska utformas med kvaliteter som gynnar mellanmännsliga möten och kontaktskapande men även rekreation, vila och återhämtning. En tillräcklig mängd offentlig grönyta och friyta ska skapas, relateras till projektets täthet och säkerställas.

Fokusområdet fokuserar på offentlig friyta¹ och innehåller både kvantitativa och kvalitativa krav på offentliga friytor och grönytor.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

En mångfald av platser är viktigt för att skapa ett jämlikt och inkluderande stadsliv. Det möjliggör mellanmännsliga möten vilka kan bidra till en ökad social sammanhållning. Ett brett urval av platser ger människor valmöjligheter och ökar också möjligheterna till delaktighet. Platser för möten, rekreation, vila och aktivitet har direkt inverkan på människors hälsa och välbefinnande. Att människor vistas utomhus kan också bidra till att området upplevs mer tryggt.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 1. Trygghet.
- Indikator 2. Tillit i grannskapet.
- Indikator 3. Platser.
- Indikator 4. Serviceutbud.

Koppling till andra certifieringar

BREEM SE 6.0

- Hea 08. Utomhusområde.

LEED 4.1

- SS Credit: Open Space.

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 11. Ekosystemtjänster.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 14. Utomhusmiljö.

Koppling till EU-taxonomin

Fokusområdet kan indirekt bidra till samtliga av taxonomins målområden, men omfattas inte av väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Kvantitet platser

ID:CL-PG:4.0:22

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att en tillräcklig mängd offentlig grönyta och friyta relaterat projektets täthet skapas och säkerställs.

› Bedömningskriterier Kvantitet platser

1. Nulägesanalys för kvantitet av platser.
2. Integrering och planering av åtgärder för god kvantitet av platser.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Kvantitet platser

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska tillgodose en tillräcklig mängd offentlig grönyta och friyta för att skapa ett gott liv. Andelen offentlig friyta säkerställs som en procentandel av markytan och andelen offentlig grönyta säkerställs som kvm / person för att andelen friyta ska anpassas efter projektets täthet. Projektet ska i nulägesanalysen utreda tillgången inom projektområdet samt tillse att föreslagen stadsutveckling inte leder till för lite offentlig fri- och grönyta. Nulägesanalysen ska innehålla:

- Redovisning av nuläget för offentliga och privata friytor avseende antal kvadratmeter inom projektets avgränsning, samt beräkningsmetod.
- Beräkning av antal boende och arbetande som underlag till beräkning av tillgång i enlighet med [Tabell 4](#).

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator [Nuläge](#), i avsnitt [Projektplanering](#), om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

En tillräcklig tillgång till offentlig friyta och grönyta ska säkerställas genom att:

- Föreslagen stadsutveckling med minst 15 % offentliga friytor, samt beräkningsmetod redovisas.
- Föreslagen stadsutveckling med minst 9 kvm offentlig grönyta/boende samt beräkningsmetod redovisas.
- En preliminär stadsstruktur med minst 5 kvm offentlig grönyta/arbetande samt beräkningsmetod redovisas.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Kvantitet platser

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys för kvantitet av platser.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av genomförda (integrerade i struktur och planhandlingar) och planerade åtgärder för att stärka kvantitet av platser i projektet.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till/ekonomiska styrmedel) (till exempel upphandling, miljökontrollprogram, vilken lagstiftning).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När i tid respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva tidigare framtagen analys och åtgärder och säkerställa tillräcklig yta för platser i projektet.

➤ Bedömningskriterier Kvantitet platser

1. Bedömning av att nulägesanalysen för kvantitet av platser fortfarande är aktuell eller om förutsättningarna ändrats sedan precertifiering 2, samt att nulägesanalysen vid behov uppdaterats och att ändringar och konsekvenser av dessa redovisats.
2. Att åtgärder uppdaterats för att en tillräcklig kvantitet avseende platser ska uppnås i projektet.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Kvantitet platser

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för om ny information om platsens förutsättningar eller förändringar i förslaget gjorts sedan precertifiering 2 som gör att nulägesanalysen avseende kvantitet för platser behöver uppdateras.

Summera i sådant fall förändringarna och dess konsekvenser i en bilaga samt uppdatera analysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Redogörelse för huruvida förändringar skett avseende behov och åtgärder och redovisa om åtgärder tillkommit, tagits bort eller ändrats samt beskriv konsekvenserna av detta avseende platsers kvantitet.

Projektet behöver fortsatt visa att det uppnår kraven enligt precertifiering 2.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning kvantitet platser

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering och konsekvenser av eventuella förändringar sedan precertifiering 2.

Uppdaterad nulägesanalys vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Summering och konsekvenser av eventuella förändringar sedan precertifiering 2.

Uppdaterade åtgärder samt konsekvensbedömning av dessa (säkerställande att projektet uppnår kravställning avseende kvantitet platser).

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med fokusområdet, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för fokusområdet.

INDIKATOR

Kvalitet platser

ID:CL-PG:4.0:23

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att skapa offentliga rum för olika målgrupper och användningsområden. Platser ska utformas med kvaliteter som gynnar mellanmänskliga möten och kontaktskapande men likaså rekreation, vila och återhämtning. En viktig aspekt för att människor ska vilja vistas på platsen är att den har ett gott lokalklimat och upplevs trygg och inkluderande.

› Bedömningskriterier Kvalitet platser

1. Nulägesanalys för god kvalitet av platser.
2. Integrerat arbete med och planerade åtgärder för god kvalitet av platser.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Kvalitet platser

Instruktion bedömningskriterium 1

Människor ska ges tillgång till de olika typer av platser som kan bidra till ett gott liv. Människor har både grundläggande gemensamma och olika behov beroende på exempelvis ålder och livssituation vilket gör att olika typer av platser behövs. Projektet ska därför ta reda på vilka platser som finns i projektområdet men även i närområdet, för att se vilka värden projektet kan nyttja men också vilka brister i närområdet som projektet kan komplettera och åtgärda.

I projektet ska därför ingå en nulägesanalys med:

- Redovisning av utbud av olika typer av platser inom angivna avstånd (enligt tabell 1), med projektets avgränsning tydliggjord. Sammanfatta vad som saknas, det vill säga vilka behov som projektets offentliga friytor behöver fylla.
- Redovisning av resultat från eventuella trygghets- och eller tillitsundersökningar som berör området.
- Redovisning av existerande och planerade sociala och kulturella ekosystemtjänster projektområdet (utifrån ekosystemtjänstanalysen som tas fram inom fokusområde 3. *Grönstruktur*).

Projektet ska redovisa analysen i sin helhet och göra en summering (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

För att komplettera, åtgärda och tillskapa en variation av platser med god kvalitet i området ska projektet integrera åtgärder i strukturen samt planera åtgärder för att:

- Skapa platser inom projektet i kombination med platser i projektets närhet som tillsammans uppfyller kraven på mångfald av platser inom ett visst avstånd enligt *Tabell 1*.
- Integrera och redovisa åtgärder som säkerställer mångfald av friytor enligt *Tabell 1*.
- Integrera och redovisa åtgärder som säkerställer trygghet och tillit i offentliga rum.
- Integrera och redovisa åtgärder som säkerställer att friytorna är tillgängliga och tilltalar olika grupper utifrån exempelvis ålder och kön.
- Integrera och redovisa åtgärder som säkerställer konst i det offentliga rummet. Enprocents-regeln är ett lämpligt riktmärke för omfattningen.
- Redovisa för respektive åtgärd vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa åtgärderna samt vem som bär ansvar för dem i olika skeden och hur uppföljning ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

► Redovisning Kvalitet platser

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys för kvalitet av platser.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av genomförda (integrerade i struktur och planhandlingar) och planerade åtgärder för att stärka kvalitet av platser i projektet.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Vilka styrmedel som används för att verkställa de olika åtgärderna (till exempel vilka avtal de ska knytas till/ekonomiska styrmedel) (till exempel upphandling, miljökontrollprogram, lagstiftning).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När respektive åtgärd ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärden ska följas upp.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

› Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva tidigare framtagen nulägesanalys och åtgärder samt att säkerställa tillräcklig kvalitet för platser i projektet.

› Bedömningskriterier Kvalitet platser

1. Bedömning av om nulägesanalysen för kvalitet platser fortfarande är aktuell eller om förutsättningarna ändrats sedan precertifiering 2, samt att nulägesanalysen vid behov uppdaterats och att förändringar från precertifiering 2 och konsekvenser av dessa förändringar finns redovisade.
2. Att åtgärder för god kvalitet av platser vid behov uppdaterats.
3. Att åtgärder som säkerställer trygghet och underlättar tillit i offentliga rum under utbyggnadsskedet redovisats.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Kvalitet platser

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för huruvida ny information om platsens förutsättningar eller förändringar i förslaget gjorts sedan precertifiering 2 som gör att nulägesanalysen avseende kvalitet för platser behöver uppdateras.

Summera i sådant fall förändringarna och dess konsekvenser i en bilaga samt uppdatera nulägesanalysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Redogörelse för huruvida förändringar skett avseende behov och åtgärder och redovisning av om åtgärder tillkommit, tagits bort eller ändrats samt beskrivning av konsekvenserna av detta för platsers kvalitet.

I projektet ska fortsatt visas att det kraven uppnås enligt precertifiering 2.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder som säkerställer trygghet och underlättar tillit i offentliga rum under utbyggnadsskedet samt hur dessa säkerställts.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Kvalitet platser

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering och konsekvenser av eventuella förändringar sedan precertifiering 2.

Uppdaterad nulägesanalys vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Summering och konsekvenser av eventuella förändringar sedan precertifiering 2.

Uppdaterade åtgärder samt konsekvensbedömning av dessa (säkerställande att projektet uppnår kravställning avseende kvalitet platser).

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder under utbyggnadsskedet samt redovisning av hur dessa säkerställs.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Till offentlig friyta räknas parker och andra grönytor, torg, gågator, trottoarer, kajer och liknande ytor utomhus som är till för offentlig användning.

Utöver offentliga friytor finns privata friytor som exempelvis bostadsgårdar. Den privata friytan utgör ett rum för gemenskap mellan de boende i kvarteret. För att understödja social sammanhållning inom kvarteret bör gården vara tydligt avskild från offentliga friytor. I detta avskilda rum kan till exempel små barn ha en större rörelsefrihet. Kvarteret bör utformas så att det är lätt för boende att ta del av de anslutande offentliga friytorna. Bostadsgårdar dimensioneras och utformas med hjälp av GYF.

För att bedöma utbudet av platser i området har ett basutbud av olika platstyper listats som ska kunna återfinnas i stadsdelen eller i dess närområde (se [Tabell 1](#)). I tabellen anges platstyp, vad platsen ska innehålla och inom vilket avstånd från bostäder respektive verksamheter platstyperna ska finnas. Kravnivån för indikatorns kvantitativa mått avseende friyta baseras på UN Habitats rekommendationer.

Tabell 4: Platstyper, innehåll och maxavstånd (baserat på UN Habitats rekommendationer avseende friyta).

PLATSTYP	PLATSEN SKA INNEHÅLLA	AVSTÅND	VÅGLEDANDE EXEMPEL
1. Plats för lek	<ul style="list-style-type: none"> Möjlighet till rörelse och kreativitet. Tillgång till vegetation och/eller naturmark. Tillgång till dagsljus och solbelysning samt lekmöjligheter i skugga under sommarhalvåret. Ej bullerstört, möjligt att ha en konversation utan att höja rösten. Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). Lekplatser ska vara utrustade med god belysning under mörka årstider. Att det på lekplatser går att ta sig fram för personer med barnvagn, rullstol eller rullator. De olika platserna i stadsdelen kompletterar varandra för att tilltala barn i olika åldrar (1–12 år), både flickor och pojkar. 	Inom 200 m från bostadsbyggnaderna.	Till exempel en skogs-dunge med klätterträd och lösa grenar för kojbygge, en lekpark med sandlåda, klätterredskap och kojbuskar, eller en lekpark med kanaler att hålla vatten i, en rutschkana och små hus, omgiven av vegetation.
2. Plats för social samvaro utomhus	<ul style="list-style-type: none"> Sittplatser och bord med möjlighet att sitta vindsyddat i sol och skugga. Mindre rumsbildning omgiven av grönska och/eller utblick mot vatten/grönska/stadslandskap. Ej bullerstört, möjligt att ha en konversation utan att höja rösten. Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). Att det på lekplatser går att ta sig fram för personer med barnvagn, rullstol eller rullator. De olika platserna i stadsdelen kompletterar varandra för att attrahera olika målgrupper. 	Inom 200 m från bostadsbyggnaderna och lokalbyggnaderna.	Till exempel att sittplatser med bord finns i en avskild del av en park och inte utplacerade på stora öppna ytor.
3. Rofylld plats	<ul style="list-style-type: none"> Fridfullt med möjlighet att uppleva naturens ljud. Omgiven av grönska och/eller utblick mot vatten. Vindsyddande sittplatser i både sol och skugga. Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). Att det går att ta sig fram på platsen för personer med barnvagn, rullstol eller rullator. 	Inom 200 m från bostadsbyggnaderna och lokalbyggnaderna.	Till exempel en grön liten park där det är möjligt att koppla av, en lugn del av en större park, en rofylld plats vid vattnet.

PLATSTYP	PLATSEN SKA INNEHÅLLA	AVSTÅND	VÅGLEDANDE EXEMPEL
4. Stor flexibel grönyta	<ul style="list-style-type: none"> • Stor öppen rumsbildning för spontana eller temporära aktiviteter. • Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). • Ej bullerstört, möjligt att ha en konversation utan att höja rösten. 	Inom 500 m från bostadsbyggnaderna.	Till exempel en stor gräsmatta, som utgör en del av en större park, där det är möjligt att utöva spontanidrott, ha picknick, loppis, leka i snön på vintern etc.
5. Större sammanhängande naturområde	<ul style="list-style-type: none"> • Rymd. • Rofyllt. • Artrikt. • Vild vegetation. • Möjlighet att uppleva naturens ljud. • Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). 	Inom 2 500 m från bostadsbyggnaderna.	Till exempel en skog eller en mindre naturmiljö i anslutning till en sjö eller hav.
6. Platsbyldning utomhus för spontana möten	<ul style="list-style-type: none"> • Plats i anslutning till målpunkt eller stråk med genomströmning av människor. • Sittplatser. • Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). • Att det går att ta sig fram på platsen för personer med barnvagn, rullstol eller rullator. 	Inom 500 m från bostadsbyggnaderna.	Till exempel en mindre platsbyldning eller ett torg i anslutning till service och/eller kollektivtrafik.
7. Platser inomhus	<ul style="list-style-type: none"> • Möjlighet att vistas på platsen utan att behöva konsumera eller betala en avgift. • Möjlighet att kunna umgås i grupp och sitta enskilt (t ex göra läxor). • Trygga och väl omhändertagna lokaler. • De olika platserna i stadsdelen (eller utbudet på en plats) attraherar olika målgrupper. 	Inom 1 000 m från bostadsbyggnaderna.	Till exempel bibliotek, kulturhus, Folkets Hus, samlingslokaler/föreningslokaler, ungdomsgård, öppen förskola etc.
8. Platser för rörelse och motion	<p>Yta eller anläggning som inbjuder till rörelse/motion.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). • Ej bullerstört, möjligt att ha en konversation utan att höja rösten. • Platserna ska vara utrustade med god belysning under mörka årstider. <p>De totala utbudet i stadsdelen kompletterar det som finns i stadsdelens närområde avseende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Typ av motion/rörelse. • Olika åldersgrupper (barn, unga, vuxna och äldre). • Kön (pojkar, flickor, kvinnor och män). • Kostadsfri och avgiftsbelagd motion. 	Inom 500 m från bostadsbyggnaderna och lokalbyggnaderna.	Till exempel ett utegym, sporthall, bollplan, ridhus, gymnastikhall, badhus, friidrottsanläggning, raketthall, yogastudio, dansstudio, tennisbana, skatepark, pumptrack, parkour, löparspår, skidspår, skridskobana, ishall etc.

PLATSTYP	PLATSEN SKA INNEHÅLLA	AVSTÅND	VÄGLEDANDE EXEMPEL
9. Platser för kulturutövning och/eller möjlighet att ta del av kulturutbud	<p>Lokaler och platser för kultur och kulturutövning.</p> <p>Det totala utbudet i stadsdelen kompletterar det som finns i stadsdelens närområde avseende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Typ av kultur. • Olika åldersgrupper (barn, unga, vuxna och äldre). 	Inom 1 000 m från bostadsbyggnaderna.	Till exempel konstateljéer, svener/lokaler för utövande av t ex musik, teater, sång, dans, kör, hantverk, design, media, bio.
10. Promenadvänliga stråk	<ul style="list-style-type: none"> • Stråk genom stadsdelen som knyter samman målpunkter (t ex platstyperna ovan, service och kollektivtrafik). • God gestaltning av gaturummet (inkl. god orienterbarhet, tillräckligt med utrymme för gående, få fysiska barriärer, trafiksäkert). • Variationsrikt (t ex korta kvarter, detaljer på byggnaderna, natur, planteringar). • Sittplatser längst stråket. • God belysning. • Stråken är avskilda från kraftigt trafikerade vägar. • Välskött (ej skräpigt, ej trasigt, ej klotter, ej igenvuxet/ eller söndertrampat). • Att det går att ta sig fram på platsen för personer med barnvagn, rullstol eller rullator. 	–	

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

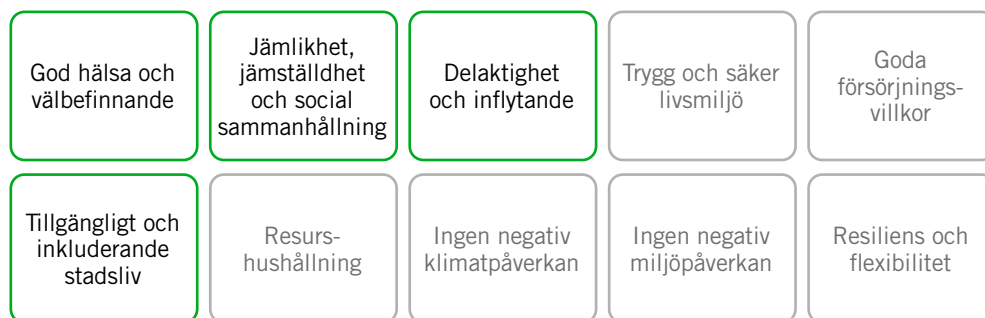
11 LÄRMILJÖER

Fokusområdets syfte

Att skapa tillgång till goda lärmiljöer för barn och unga, inklusive kvalitativa utemiljöer och en strategisk placering av lärmiljöer. Både kopplat till störningar och risker men även till kvaliteter i närområdet och tillgänglighet till fots, med cykel och kollektivtrafik.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Goda lärmiljöer lägger grunden till delaktighet, inkludering och jämlikhet. Väl planerade lärmiljöer har möjlighet att bidra till social sammanhållning och därigenom hälsa och välbefinnande.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 4. Serviceutbud.
- Indikator 6. Ljudmiljö.
- Indikator 8. Inomhusmiljö.

Koppling till andra certifieringar och EU-taxonomin

BREEAM SE 6.0

- Hea 01. Visuellt komfort.
- Tra 01. Tillgång till kollektivtrafik.
- Tra 02. Närhet till bekvämligheter.
- Tra 03a. Alternativa transportsätt.
- Tra 05. Resplan.
- Pol 05. Begränsning av ljudföroreningar.

LEED 4.1

- EQ Prerequisite: Minimum Indoor Air Quality Performance Required.
- EQ Prerequisite: Environmental Tobacco Smoke Control.
- EQ Prerequisite: Minimum Acoustic Performance.
- EQ Credit: Low-Emitting Materials.
- EQ Credit: Construction Indoor Air Quality Management Plan.
- EQ Credit: Thermal Comfort.

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 2. Solvärmelast.
- 6. Ljud.
- 7. Termiskt klimat, vinter.
- 8. Termiskt klimat, sommar.

MILJÖBYGGNAD IDRIFT 2.0

- 1. Kommunikation.
- 4. Installationer.
- 5. Ventilation.
- 6. Inomhusmiljö.
- 10. Material.
- 13. Hållbara transporter.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet saknar koppling till EU-taxonomin.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator *Nuläge*.

INDIKATOR

Lärmiljöer

ID:CL-PG:4.0:24

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att nulägesanalys tas fram som underlag för projektets förståelse för platsens tillgång och behov av lärmiljöer. Analysen ska beskriva både områdets befintliga tillgång till lärmiljöer, vilken kvalitet och förutsättningar dessa har samt klargöra det behov av lärmiljöer som projektet kommer alstra. Projektet ska genom åtgärder bidra till att skapa tillgång till goda lärmiljöer för barn och unga, inklusive kvalitativa utemiljöer och en strategisk placering både med tanke på störningar och risker men även tillgänglighet till fots, med cykel och kollektivtrafik.

› Bedömningskriterier Lärmiljöer

1. Nulägesanalys av lärmiljöer.
2. Förslag till åtgärder för goda lärmiljöer.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Lärmiljöer

Instruktion bedömningskriterium 1

En nulägesanalys av områdets tillgång och kvalitet på lärmiljöer inklusive dess utemiljöer samt det behov av lärmiljöer som projektet väntas alstra.

En nulägesanalys ska sammanställas om befintlig tillgång och behov. Analysen ska klargöra och beskriva:

- Befintliga lärmiljöer inom området och i dess närhet.
- Avstånd till lärmiljöer i angränsande områden.
- Befintligt antal platser och för vilka åldrar.
- Om antalet platser är i balans med dagens behov och vilket behov av platser projektet kommer att alstra.
- Status för befintliga byggnader för lärmiljöer, skick och funktionalitet.
- Storlek och kvalitet på befintliga lärmiljöers friytor.
- Behov av utredning av befintliga lärmiljöers kvaliteter och/eller vilket behov som framtiden kommer att ge.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska bidra till att skapa tillgång till goda lärmiljöer för barn och unga, inklusive kvalitativa utemiljöer och en strategisk placering både med tanke på störningar och risker men även tillgänglighet till fots, med cykel och kollektivtrafik. Beskrivning av åtgärder för lärmiljöer ska redovisa:

- Behov av platser inom lärmiljöer och om dessa ska lösas inom eller utanför området.
- Storlek på planerade lärmiljöer, antal platser, för vilka åldrar.
- Placering av lärmiljöer med hänsyn till störningar och risker som: buller, luftkvalitet, dagsljus och transporter.
- Placering av lärmiljöer i förhållande till trygga och säkra stråk, målpunkter, kollektivtrafik och natur- och idrottsplatser.
- Tillgång till god utemiljö för både pedagogik, rörelse, lek och idrott.
- Om lärmiljön har förutsättningar att bli en målpunkt med fler funktioner än lärande, till exempel genom samutnyttjande eller som aktivitetsnod i området.
- Redovisning av vilka styrmedel som ska används för att verkställa respektive åtgärd, till exempel avtal eller planbestämmelse.
- Redovisning av vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd säkras.
- Redovisning av hur genomförandet av respektive åtgärd ska följas upp.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Lärmiljöer

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys, inklusive analys av områdets tillgång och kvalitet på lärmiljöer och tillhörande utemiljöer samt det behov av lärmiljöer som projektet väntas alstra.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Beskrivning av planerade lärmiljöer och dess utemiljöer med redovisning av åtgärder för att uppfylla hållbarhetsmål samt hur respektive åtgärds genomförande säkras upp.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva nulägesanalys och åtgärder för att skapa tillgång till goda lärmiljöer för barn och unga, inklusive kvalitativa utemiljöer och strategisk placering både med tanke på störningar och risker men även tillgänglighet till fots, med cykel och kollektivtrafik.

Bedömningskriterier Lärmiljöer

1. Redogörelse för om nulägesanalys kring lärmiljöer är aktuell eller om förutsättningar förändrats samt att beskrivning och bedömning uppdaterats vid behov.
2. Bedömning av om åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att åtgärderna justerats vid behov.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Lärmiljöer

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för huruvida det framkommit ny information om platsens förutsättningar eller framtida behov avseende lärmiljöer som ger anledning att uppdatera nulägesanalysen. Bedöm om förändringarna påverkar projektets möjlighet att bidra till goda lärmiljöer.

Summera i förändringarna i en bilaga samt uppdatera nulägesanalysen vid behov.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Justera åtgärderna vid behov samt summera förändringarna och dess effekt för goda lärmiljöer i kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Lärmiljöer

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändringar eller tillägg i nulägesanalys avseende lärmiljöer.

Beskrivning av förändringarnas eventuella effekt på projektets möjlighet att bidra till goda lärmiljöer.

Vid behov redovisas en uppdaterad nulägesanalys avseende lärmiljöer.

Redovisning bedömningskriterium 2

Beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärder för lärmiljöer.

Eventuellt uppdaterad version av de planerade åtgärderna för lärmiljöer samt beskrivning av förändringarnas effekt på projektets möjlighet att bidra till goda lärmiljöer.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser och planbeskrivning.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Att skapa en helhetsbild av lärmiljöers befintliga förutsättningar, lokala behov, värden, utmaningar och utredningsbehov.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

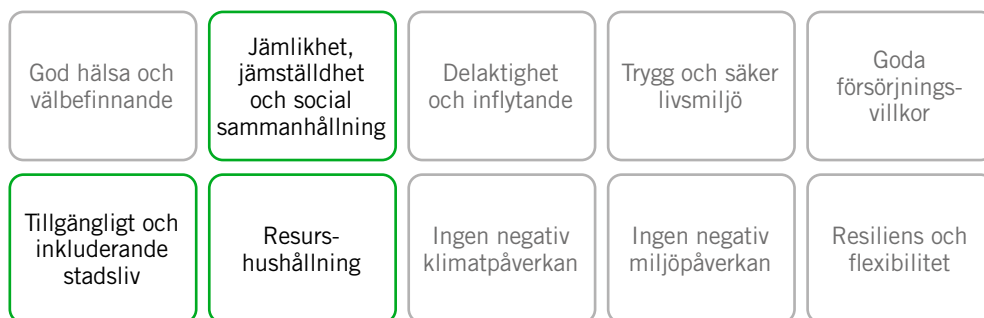
12 KULTURMILJÖER

Fokusområdets syfte

Att bevarande och framhävande av befintlig bebyggelse, landskapsbild, kulturmiljö och fornlämningar ska realiseras och viktiga berättelser synliggörs. Värdet av platsens kulturmiljö ska lyftas fram, liksom hur värdena kan användas som en tillgång och kvalitet vid utveckling av ett områdes identitet, karaktär och arkitektoniska uttryck.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Kulturmiljö och platsens historia är en viktig utgångspunkt vid utformning av tillkommande miljöer, liksom hur kulturvärdena används när befintliga bebyggelsemiljöer utvecklas. Att värna och utveckla kulturvärden bidrar bland annat till synliggörande av sammanhang och resurshushållning då befintliga värden värnas och utvecklas.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifieringen för förvaltningsskedet)

För fokusområde 12. *Kulturmiljöer* finns för närvarande ingen motsvarande indikator i *Citylab Manual 1.0 Certifiering av en stadsdels hållbarhet*.

Koppling till andra certifieringar

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 14. Utomhusmiljö.

Koppling till EU-taxonomin

Fokusområdet kan indirekt bidra till taxonomins målområde 1, men omfattas inte av väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator *Nuläge*.

INDIKATOR

Kulturmiljöer

ID:CL-PG:4.0:25

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Genom att projektet tar fram en kulturmiljöinventering för att kartlägga och värdera kvaliteter och värden kopplade till kulturmiljö för att bevara, synliggöra och stärka dessa vid utveckling av området. Inventeringen ska ge övergripande kunskap kulturmiljövärden på platsen och i direkt anslutning till platsen samt identifiera värdebärande element såsom detaljer och karaktärsdrag som är av betydelse för kulturmiljövärden på platsen.

› Bedömningskriterier Kulturmiljöer

1. En aktuell kulturmiljöinventering är framtagen.
2. Projektet ska formulera en ambition för bevarande, stärkande och synliggörande av kulturmiljövärden, samt redogöra för åtgärder som säkerställer den formulerade ambitionen.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Kulturmiljöer

Instruktion för bedömningskriterium 1

En kulturmiljöinventering tas fram för utvecklingsområdet. Inventeringen ska innehålla:

- En övergripande historisk beskrivning som innefattar kopplingar, samband och strukturer av utvecklingsområdet och i direkt anslutning till utvecklingsområdet (till exempel bebyggelsestruktur, blå-gröna strukturer och samband).
- Nulägesanalys av området utifrån vad som är av särskild betydelse på platsen, stads- och landskapsbild, bebyggelsestruktur, verksamheter, blå-gröna strukturer och samband samt identitet och karaktärsdrag.
- Identifiering av specifika värdebärande element och karaktärsdrag.
- Värdering, bedömning samt känslighetsanalys av värdebärande element och karaktärsdrag. Detta avsnitt ska svara på vad som är prioriterat att bevara och utveckla för att synliggöra och stärka befintliga värden kopplat till kulturmiljö.
- Rekommendationer och förslag på åtgärder som bevarar, synliggör och förstärker värden, karaktärsdrag och kvaliteter, till exempel förslag på planbestämmelser som i planhandlingar säkerställer ett bevarande. Rekommendationer kan med fördel redovisas i kartor, text och foton.

Kulturmiljöinventeringen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion för bedömningskriterium 2

Ambition för bevarande och synliggörande av kulturmiljövärden samt åtgärder formuleras.

Av åtgärderna ska följande framgå:

- Hur befintliga värden och berättelser ska bevaras, stärkas och synliggöras.
- Hur tillkommande bebyggelse kommer förhålla sig till och samspela med i inventeringen identifierade värden och kvaliteter.
- Hur samverkan mellan aktörer inom konst, arkitektur och kulturhistoria samt kreativa dialoger med aktörer som har specifik kännedom om plan- och byggprocessen och platsens förutsättningar, kan utgöra goda förutsättningar för att kulturvärden tas tillvara i stadsutvecklingen.
- Formulering av planbestämmelser och reglering som säkerställer att tillkommande bebyggelse samspelar och harmonierar med befintliga värden och kvaliteter.
- Formulering av planbestämmelser och reglering för skydd och varsamhet av befintliga värden.
- Vid behov ska möjligheten till återanvändning av byggnadsmaterial och hantverksmetoder undersökas.
- Vid behov ska möjligheten att återanvända byggnadsmaterial på annan plats undersökas.

Projektägaren/exploatören är ansvarig för att de olika åtgärderna säkerställs i planhandlingar och knyts till avtal. Beskrivning av eller koncept som visar på åtgärder ska tas fram innan beslut om samråd av en detaljplan fattas. Förändringar av kulturmiljöer som påverkar värden ska genomföras i enlighet med varsamhetskraven i plan- och bygglagen. Reglering genom planbestämmelser och exploateringsavtal blir juridiskt bindande och följs upp vid bygglov. Underlaget kan redovisas i tabellform med hänvisningar till plan, planbestämmelser, planbeskrivning, och avtal mm.

Instruktion för bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Kulturmiljöer

Redovisning för bedömningskriterium 1

Kulturmiljöinventering i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Summering av kulturmiljöinventering (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning för bedömningskriterium 2

Åtgärder för kulturmiljö som visar på hur befintliga värden och berättelser ska bevaras, stärkas och synliggöras, samt hur tillkommande bebyggelse kommer att förhålla sig till och samspela med identifierade värden och kvaliteter.

Beskrivning av hur åtgärderna säkerställs, exempelvis genom planbestämmelser, regleringar och avtal.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och vid behov justera framtagen kulturmiljöinventering och åtgärder utifrån aktuella förutsättningar. Att säkerställa att stadsutvecklingsprojektets befintliga kulturmiljövärden inte går förlorade eller blir förvanskade under utbyggnadsfasen.

➤ Bedömningskriterier Kulturmiljöer

1. Redogörelse för eventuella förändringar i projektet som föranleder revidering/komplettering av framtagen kulturmiljöinventering.
2. Bedömning av om formulerad ambition och föreslagna åtgärder fortfarande är aktuella, inklusive eventuell uppdatering.
3. Planering av åtgärder som säkerställer att kulturmiljövärden, identifierade i inventeringsfasen, inte byggs bort eller förvanskas under utbyggnadsfasen.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Kulturmiljöer

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för eventuella förändringar i projektet och vid behov revidering av kulturmiljöinventering utifrån förändrade förutsättningar. Förändringar av till exempel projektområde, nulägesanalys, beskrivning av värdebärande element, värdering och bedömning, samt rekommendationer för det fortsatta arbetet, summeras i bilaga.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2. Justera åtgärderna efter behov, summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder som säkerställer att kulturmiljövärden, identifierade i inventeringsfasen, inte byggs bort eller förvanskas under utbyggnadsfasen.

Redovisning för de olika åtgärderna, vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärderna samt vem som bär ansvaret för åtgärderna i olika skeden och hur uppföljningen ska ske.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Kulturmiljöer

Redovisning för bedömningskriterium 1

Uppdaterad kulturmiljöinventering samt beskrivning och motivering av förändringar och avsteg.

Redovisning för bedömningskriterium 2

Aktuella förslag till åtgärder för bevarande och synliggörande av kulturmiljövärden.

Beskrivning av och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärderna.

Vid behov uppdatering av planhandlingar.

Redovisning för bedömningskriterium 3

Redovisning av ambitioner, åtgärder samt genomförandebeskrivning som redovisar hur åtgärder kommer genomföras under projektets utbyggnadsfas, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning av ambitioner och genomförandebeskrivning som redovisar hur områdets kulturmiljövärden bevaras och skyddas mot förvanskning under utbyggnadsfasen.

Redovisning av åtgärder samt måluppfyllnad.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Kulturmiljön och platsens historia är en viktig utgångspunkt både vid utformning av tillkommande miljöer och utveckling av befintliga. En kulturmiljöinventering kartlägger befintliga värden och kvaliteter för att synliggöra och utveckla dessa värden i stadsutvecklingsprojektet. Om en kartläggning av kulturmiljövärden inte genomförs riskerar värden och kvalitéer att gå förlorade.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

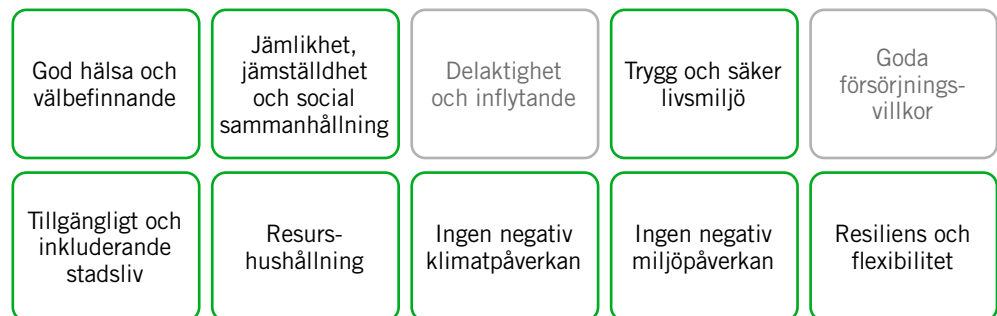
13 TRANSPORTER

Fokusområdets syfte

Att med hållbara och tillgängliga färdssätt och transporter minimera miljöbelastningen och skapa ett resurseffektivt, anpassningsbart och tillgängligt transportsystem för alla.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Aktiv mobilitet som gång och cykling är positivt för människors hälsa och välbefinnande. Resor till fots och med cykel och kollektivtrafik är även mer resurssnåla, vilket i sin tur bidrar till lägre klimat- och miljöpåverkan. Att skapa förutsättningar för en variation av transportmöjligheter bidrar även till mer jämlika transporter och tillgänglighet.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 10. Resvanor.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Hea 06. Tillgänglighet.
- Tra 01. Tillgång till kollektivtrafik.
- Tra 03 a, b. Alternativa transportsätt.
- Tra 04. Maximal bilparkeringskapacitet.
- Tra 05. Resplan.

LEED 4.1

- LT Credit: Access to Quality Transit Facilities.
- LT Credit: Reduced Parking Footprint.

- LT Credit: Green Vehicles.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 13. Hållbara transporter.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin genom väsentligt bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Hållbara färdssätt och transporter

ID:CL-PG:4.0:26

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att minska miljöbelastningen samt öka effektivitet och tillgänglighet för alla genom att främja hållbara färdssätt och hållbara logistiklösningar.

➤ Bedömningskriterier Hållbara färdssätt och transporter

1. Analys av områdets förutsättningar för och behov av hållbara färdssätt och transporter.
2. Redovisning av hur hållbara färdssätt och transporter kan stärkas samt vilka åtgärder som vidtagits och kommer att vidtas för att säkerställa att hållbara färdssätt och transporter prioriteras med utgångspunkt i analysen och projektmålen.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Hållbara färdssätt och transporter

Instruktion bedömningskriterium 1

Beskrivning av förutsättningarna för hållbara färdssätt, samt behovsanalys av framtida/förväntade behov och hur andelen hållbara färdssätt och transporter kan stärkas utifrån områdets förutsättningar.

Analysen ska innehålla en redogörelse för nuläget för färdssätt och transporter där följande är preciserat:

- Rumsliga förutsättningar för transporter, inklusive barriärer, höjdskillnader mm.
- Beskrivning av förutsättningar såsom ålder, funktionsnedsättning, ägande av fordon mm som kan påverka olika gruppers tillgång till transporter och färdssätt.
- Disponering och fördelning av körbanor, ytor för kollektivtrafik, cykelbana, gångbana, parkering (inklusive P-tal för bilar, privatägda och delade, och andra fordon såsom cyklar och olika typer av mikromobilitet).
- Densitet, lokalisering, funktionsblandning, målpunkter/noder, stråk och analys av hur människor rör sig i området.
- Tillgång till kollektivtrafik, delningstjänster/fordonspooler/samåkning, mobility managementåtgärder och/eller andra beteendepåverkande åtgärder för att främja prioriterade transportslag.
- Redovisning av olycks- och skadestatistik kopplat till trafik i området samt en analys av faktorer som påverkar trafiksäkerhet och trygghet på platsen för olika trafikantgrupper, inklusive barn.

- Logistik, varu- och godsleveranser.

Utredningen ska omfatta en bedömning av hur den planerade utvecklingen i området påverkar ovan punkter och hur det framtida behovet förväntas se ut.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Säkerställa att stadsdelen utformas så att andelen resor med hållbara färdssätt och andelen transporter med hållbara logistiklösningar maximeras.

- Prioriteringen av hållbara färdssätt ska styra disponering och fördelning av körbana, cykelbana, gångbana respektive parkering för olika typer av fordon samt ytor för kollektivtrafik (både för trafik och hållplatser). Flexibilitet är viktigt så att dagens lösningar kan användas för andra ändamål i framtiden.
- Utformningen styrs av att det ska vara enkelt, snabbt, tryggt och säkert att gå och cykla i och igenom området. Det innebär att trafikslagen (gång och cykel) planeras som två olika typer av transportsätt som vid behov separeras från varandra, och att trafikslagen kopplas samman med tätortens övergripande huvudnät för gång- respektive cykeltrafik (se även fokusområde 7. *Bebyggelsestruktur*). Det är centralt att gångtrafik och cykel ges tillräckligt med plats. I utformningen ska dels möjlighet till ökad andel gång- och cykeltrafik, dels en möjlig framtida utveckling mot ett ökat inslag av lådcyklar och liknande beaktas. Lådcyklar tar mer yta i anspråk än standardcyklar. Utöver snabba sätt att ta sig fram behöver barns behov av rörelsefrihet tillgodoses.
- Prioriteringen av hållbara färdssätt kommer att styra utbud, placering, utformning, prissättning och tidsbegränsning av parkeringar för cyklar (inklusive elcyklar, lådcyklar och cykelkärror), elsparkcyklar och bilar. Flexibilitet är viktigt så att nya lösningar kan användas på annat sätt i framtiden.
- Planeringen styrs av att kollektivtrafiken ska vara bekväm, tillgänglig och trygg samt ha en turtäthet som gör den konkurrenskraftig. Det inbegriper i synnerhet samverkan med den lokala kollektivtrafikmyndigheten men även med andra berörda. Det är viktigt att denna samverkan görs i ett tidigt skede av projektet eftersom kollektivtrafikens funktionalitet kan påverkas av grundläggande faktorer i områdets struktur.
- Mobility management-åtgärder och/eller andra beteendepåverkande åtgärder bör genomföras för att främja prioriterade transportslag. Exempelvis marknadsföring av hållbara transportsätt eller användandet av digitala lösningar för att minska behovet av resor.
- Planeringen bör styras av att ge goda förutsättningar för etablering och användning av fordonspooler, samåkning och/eller liknande delningstjänster, så som mobilitetstjänster, exempelvis möjligheten att genom en fast månadskostnad ha tillgång till olika transportslag såsom kollektivtrafik, cyklar, bil-pool och taxi.
- Säkra och trygga skolvägar, möjlighet att jobba med vandrande skolbussar, cyklande skolbussar, samverkan med skolor och i informationskampanjer jobba med föräldrarna, planera för bra struktur till exempel säkra cykelparkeringar nära skolor och p-plats för bilar avsides.
- Åtgärder för hållbara avfallstransporter, leveranser och godstransporter. Det handlar bland annat om antalet tyngre fordon och deras framkomlighet, om att utforma området så att andra fordonstyper för godsleveranser, exempelvis små elfordon och cykellogistik främjas. För detta behöver även utformningen av lastplatser beaktas.

- Säkerställande av möjligheten att gå och cykla året om, det vill säga drifts- och underhållsfrågor, gatu-
beläggningar, utformning av cykelparkeringar, utbildningsinsatser, cykelvårdstationer mm.
- Hur hållbara färdssätt och logistiklösningar kan säkerställas långsiktigt under fortsatt förvaltning är en
viktig fråga. Det kan till exempel innebära långsiktiga avtals-, finansierings- och samarbetsformer med
kommunen och/eller tjänsteleverantörer för att säkerställa att infrastruktur och tjänsteutbud består i
fortsatt förvaltning.

Redovisningen ska omfatta:

- Föreslagna åtgärder.
- Styrmedel som används för att verkställa de olika åtgärderna (till exempel till vilka avtal de ska knytas).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid de olika åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellform samt hänvisa till plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.

Analys och åtgärder ska vara framtagna av någon med erforderlig kunskap inom hållbara transporter och trafikplanering (styrks genom CV). Redovisas i bedömningskriterium 3.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Hållbara färdssätt och transporter

Redovisning bedömningskriterium 1

Analys av och prognos för hållbara färdssätt i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.
Summering av analys och prognos (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av genomförda och planerade åtgärder för hållbara färdssätt och transporter i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens och eventuella målgrupper relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

› Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Aktualitetsprövning av projektets analys, behov och åtgärder för hållbara färdssätt och transporter samt säkerställande av åtgärder för utbyggnadsskede samt plan för kontinuerliga förbättringar under driftskedet.

› Bedömningskriterier Hållbara färdssätt och transporter

1. Bedömning av om de identifierade förutsättningarna för hållbara färdssätt och transporter fortsatt är aktuella, eller om förutsättningarna eller bedömningen av dem förändrats.
2. Bedömning av om åtgärderna för hållbara färdssätt och transporter fortfarande är aktuella eller om tillägg/justeringar behöver göras.
3. Planering av åtgärder för att möjliggöra hållbara färdssätt och transporter under utbyggnadsskedet.
4. Planering för hur behov av förbättringar och vidareutvecklingar ska identifieras och genomföras över tid samt vem som ansvarar för det.
5. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Hållbara färdssätt och transporter

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för om ny information om platsens förutsättningar eller framtida behov framkommit som ger anledning att uppdatera nulägesanalysen.

Summera i sådant fall förändringarna i en bilaga samt uppdatera nulägesanalysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom eventuella synpunkter och nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2. Om förutsättningar eller behov ändrats ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg till åtgärderna justera efter behov. Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Projektet ska planera åtgärder för:

- Att prioritera och stärka hållbara färdssätt och transporter genom hela utbyggnadsfasen, det vill säga hur cykelstråk, gångstråk och andra viktiga stråk kopplas ihop med närområdet i syfte att skapa god tillgänglighet för alla, trygghet och säkerhet samt bidra till övergripande hållbarhetsmål.
- Åtgärder kopplade till beteendepåverkande åtgärder för att främja hållbara färdssätt och hållbara logistiklösningar, till exempel Mobility Management genom hela utbyggnadsfasen.

- Att tjänster för hållbara färdssätt, transporter och logistik marknadsförs och erbjuds innan inflyttning för att säkerställa att inflyttade kan förbereda sig på hur färdssätt och leveranser kommer fungera. Det kan till exempel inkludera information om befintlig och planerad kollektivtrafik och andra mobilitetstjänster, delningstjänster som bil- och cykelpool, tjänster för paketleveranser och -returer, tjänster för omhändertagande av återvinningsmaterial och avfall med mera.
- Att man i utbyggnadsetapperna planerar, krävställer och följer upp transporter till och från byggarbetsplatsen. Det kan innefatta samordnade transporter för att avlasta vägnätet, användning av förnybara bränslen, buller- och miljökrav på maskiner och fordon, samordning av massor osv.

Redovisningen av åtgärderna ska inkludera:

- Förslag på åtgärder.
- Redogörelse för vilka styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till/ekonomiska styrmedel). (till exempel upphandling, miljökontrollprogram, lagstiftning).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När i tid åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellform med hänvisningar.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn och beskrivning av eventuella målgrupper som varit involverade i arbetet.

➤ Redovisning Hållbara färdssätt och transporter

Redovisning bedömningskriterium 1

Beskrivning av eventuella förändringar eller tillägg i beskrivningen av förutsättningarna samt eventuellt en uppdaterad nulägesanalys – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärder samt eventuellt en uppdaterad version av åtgärder för hållbara färdssätt och transporter – i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärder som säkerställer hållbara färdssätt under utbyggnadsfasen, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Användandet av bil i städer påverkar flera av de miljö- och hälsorelaterade problem som planetära gränser, Sveriges miljömål och Agenda 2030 pekar ut. Det inkluderar klimatförändringarna, luftföroreningar, buller samt människors hälsa på grund av inaktivitet (Steffen et al., 2015; Naturvårdsverket, 2019b; WHO, 2018; Nieuwenhuijsen och Khreis, 2016). Till exempel står personbilar för en femtedel av Sveriges territoriella utsläpp av växthusgaser (Naturvårdsverket, 2018a). I det sammanhanget visar forskning om ett framtida hållbart transportsystem i Sverige, att de korta bilresorna är viktiga att ersätta genom att få människor att åka kollektivt eller helst cykla eller gå (Åkerman och Höjer, 2006). En stadsmiljö som bidrar till att minska bilanvändandet är således en viktig faktor för flera olika hållbarhetsfrågor och gäller oavsett andelen eldrivna bilar i framtiden. Även elbilar tar plats, bidrar till buller och partikelutsläpp och innebär trafiksäkerhetsproblem. Bilar står för det mesta parkerade och tar därmed upp plats som skulle kunna användas till annat (Shoup, 2018). Att minska mängden parkeringsplatser kan därmed bereda plats för annat (t. ex lekytor), minska kostnaderna för ett stadsutvecklingsprojekt och göra boendekostnader lägre (Fastighetsägarna, Hyresgästföreningen och Naturskyddsföreningen, 2020). I stället för att sätta bekväma bilparkeringsmöjligheter i centrum kan bekväm mobilitet fokuseras och det pågår försök med att bygga bostäder med p-tal noll (Gunnarsson-Östling, 2020).

Stadsstrukturen i den fysiska miljön bör underlätta hållbara resor för alla målgrupper. Likaså bör logistiklösningar för stadens varor och avfall utformas för att underlätta hållbara transporter som minskar belastningen på livsmiljön i staden. Detta gäller även för hur mobilitet och transporter ska fungera under genomförandefasen. För att skapa förutsättningar för hållbara färdssätt krävs nära samverkan mellan aktörer från kommun och region, fastighetsägare och tjänsteleverantörer samt logistiksektorn.

Att jobba med hållbara transporter redan i utbyggnadskedet samt innan inflyttning lägger grunden för det framtida resandet i området. Det minskar även störningar under projektet/utbyggnadsfasen.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

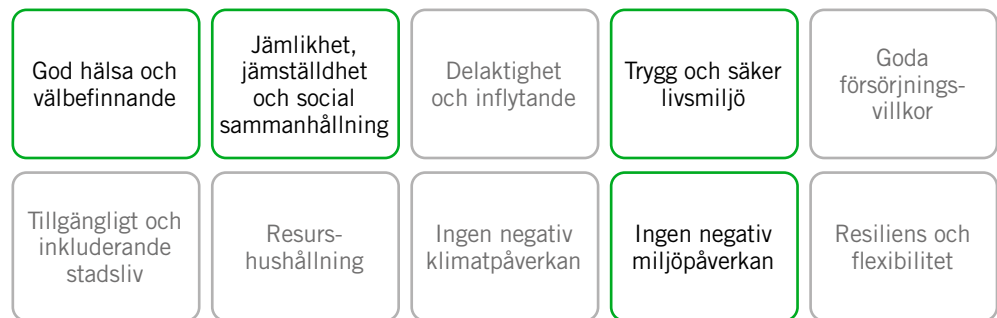
14 LUFT

Fokusområdets syfte

Att en god luftkvalitet säkerställs och luftkvalitetsfrågor inkluderas i ett tidigt skede för att undvika framtida problem med dålig luftkvalitet och instängda områden.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Frisk luft är viktigt för människors hälsa och välbefinnande. Minskade luftföroreningar ger också mindre miljöpåverkan eftersom föroreningar bland annat bidrar till försurning och övergödning. Att skapa hälsosamma miljöer för alla och god luftkvalitet är viktigt för att undvika ojämlik miljöexponering i området och för att skapa en långsiktig säker livsmiljö.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 7. Luftkvalitet.
- Indikator 8. Inomhusmiljö (indirekt).

Koppling till andra certifieringar och EU-taxonomin

BREEAM SE 6.0

- Man 03. Ansvarsfullt byggande.
- Hea 02. Luftkvalitet inomhus.
- Hea 10. Radon.
- Pol 02. NOx-utsläpp.

LEED 4.1

- EQ Prerequisite: Minimum Air Quality Performance.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin genom väsentligt bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Luftkvalitet

ID:CL-PG:4.0:27

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att projektets möjlighet att uppnå miljö kvalitetsmålen för luft och genom anpassning av bebyggelsestruktur och andra åtgärder skapat goda förutsättningar för att uppfylla miljö kvalitetsmålen i hela området.

› Bedömningskriterier Luftkvalitet

1. En analys av luftkvaliteten på platsen och stadsutvecklingsprojektets eventuella påverkan på luftkvaliteten ska redovisas. Luftkvaliteten ska relateras till miljö kvalitetsmål och miljö kvalitetsnormer för relevanta föroreningar.
2. Beskrivning med utgångspunkt i luftkvalitetsanalys av vilka åtgärder som kommer vidtas i projektet för att säkerställa en god luftkvalitet och uppfyllelse av miljö kvalitetsmålen för luft i området samt att projektet inte påverkar närområdets luftkvalitet negativt.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Luftkvalitet

Instruktion bedömningskriterium 1

En analys av luftkvaliteten på platsen och stadsutvecklingsprojektets eventuella påverkan på luftkvaliteten ska redovisas. Luftkvaliteten ska relateras till miljö kvalitetsmål och miljö kvalitetsnormer för relevanta föroreningar.

Analys av förväntad inverkan ska göras och för projektets eventuellt utvidgade påverkansområde/ för eventuell befintlig bebyggelse.

Platser, byggnader och gårdar där miljö kvalitetsmålen respektive miljö kvalitetsnormer för luft riskerar att överskridas ska redovisas tydligt.

Följande aspekter ska beskrivas:

- Beräkningsunderlag (trafikflöden för nuläge och scenarioår, bebyggelse, val av emissionsfaktorer och antagen dubbdäcksandel, haltbidrag från källor utanför projektområdet samt eventuella övriga för projektet relevanta beräkningsförutsättningar).
- Vilka luftföroreningar som redovisas samt motivering till varför dessa är relevanta för projektet.
- Metod för beräkningarna.

- Analys av luftkvalitet för nuläge och utvecklingsförslag redovisat i förklarande kartor och text.
- Beskrivning av hur placering och utformning av byggnader och gjorts med hänsyn till luftkvalitet i området.
- Beskrivning av eventuellt förändrad luftkvalitet i projektets influensområde.
- Luftkvalitet i området ska relateras miljö kvalitetsmål och miljö kvalitetsnormer för projektet relevanta luftföroreningar.
- Tydlig redovisning av platser, byggnader och gårdar där miljö kvalitetsmålen för luft riskerar att överskridas samt förslag till förbättrande åtgärder.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Att åtgärder med utgångspunkt i luftkvalitetsanalys identifierats som kommer vidtas för att säkerställa att en god luftkvalitet och uppfyllelse av miljö kvalitetsmålen för luft i området samt att projektet inte påverkar kringliggande områdens luftkvalitet negativt.

Redovisningen ska omfatta:

- Ställningstagande om åtgärder behöver vidtas eller inte.
- Om åtgärder krävs görs en beskrivning av dem samt förväntade effekter.
- Vilka styrmedel som används för att verkställa åtgärderna.
- Vem (befattning / avdelning / aktör) som är ansvarig för att åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning / avdelning / aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning / avdelning / aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellform samt hänvisa till plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.

Åtgärder kan exempelvis vara:

- Åtgärder för minskade utsläpp, till exempel genom minskade trafikmängder.
- Bebyggelsestrukturer och undvikande av instängda områden (skapa möjlighet för utluftning).
- Medveten placering av funktioner i förhållande till luftkvaliteten i området (till exempel att bostäder, skolor, förskolor, idrottsplatser och vårdboenden placeras i områden med god luftkvalitet).

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Luftkvalitet

Redovisning bedömningskriterium 1

Analys av luftkvaliteten, i enlighet med instruktionen.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och vid behov uppdatera luftkvalitetsanalys och åtgärder för att skapa en god luftkvalitet i området samt säkerställa en god luftkvalitet i utbyggnadsskedet och minimera störningar på omgivningen.

➤ Bedömningskriterier Luftkvalitet

1. En uppdaterad beskrivning av områdets förutsättningar för luftkvalitet, om förändringar skett från precertifiering steg 2.
2. En uppdaterad beskrivning av åtgärder för att nå miljökvalitetsmålen för luft och hur genomförandet av dessa säkerställs, om förändringar skett från precertifiering steg 2.
3. Att plan och åtgärder finns för att förhindra damm och luftföroreningar på byggarbetsplatsen samt minimera störningar för omgivningen kopplat till luftkvalitet.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Luftkvalitet

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för huruvida förutsättningarna för luftkvalitet förändrats från precertifiering steg 2. Summera i sådant fall förändringarna och en motivering till detta i en bilaga samt uppdatera analysen av luftkvaliteten.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Om förutsättningarna ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna, justera åtgärderna vid behov. Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Ta fram en plan för att förhindra damm och luftföroreningar på byggarbetsplatsen för att minimera störningar för omgivningen kopplat till luftkvalitet.

Hänvisning kan göras till miljökrav i entreprenadens genomförande- eller miljöplan för byggskedet eller rutiner hos byggaktören (eftersom miljöplan för byggnation inte alltid finns framme vid en detaljplans antagande).

Planen ska innehålla:

- Åtgärder under byggskedet.
- Hur åtgärderna säkerställs.
- Vem som ansvarar för respektive åtgärd.
- När respektive åtgärd ska genomföras.

Underlaget kan redovisas i tabellform med hänvisning.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Luftkvalitet**Redovisning bedömningskriterium 1**

Beskrivning av eventuella förändrade förutsättningar och dess påverkan på luftkvaliteten i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Uppdaterad luftkvalitetsanalys för området, om förutsättningarna förändras.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg till åtgärderna, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Eventuellt uppdaterad version av de planerade åtgärderna för att nå miljökvalitetsmålen för luft och hur genomförandet av dessa kan säkerställas, om förändringar skett sedan precertifiering steg 2.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser och planbeskrivning vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av plan och åtgärder för utbyggnadsskedet i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Dålig luftkvalitet i närheten av bebyggelse kan vara ett problem både i städer och i landsbygdsmiljö. I städerna handlar det ofta om partiklar och gaser som uppkommer från trafik och olika förbränningsprocesser. I sammanhållen bebyggelse på landsbygden, i städer eller i tätorter kan utsläpp från småskalig vedeldning medföra negativa hälsoeffekter. I urbana miljöer krävs ibland modellering av luftkvalitet med hjälp av olika dataprogram för att bedöma hur den planerade bebyggelsen påverkar och påverkas av luftkvalitet. (Boverket, PBLkunskapsbanken: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/halsa-sakerhet-och-risker/risker-riktvarden-och-underlag/luftkvalitet/>)

Studier visar på ett starkare samband mellan luftföroreningar och allvarliga sjukdomar, att andelen av befolkningen som exponeras för skadliga halter ökar i Sverige, samt att exponering i tidig ålder kan ge negativa hälsoeffekter som varar livet ut. Till exempel kan föroreningar bidra till hjärt- och lungsjukdomar samt förkortad livslängd. De luftföroreningar som är skadligast är inandningsbara partiklar, kvävedioxid, marknära ozon och vissa kolväten. (Naturvårdsverket, Rapport 6880, Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2019 – Med fokus på statliga insatser, 2019).

De tidiga skedena är viktiga för att skapa förutsättningar för en god luftkvalitet genom hållbara transporter, goda möjligheter till utluftning och undvikande av instängda områden.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

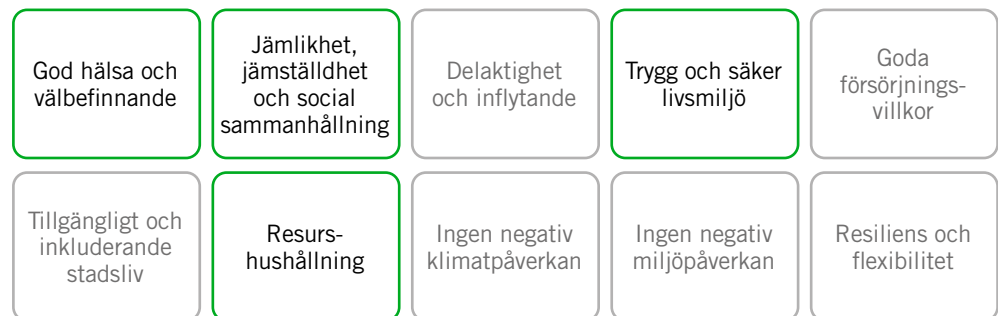
15 LJUS

Fokusområdets syfte

Att säkerställa goda ljusförhållanden genom väl planerad belysning samt god tillgång till dagsljus och direkt solljus för att värna urbana kvaliteter och hälsa, för såväl byggnader, gårdar som olika platser.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

God tillgång till dagsljus och solljus ger förutsättningar för god hälsa och välbefinnande, samt resurshushållning eftersom naturligt ljus kan minska behovet av belysning. En väl planerad belysning är trygghets- och stämningsskapande och skapar hög nyttjandegrad av olika miljöer.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikator 3. Platser.
- Indikator 8. Inomhusmiljö.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Hea 01. Visuellt komfort.
- Pol 04. Begränsning av ljusförorening nattetid.

LEED 4.1

- SS Credit: Light Pollution Reduction.
- EQ Credit: Interior Lightning.
- EQ Credit: Daylight.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kan indirekt bidra till uppfyllnad av EU-taxonomin målområde 2 men omfattas inte av väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Dagsljus

ID:CL-PG:4.0:28

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

För att värna hälsoaspekter och urbana kvaliteter ska goda ljusförhållanden säkerställas genom god tillgång till dagsljus i området.

› Bedömningskriterier Dagsljus

1. En dagsljusanlys som redovisar dagsljustillgång i området.
2. Redovisning av vidtagna och planerade åtgärder för god dagsljustillgång i området.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Dagsljus

Instruktion bedömningskriterium 1

En analys av diffust dagsljus tas fram i tidigt skede för att visa dagsljustillgång för planerade byggnader.

Analysen ska identifiera och redovisa särskilt kritiska byggnader och fasader samt ge förslag på anpassningsåtgärder för struktur och volym. Om struktur och volym inte anpassas för att förbättra dagsljustillgången behöver projektet beskriva för vilka byggnader och fasader åtgärder kan behövas vidtas i senare skeden, exempelvis avseende funktioner, planlösningar, balkongsättning och materialval.

Om projektet riskerar påverka befintlig bebyggelse ska dagsljusanalysen även inkludera:

- Analys av dagsljusförhållanden för befintlig bebyggelse innan och efter projektets genomförande.
- En tydlig redovisning av skillnaderna mellan nuläge och framtida läge samt eventuella anpassningsåtgärder i struktur och volymer för att minimera eventuell negativ inverkan på befintlig bebyggelse.

Analysen ska beskriva hur placering och utformning av byggnader påverkar dagsljusförhållanden i relation till tilltänkt användning (exempelvis bostad, skola, förskola, mm).

Resultatredovisningen ska vara tydlig för vald skala, färgsättning och lämpliga intervall i legender (VSC %). Dagsljusförhållanden relateras befintlig lagstiftning och standarder, beräkningar utgår i möjligaste mån från lagstiftning och standarder*.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Åtgärder ska identifieras för att skapa förutsättningar för goda dagsljusförhållanden i området. Åtgärderna ska, vid behov, omfatta:

- Anpassningsåtgärder av struktur och volymer.
- Om struktur och volym ej anpassas till goda dagsljusförhållanden behöver projektet visa vilka byggnader som kan kräva åtgärder i senare skeden kopplade till exempelvis funktioner, balkongsättning, fönstersättning, planlösningar och materialval.
- När i tid åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.
- Eventuella styrmedel som används för att verkställa åtgärderna (till exempel vilka avtal de ska knytas till).

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Dagsljus

Redovisning bedömningskriterium 1

Analys av dagsljus enligt bedömningskriterier och instruktion.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder och av hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriterier och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva dagsljusanalys och åtgärder för att skapa goda ljusförhållanden i området.

➤ Bedömningskriterier Dagsljus

1. Redogörelse för om dagsljusanalysen fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna har förändrats och att dagsljusanalysen vid förändrade förutsättningar uppdaterats och att ändringarna summerats.
2. Bedömning av om åtgärderna fortfarande är aktuella samt att de justerats vid behov.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Dagsljus

Instruktion bedömningskriterium 1

Gå igenom eventuellt inkomna synpunkter, nya uppgifter och förändrade förutsättningar kopplat till dagsljus i området, sedan precertifiering 2.

Bedöm om dagsljusanalysen fortsatt är aktuell eller behöver uppdateras.

Uppdatera dagsljusanalysen vid behov, summera påverkande förändringar samt eventuella förändringar i dagsljusanalysens resultat.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom eventuellt inkomna synpunkter, nya uppgifter och förändrade förutsättningar kopplade till dagsljus i området, sedan precertifiering 2.

Om förutsättningarna eller behoven ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna.

Justera åtgärderna efter behov.

Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Dagsljus

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändrade förutsättningar och förändrade resultat avseende dagsljus.

Uppdaterad dagsljusanalys vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg till åtgärderna.

Eventuell uppdatering av de planerade åtgärderna för att säkerställa goda dagsljusförhållanden i området.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser och planbeskrivning.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

INDIKATOR

Direkt solljus

ID:CL-PG:4.0:29

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

För att värna om hälsoaspekter och urbana kvaliteter ska projektet ta fram en analys avseende direkt solljus i området, för såväl byggnader, gårdar som platser.

› Bedömningskriterier Direkt solljus

1. En analys av direkt solljus inom området.
2. Redovisning av vidtagna och planerade åtgärder för god hantering av direkt solljus i området.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Direkt solljus

Instruktion bedömningskriterium 1

En analys av direkt solljus tas fram som redovisar tillgång till direkt solljus för planerad bebyggelse, gårdar och olika platser.

Analysen ska beskriva hur placering och utformning av byggnader och platser påverkar solljusförhållanden i relation till områdets olika funktioner. Analysen ska beskriva hur placering och utformning av byggnader och platser påverkar solljusförhållanden i relation till planerad användning (exempelvis bostäder, skolor, förskolor, mm).

Analysen ska ge förslag till anpassningar av struktur och volymer för att stödja områdets olika funktioner under olika årstider.

För gårdar och platser ska analysen ta hänsyn till nyckelperioder förslagsvis vårdagjämning-höstdagjämning (mars 21 – 21 september), men som minst utförs för vårdagjämning 21 mars.

Beroende på gårdens och platsens funktion ska solljustillgång under särskilt viktiga användningstider redovisas, gärna inom flera tidsintervall, exempelvis nedan:

1. Dagtid 09:00 – 21:00 (kräver analys av flera nyckelperioder än vårdagjämning).
2. Förskoletider 08:00 – 16:00.
3. Lunchtid 12:00 – 16:00.
4. Kvällssol 16:00 – 21:00 (kräver analys av flera nyckelperioder än vårdagjämning).

Om projektet riskerar påverka befintlig bebyggelse ska analysen även inkludera:

- Solljusförhållanden för befintlig bebyggelse före och efter projektets genomförande.
- En tydlig redovisning av skillnaderna mellan nuläge och framtida läge samt eventuella anpassningsåtgärder av struktur och volymer.

Analysen ska ge förslag till anpassningsåtgärder av struktur och volymer för att stödja användning av gårdar och platser under olika tider på dygnet samt årstider med hänsyn till direkt solljus.

Resultatredovisningen ska vara tydlig avseende vald skala, färgsättning och lämpliga intervall i legender (antal timmar direkt solljustillgång).

Tillgång till direkt solljus relateras befintlig lagstiftning och standarder, beräkningar utgår i möjligaste från lagstiftning och standarder*.

Analysen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Projektet ska identifiera åtgärder för att skapa goda förutsättningar kopplat till direkt solljus i området. Åtgärderna ska, vid behov, omfatta:

- Vidtagna anpassningsåtgärder av struktur och volymer.
- Vilka åtgärder som kan behövas vidtas för byggnader, gårdar och platser i senare skeden samt redovisning av möjliga anpassningsåtgärder (exempelvis avseende funktioner, balkongsättning, integrering av skuggande grönska och solavskärmningar material- och artval för växtlighet (sol/skugga).
- När de olika åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.
- Eventuella styrmedel som används för att verkställa åtgärderna (till exempel vilka avtal de ska knytas till).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att åtgärderna förs in i eventuella avtal.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Direkt solljus

Redovisning bedömningskriterium 1

Analys av direkt solljus enligt bedömningskriterier och instruktion.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriterier och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva analys av direkt solljus och åtgärder för att skapa goda ljusförhållanden genom god tillgång till direkt solljus för såväl byggnader, gårdar som platser.

➤ Bedömningskriterier Direkt solljus

1. Att en redogörelse gjorts för om analysen av direkt solljus fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna förändrats och att analysen vid förändrade förutsättningar uppdaterats ändringarna summerats.
2. Att en bedömning gjorts om åtgärderna fortfarande är aktuella samt har justerats vid behov.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Direkt solljus

Instruktion bedömningskriterium 1

Gå igenom eventuellt inkomna synpunkter, nya uppgifter och förändrade förutsättningar kopplade till direkt solljus i området, sedan precertifiering 2.

Bedöm om analysen för direkt solljus fortsatt är aktuell eller behöver uppdateras.

Uppdatera analysen vid behov, summera påverkande förändringar samt eventuella förändringar i analysens resultat.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom eventuellt inkomna synpunkter, nya uppgifter och förändrade förutsättningar kopplade till direkt solljus i området, sedan precertifiering 2.

Om förutsättningar eller behov ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna.

Justera åtgärderna efter behov.

Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Direkt solljus

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändrade förutsättningar och förändrade resultat avseende direkt solljus.

Uppdaterad analys av direkt solljus vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärderna.

Eventuellt uppdaterad version av de planerade åtgärderna för att säkerställa direkt solljus i området.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser och planbeskrivning.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

INDIKATOR

Belysning

ID:CL-PG:4.0:30

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att belysningsplan och åtgärder säkerställer en god belysning som bidrar positivt till hälsoaspekter och urbana kvaliteter.

› Bedömningskriterier Belysning

1. Belysningsplan för området.
2. Redogörelse för vidtagna och planerade åtgärder för god belysning i området.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Belysning

Instruktion bedömningskriterium 1

En belysningsplan som redovisar viktiga platser där projektet bör nyttja belysning för:

- Orienterbarhet.
- Trivsel.
- Trygghet.
- Säkerhet.
- Undvikande av ljusföroreningar (ex. kopplat till arter och naturvärden).
- Resurseffektivitet.

Belysningsplanen ska redovisas i sin helhet och en summering göras av projektets största värden, utmaningar och behov.

Instruktion bedömningskriterium 2

Åtgärder för att skapa belysning för orienterbarhet, trivsel, trygghet, säkerhet, resurseffektivitet och undvikande av ljusföroreningar ska specificeras, baserat på områdets behov och projektmål. Åtgärderna ska innefatta:

- När åtgärder ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

- Eventuella styrmedel som används för att verkställa de olika åtgärderna (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att åtgärderna förs in i eventuella avtal.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Belysning

Redovisning bedömningskriterium 1

Belysningsplan i enlighet med bedömningskriterier och instruktion.

Summering av belysningsplan (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriterier och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva belysningsplan och åtgärder för att skapa goda ljusförhållanden genom väl planerad belysning i området samt undvika ljusföroreningar under utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier Belysning

1. Att en redogörelse gjorts för om belysningsplanen fortfarande är aktuell, eller om förutsättningarna förändrats och att planen vid förändrade förutsättningar uppdaterats och ändringarna summerats.
2. Att en bedömning gjorts av om åtgärderna fortfarande är aktuella, samt att de justerats vid behov.
3. Att en belysningsplan för utbyggnadsskedet tagits fram.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Belysning

Instruktion bedömningskriterium 1

Gå igenom eventuellt inkomna synpunkter, nya uppgifter och förändrade förutsättningar kopplat till belysning i området, sedan precertifiering 2.

Bedöm om belysningsplanen fortsatt är aktuell eller behöver uppdateras.

Uppdatera belysningsplanen vid behov, summera påverkande förändringar samt eventuella förändringar i belysningsplanens resultat.

Instruktion bedömningskriterium 2

Gå igenom eventuellt inkomna synpunkter, nya uppgifter och förändrade förutsättningar kopplat till direkt belysning i området, sedan precertifiering 2.

Om förutsättningarna eller behoven ändrats, ta ställning till om det finns behov av justeringar eller tillägg bland åtgärderna.

Justera åtgärderna vid behov.

Summera förändringarna i en kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Ta fram en enklare form av belysningsplan för utbyggnadsskedet som redovisar hur byggskedet hanterar och genomför belysningsåtgärder för:

- Trivsel.
- Trygghet.
- Säkerhet.
- Undvikande av ljusföroreningar.
- Eventuella störningsreducerande åtgärder samt ansvar för dessa (ex. genom hänvisning till miljökrav vid entreprenadens genomförande).
- Beskriv översiktligt vilka styrmedel som används för att verkställa belysningsaspekter under utbyggnadsskedet – exempelvis genom miljökrav vid entreprenadens genomförande.

Kopplat till åtgärderna ska det framgå:

- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att de olika åtgärderna förs in i avtal.
- När i tidsåtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Belysning

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändrade förutsättningar och förändrade resultat avseende belysning.

Uppdaterad belysningsplan vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärderna.

Eventuellt uppdaterad version av de planerade åtgärderna för att säkerställa god belysning i området.

Redovisning bedömningskriterium 3

En redovisning av enklare belysningsplan för utbyggandsskedet i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Ljus har betydelse för regleringen av dygnsrytm, sömn- och vakenhetsrytm, humörreglering och aktivering (stressreglering). I Sverige upptar utomhusvistelse en liten del av dagen, och ljustillgången inomhus får därför stor betydelse för den totala dagsljusexponeringen. Under senare år har bristen på bostäder tillsammans med en strävan att bygga mer "stadslika" miljöer inneburit en förtätning av befintliga bostadsmiljöer och en hög exploateringsgrad vid ny bebyggelse. Det innebär ofta högre hus placerade närmare varandra vilket medför mindre tillgång till dagsljus. I Norden står solen lågt och bebyggelsestruktur och volym påverkar möjligheten till goda dags- och solljusförhållanden. Det är därför viktigt att i tidigt skede integrera goda förutsättningar för dagsljus och direkt solljus.

Traditionellt används skuggdiagram i syfte att visa tillgång till dagsljus på fasader, men dagens verktyg tillåter djupare analyser genom exempelvis metoden Vertical Sky Component.

En väl utformad utomhusbelysning kan bidra till en ökad trygghet men även ett ökat nyttjande av platser under mörkare årstider.

**Nuvarande lagstiftning och standarder (kan komma att uppdateras):*

Tillgång diffust dagsljus (BBR 6:322)

Tillgång till direkt sol på fasader (enligt BBR: s kapitel 6: 323)

Tillgång till direkt sol på fasader (enligt SS-EN 17037:2018)

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

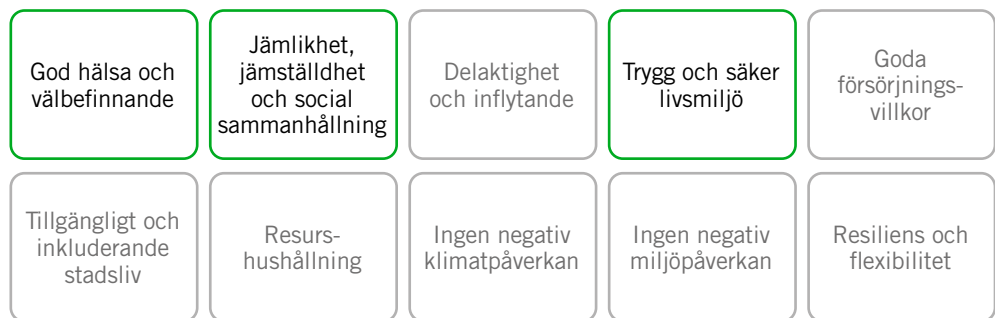
16 LJUD

Fokusområdets syfte

Att projektet skapar en god ljudmiljö genom att störande ljud motverkas och positiva ljudupplevelser tillskapas.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

En närmiljö med låga bullernivåer är viktigt för människors hälsa och välbefinnande. Att skapa hälsosamma miljöer för alla, med acceptabla bullernivåer är viktigt för att undvika ojämlik miljöexponering i området och för att skapa en långsiktigt säker livsmiljö.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningskedet)

- Indikatoren 6. Ljudmiljö.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Hea 05. Ljudmiljö.
- Pol 05. Begränsning av ljudföroreningar.

LEED 4.1

- EQ Credit: Acoustic Performance.

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 6. Ljud.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

- 6. Inomhusmiljö.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin genom väsentligt bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

God ljudmiljö

ID:CL-PG:4.0:31

PRECERTIFIERING 2

➤ Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att projektet undersöker förutsättningarna och framtida förväntade bullernivåer och därefter vidta åtgärder för att motverka störande ljud att bidra till positiva ljudupplevelser för en hållbar stadsmiljö.

➤ Bedömningskriterier God ljudmiljö

1. En bullerutredning ska utföras med hänsyn till nuvarande och framtida förväntade bullernivåer (väg, spår, flyg, industri och verksamhetsbuller). Utredningen ska visa på hur en god ljudmiljö i området kan uppnås genom struktur, placering och utformning av bebyggelse och platser.
2. Redovisa åtgärder som är vidtagna och säkerställda i plan-handlingarna för att uppnå en god ljudmiljö i området för befintlig bebyggelse, tillkommande bebyggelse och platser redovisats, med utgångspunkt i bullerutredningen och projektmålen. Dessutom att eventuella planerade åtgärder utanför detaljplan och hur dessa är säkerställda redovisas (ex. genom avtal och upphandling).
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion God ljudmiljö

Instruktion till bedömningskriterium 1

En bullerutredning ska utföras för området med hänsyn till nuvarande och framtida förväntade bullernivåer (väg, spår, flyg, industri och verksamhetsbuller) för valt scenario-år. Utredningen ska visa på hur en god ljudmiljö i området kan uppnås genom struktur, placering av funktioner samt övriga åtgärder. Följande aspekter ska beskrivas:

- Beräkningsunderlag (inklusive scenario-år och trafikunderlag) och bullerkartläggning för nuläge och utvecklingsförslag.
- Beskrivning av hur placering och utformning av byggnader och platser gjorts med hänsyn till bullernivåer i området.
- Beskrivning av eventuellt förändrad ljudmiljö för befintlig bebyggelse.
- Bullernivåer i området ska relateras till riktvärden och målnivåer för ljudkvalitet (exempelvis miljö-kvalitetsmål, nationella riktvärden och myndighetsrekommendationer).

Bullerutredningen ska redovisas i sin helhet och en summering göras (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion till bedömningskriterium 2

Åtgärderna ska utgå från bullerutredningen och dess bedömning av ljudmiljön för området med hänsyn till befintlig bebyggelse, tillkommande bebyggelse och platser. Åtgärderna kan bestå i medveten placering, utformning, bullerskyddsåtgärder och akustisk design.

Redovisningen ska omfatta:

- Redovisning av vidtagna åtgärder säkerställda i DP-handlingarna.
- Beskrivning av åtgärder för minimerat negativ effekt på befintlig bebyggelse.
- Beskrivning av hur ljud har hanterats som designelement, med stöd av akustisk design.
- Redovisning av planerade åtgärder för befintlig bebyggelse, tillkommande bebyggelse samt platser.
- Beskriv vilka styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till).
- Redogörelse för vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att respektive åtgärd förs in i avtal.
- När i tid åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellform med hänvisning till plan, planbestämmelser, planbeskrivning och avtal mm.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning God ljudmiljö

Redovisning bedömningskriterium 1

Bullerutredning och en summering i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Detaljplan med plankarta och planbestämmelser.

Summering av bullerutredning (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisningen av åtgärder och hur de ska verkställas i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Detaljplan med plankarta och planbestämmelser.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och justera bullerutredningen och åtgärder vid behov. Att en god ljudmiljö uppfylls under utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier God ljudmiljö

1. Att en bedömning gjorts huruvida bullerutredning fortfarande är aktuell med hänsyn till planens struktur, placering av bebyggelse och platser samt beräkningsunderlag, eller om förutsättningarna förändrats, att bullerutredningen uppdaterats vid behov.
2. Att en bedömning gjorts av om åtgärderna fortfarande är aktuella samt att åtgärder justerats efter förändrade förutsättningar enligt eventuellt uppdaterad bullerutredning.
3. Bullersituationen ska under byggskedet utreda ljudkällor och påverkan på närliggande bostäder och verksamheter. Byggbuller hanteras enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om buller från byggplatser (NFS 2004:15) och de riktvärden som presenteras där. Buller under byggskedet kan med fördel hanteras i entreprenörens miljöplan. Om åtgärder behöver vidtas för att riktlinjerna ska uppfyllas ska projektet redovisa planerade åtgärder för god ljudmiljö i utbyggnadsfasen samt vilka styrmedel projektet kommer vidta för att säkerställa att åtgärderna vidtas, ange. Det ska tydligt framgå vem som bär ansvaret för åtgärderna samt hur uppföljningen ska ske.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion God ljudmiljö

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogör för huruvida ny information om platsens förutsättningar eller framtida behov framkommit som ger anledning att uppdatera bullerutredningen.

Summera i sådant fall förändringarna i en bilaga samt uppdatera bullerutredningen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2. Gör en bedömning om huruvida förutsättningarna ändrats och om det finns behov av justeringar eller tillägg till åtgärder.

Justera åtgärderna efter behov.

Instruktion bedömningskriterium 3

Åtgärder för buller under utbyggnadsskedet, redovisningen av åtgärder ska inkludera:

- En utredning avseende buller under byggskedet.
- Eventuella åtgärder för att Naturvårdsverkets riktlinjer för buller vid utbyggnadsskedet ska uppnås.
- Redogörelse för vilka styrmedel som används för att verkställa åtgärder.

- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att åtgärderna genomförs.
- När i tid r åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellform med hänvisning.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning God ljudmiljö

Redovisning bedömningskriterium 1

Redogörelse för eventuella förändrade förutsättningar och resultat avseende buller/ljudmiljö.

Uppdaterad bullerutredning vid behov.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning av och motivering till eventuella förändringar eller tillägg till åtgärderna.

Eventuellt uppdaterad version av planerade åtgärder för att säkerställa en god ljudmiljö i området.

Redovisning bedömningskriterium 3

- Bullerutredning för byggskedet, som redovisar bullersituation och eventuella åtgärder.
- Beskrivning av hur åtgärderna säkerställs och följs upp.
- Åtgärder och hantering av buller kan hanteras i miljöplan för entreprenadens genomförande, om sådan plan upprättas kan den utgöra underlag till SGBC vid ansökan om certifiering.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

God ljudmiljö är en förutsättning för en hållbar och attraktiv stad samt en grundförutsättning för människors hälsa. En god ljudmiljö i så väl offentlig miljö, på arbetsplatser, skolor och i bostaden påverkar människors hälsa och välmående.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

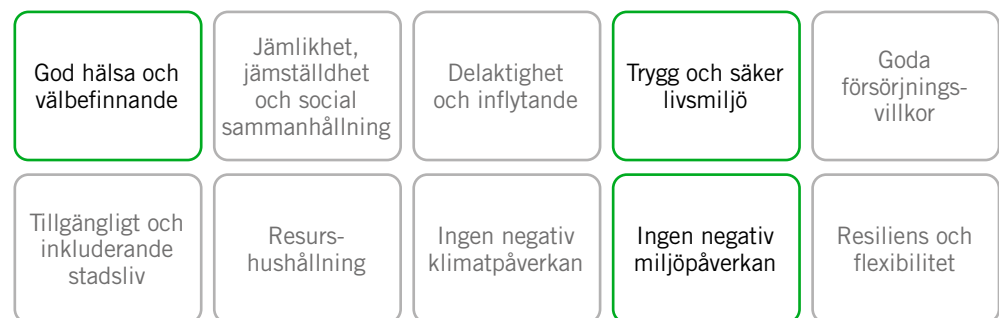
17 MILJÖ- OCH HÄLSOFARLIGA ÄMNEN

Fokusområdets syfte

Att val av produkter och material görs så att spridning av miljö- och hälsofarliga ämnen till luft, vatten och mark undviks, samt för att skapa förutsättningar för goda arbetsvillkor och en god arbetsmiljö i produktions- och byggskedet samt en hälsosam miljö under driftskedet.

Koppling till Citylab:s övergripande hållbarhetsmål

Att sanera och undvika miljö- och hälsostörande ämnen bidrar till hälsosamma och säkra miljöer och låg klimatpåverkan.

Koppling till Citylab Manual 1.0 – En stadsdels hållbarhet (prestandacertifiering i förvaltningsskedet)

- Indikator 8. Inomhusmiljö.

Koppling till andra certifieringar

BREEAM SE 6.0

- Mat 03. Ansvarsfull anskaffning av byggvaror.
- Mat 07. Farliga ämnen.
- Hea 02. Luftkvalitet inomhus.
- Pol 01. Köldmediers påverkan.

LEED 4.1

- MR Prerequisite: PBT Source Reduction – Mercury.

- MR Credit: Building product disclosure and optimization – Environmental Product Declarations.
- MR Credit: Building product disclosure and optimization – Sourcing of Raw Materials.
- MR Credit: Building product disclosure and optimization – Material ingredients.
- EQ Credit: Low-Emitting Materials.

MILJÖBYGGNAD 4.0

- 15. Loggbok.

MILJÖBYGGNAD IDRIFT 2.0

- 3. Avfall
- 10. Material.

NOLL CO₂ 1.1

- Bas 2. Lagkrav, kemi, virke och trävaror.

Koppling till och EU-taxonomin

Fokusområdet kopplar till taxonomin genom väsentligt bidrag och DNSH-kriterium. Läs mer i avsnittet [Koppling till EU-taxonomin](#) i slutet av manualen.

PRECERTIFIERING 1

Inga bedömningskriterier finns i precertifiering 1 för denna indikator. Observera att fokusområdet involveras i precertifiering 1 genom indikator [Nuläge](#).

INDIKATOR

Giffri miljö

ID:CL-PG:4.0:32

PRECERTIFIERING 2

› Syftet med bedömningskriterierna i precertifiering 2

Att få kunskap om eventuella miljö- och hälsostörande ämnen i byggnad, mark och vatten i området, i syfte att kunna planera för en hantering som minimerar risken för spridning och exponering av dessa.

› Bedömningskriterier Giffri miljö

1. Nulägesanalys och riskbedömning avseende av miljö- och hälsofarliga ämnen på området.
2. Att projektet genom åtgärder hanterar förekommande miljö- och hälsostörande ämnen på korrekt sätt för att minimera risken för spridning och exponering.
3. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

› Instruktion Giffri miljö

Instruktion bedömningskriterium 1

Projektet ska beskriva nuläget med avseende på risk för förekomst av miljö- och hälsostörande ämnen. Bedömning ska göras av omfattning och en riskbedömning ska genomföras av deras farlighet och spridningsrisk, samt eventuella saneringsbehov. Omgivningens känslighet ska beaktas. Nuläget ska beskrivas utifrån byggnader, mark och vatten.

Nulägesanalysen ska innehålla en redogörelse avseende förekomst av miljö- och hälsostörande ämnen som inkluderar följande:

- Identifiering av eventuella byggnaders ålder samt eventuell tidpunkt för större renoveringar, om- och tillbyggnader, och beskrivning av vilka farliga ämnen som därmed bedöms kunna förekomma i byggnadsmaterialen. Uppgift om byggnadens ålder kan exempelvis erhållas genom kommunarkiv eller från historiska kartor.
- Identifiering och beskrivning av spridningsrisk från området avseende exempelvis byggnaders skick, markens beskaffenhet (exempelvis jordarters permeabilitet och genomtränglighet för vatten och markens lutning) samt djup till grundvatten och närhet till ytvatten som exempelvis åar eller sjöar.
- Beakta särskilt ämnen som omfattas av särskilda skyddsåtgärder vid hantering och sanering, såsom exempelvis asbest och PCB.

- Utred om det bedrivits verksamhet på området och identifiera vilka farliga ämnen som därmed kan förekomma i byggnad, mark och vatten. Kontrollera om fastigheten finns registrerad i EBH-portalen. Beakta särskilt verksamhetsrelaterade föroreningar, såsom exempelvis klorerade lösningsmedel och pesticider.
- Redogörelse för vem som tagit fram dokumentationen och dennes kunskap om material och miljö- och hälsostörande ämnen.

Projektet ska redovisa nulägesanalysen och riskbedömningen i sin helhet och gör en summering (som underlag till indikator *Nuläge*, i avsnitt *Projektplanering*, om projektets största värden, utmaningar och behov).

Instruktion bedömningskriterium 2

Att säkerställa att projektet utifrån nulägesanalysen hanterar förekommande miljö- och hälsostörande ämnen på korrekt sätt för att minimera risken för spridning och exponering.

Att åtgärder för hantering av miljö- och hälsofarliga ämnen som ska genomföras för att minimera risken för spridning och exponering av dessa, beskrivits. Ämnen med hög riskfaktor avseende farlighet, exponeringsrisk och spridningsrisk ska prioriteras. Nedan ska beaktas:

Inventering av eventuellt förekommande byggnader

- Hur ämnen som kräver sanering av byggnadsmaterial innan rivning får påbörjas, exempelvis asbest och PCB, ska hanteras.
- Eventuell betong ska provtas för minst metaller inklusive sexvärt krom, om sådan verksamhet bedrivits. Om andra föroreningar kan misstänkas ska provtagning och analys av dessa utföras.

Inventering av mark

- Miljöteknisk markundersökning ska anpassas utifrån markens beskaffenhet och bedömd risk för förekommande ämnen utifrån platsens historik. Särskild vikt ska läggas vid exempelvis risk för förekomst av PCB i de fall PCB påträffats i byggnader, samt risk för förekomst av eventuellt verksamhetsrelaterade föroreningar såsom exempelvis PFAS, klorerade lösningsmedel och pesticider.

Inventering av grundvatten

- Om grund- eller ytvatten finns på området ska det utredas och undersökningen anpassas utifrån bedömd risk för förekommande ämnen utifrån platsens historik.

Minimera risk för att ämnen byggs in som nu eller i framtiden klassas som miljö- och hälsofarliga. Ställ krav på material/produkter som kommer användas i projektet, kraven kan redovisas i en kemikalieplan, rutin för produktval eller liknande samlas i dokument.

- Kemikaliekrav ska ställas så att de produkter och material som byggs in är fria från ämnen med utfasnings-egenskaper enligt Kemikalieinspektionens PRIO-kriterier. Användningen av ämnen som enligt kemikalieinspektionens PRIO-kriterier benämns som "riskminskningsämnen" ska minimeras.
- Förteckning över använda produkter och material ska upprättas, gärna inklusive mängd och placering, för uppföljning av ställda krav samt som information till ansvariga i förvaltningsskedet. I förteckningen dokumenteras eventuella avsteg tillsammans med en motivering i en risk- och produktvalsanalys.
- Befintliga bedömningssystem för byggvaror (som till exempel Byggvarubedömningen, BASTA eller SundaHus) kan med fördel tillämpas som stöd för kravställning, dokumentation och uppföljning av byggprodukter.

Underlag ska genomföras utifrån identifierade risker, samt planering för hantering och transport av avfallet på ett sådant sätt att risk för spridning och exponering minimeras. Avfallet ska omhändertas på ett korrekt sätt och på lämplig mottagningsstation. Det farliga avfall som avlägsnas ska registreras i Naturvårdsverkets avfallsregister.

Instruktion bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Giffri miljö

Redovisning bedömningskriterium 1

Nulägesanalys och riskbedömning avseende miljö- och hälsofarliga ämnen i området.

Karta med riskområden markerade.

Summering av analys (som underlag till indikator *Nuläge* i avsnitt *Projektplanering*).

Redovisning bedömningskriterium 2

Redovisning av åtgärder för miljö- och hälsofarliga ämnen.

Redovisningen ska omfatta beskrivning av planerade åtgärder, ansvar, tidpunkt för genomförande av åtgärder samt uppföljning av dessa.

Beskrivningen kan exempelvis utgöras av en provtagningsplan med kort beskrivning av risker och områdets förutsättningar. Beskrivningen ska innefatta den analys som har utförts avseende historisk information och riskbedömning utifrån historiska och lokala förutsättningar på området, och även beskrivning av ämnen som riskerar att förekomma och som kommer att ingå i ovan underlag.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

SLUTCERTIFIERING

➤ Syftet med bedömningskriterierna i slutcertifiering

Att aktualitetspröva och vid behov uppdatera nulägesanalys och riskbedömning samt åtgärder för att minimera påverkan från miljö- och hälsofarliga ämnen. Planering av åtgärder för hantering av miljö- och hälsofarliga ämnen i utbyggnadsskedet.

➤ Bedömningskriterier Giffri miljö

1. Att projektet vid behov uppdaterat nulägesanalys och riskbedömning samt summerat förändringarna.
2. Att projektet vid behov uppdaterat de planerade åtgärder för att minimera risken för spridning och exponering av miljö- och hälsofarliga ämnen.

3. Att projektet beskrivit åtgärder för hantering av miljö- och hälsofarliga ämnen i utbyggnadsskedet.
4. Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn.

➤ Instruktion Giftfri miljö

Instruktion bedömningskriterium 1

Redogörelse för om ny information om platsens förutsättningar eller förekomst av miljö- och hälsostörande ämnen framkommit som ger anledning att uppdatera nulägesanalys och riskbedömning.

Summera i sådant fall förändringarna samt uppdatera nulägesanalysen.

Instruktion bedömningskriterium 2

Genomgång av synpunkter och eventuella nya uppgifter inkomna efter precertifiering 2.

Uppdatera åtgärder vid behov och summera förändringarna i kort separat text.

Instruktion bedömningskriterium 3

Planerade åtgärder som säkerställer en säker hantering av miljö- och hälsofarliga ämnen under utbyggnadsfasen. Särskild fokus ska läggas på att;

- Minimera risk för spridning av farliga ämnen till mark och vatten.
- Riskhantering och hantering av tillbud/olyckor, i enlighet med lagar och regler.
- Arbetsmiljö i områden med förorenade massor eller byggnadsmaterial.
- Arbetsmiljö vid arbeten med material som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen.
- Miljökravställningar på arbetsredskap och maskiner, samt förvaring av miljöfarliga ämnen.

Projektet ska redovisa

- Föreslagna åtgärder.
- Redogörelse för vilka styrmedel som används för att verkställa respektive åtgärd (till exempel vilka avtal åtgärden ska knytas till/ekonomiska styrmedel). (till exempel upphandling, miljökontrollprogram, lagstiftning).
- Vem (befattning/avdelning/aktör) som är ansvarig för att åtgärderna förs in i avtal.
- När i tid åtgärderna ska genomföras och av vem (befattning/avdelning/aktör).
- När i tid, hur och av vem (befattning/avdelning/aktör) genomförandet av åtgärderna ska följas upp.

Underlaget kan redovisas i tabellform med hänvisning.

Instruktion bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn; namn, organisation och roll, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetenser relevanta för indikatorn.

➤ Redovisning Giffri miljö

Redovisning bedömningskriterium 1

Summering av eventuella förändringar eller tillägg i nulägesanalys och riskbedömning.

Om nulägesanalys och riskbedömning uppdaterats redovisas även denna.

Redovisning bedömningskriterium 2

Kort beskrivning och motivering till eventuella förändringar eller tillägg avseende åtgärder för att minimera risken för spridning och exponering av miljö- och hälsofarliga ämnen.

Eventuellt uppdaterad version av de planerade åtgärderna för att säkerställa en god hantering av miljö- och hälsoskadliga ämnen.

Eventuell uppdatering av plankarta, planbestämmelser, planbeskrivning.

Redovisning bedömningskriterium 3

Redovisning av åtgärderna för säker hantering av miljö- och hälsofarliga ämnen under utbyggnadsskedet, i enlighet med bedömningskriteriet och instruktionen.

Redovisning bedömningskriterium 4

Redovisning av deltagande aktörer i arbetet med indikatorn, samt stärkt kompetens med CV för deltagande expertkompetens relevanta för indikatorn, i enlighet med bedömningskriterium och instruktion.

Bakgrund och kommentar till kraven

Farliga ämnen som kan förekomma i byggnader, mark och vatten, är ofta tillförda av människor i perioder av okunskap och/eller på grund av ämnenas goda tekniska egenskaper. Vissa ämnen riskerar att orsaka skada på människor och miljö genom att de med tiden lakar ut till sin omgivning, andra ämnen är hårt bundna i material men kan orsaka skada när materialet börjar bearbetas, till exempel vid rivning. Syftet med kravet är att minimera risken för att farliga ämnen sprids i naturen samt risk för att människor exponeras. Genom god kunskap om de förekommande ämnena kan risker förebyggas och arbetsmiljöverkets föreskrifter efterlevas vid arbete inom området. Kunskap om förekomst av oönskade ämnen ger bättre förutsättningar för sanering och omhändertagande av dessa på ett korrekt sätt. Genom att påbörja arbetet med detta i en "skrivbordsstudie", vilket detta krav kan kallas, kan arbetet planeras kostnadseffektivt och tydligt mot utförare.

Projekt som arbetar med Citylab ska välja material med omsorg för att minimera risken för att bygga in ämnen som nu eller i framtiden klassas som miljö- och hälsofarliga. Studier visar att många olika kemikalier lagras i människokroppen som inte borde finnas där. En del av dessa ämnen är hormonstörande och kan bidra till uppkomsten av några vanliga folksjukdomar. Barn är särskilt känsliga för påverkan eftersom deras kroppar utvecklas. Långlivade ämnen spridda i miljön eller lagrade i varor och i byggnader kan påverka människor och miljö under lång tid. Ökad konsumtion leder till ökad produktion av kemikalier och varor, vilket gör att spridningen av farliga ämnen tilltar.

Referenser till fokusområdet finns längst bak i dokumentet i avsnitt [Referenser och fördjupning](#).

BEGREPPSLISTA

Aktör

Aktör avser en deltagare som utför en handling eller som medverkar i ett sammanhang, till exempel offentligt ämbete (kommun, förvaltning, etcetera), högskola, byggaktör, fastighetsbolag, leverantör, arkitekt och konsult.

Akustisk design

Akustisk design är ett hjälpmedel som innebär att begränsa oönskade ljud och förstärka positiva ljud, både i planeringsprocessen och vid förtätning av befintliga miljöer. Akustisk design kan till exempel vara att markens egenskaper och beläggning dämpar buller, att positiva ljudupplevelser såsom fågelsång förstärks med ljud-installationer eller placering av miljöer för fåglar.

Artificiell intelligens

AI är en maskins förmåga att visa människoliknande drag, såsom resonerande, inläring, planering och kreativitet. AI möjliggör för tekniska system att uppfatta sin omgivning, hantera vad de uppfattar och lösa problem, med syfte att uppnå ett specifikt mål.

Artificiellt ljus

Artificiellt, eller konstgjort ljus, är synligt ljus som genereras av artificiella ljuskällor. Dessa ljuskällor har vi i våra hem, skolor, kontor, gator sjukhus och andra arbetsplatser.

Barriärer

Fysiska gränser mellan områden, platser och människor (kan vara exempelvis vägar, vatten, skog eller berg).

Baskonsumtion

I Boverkets rapport Boende till rimlig kostnad definieras baskonsumtion enligt följande:

Baskonsumtion avser endast den mest nödvändiga konsumtionen för hushållet. Det avser exempelvis mat, försäkringar, hygien och transporter. Det ingår inte sparande eller så kallade småutgifter som godis eller tidningar. Specifika utgifter som exempelvis glasögon, lakan, julklappar mm ingår inte heller i baskonsumtionen. Baskonsumtionen utgår från att hemmet är färdigutrustat.

Biobaserat material

Material baserat på biomassa, utan tillsatta fossila ämnen.

Biologisk mångfald

Den variation bland levande organismer i alla miljöer och de ekologiska relationer och processer som organismerna ingår i. Mångfald av arter, genetisk variation inom arter samt mångfald av ekosystem.

Big Data

Avser insamlade datamängder som är så stora och komplexa att de kräver ny teknik, såsom AI, för att kunna bearbetas. Uppgifterna kommer från många olika källor, ofta är de av samma typ, till exempel används GPS-data från miljontals mobiltelefoner för att minska trafikstockningar.

Biotop

Område i naturen som på grund av sina särskilda egenskaper utgör en livsmiljö för vissa växt- eller djurarter.

Byggd miljö

Byggd miljö avser den miljö som människan planerar, gestaltar och utformar fysiskt.

Cirkularitet

Cirkularitet innebär att resurser nyttjas, underhålls, återbrukas och återvinns för att minimera slutligt avfall. Inom cirkularitet ingår även biobaserade och gröna lösningar framför fossila och tekniska, för att skapa resurser och samhällen i kretslopp.

Cirkulär ekonomi

Cirkulär ekonomi syftar till att minska samhällets resursanvändning och miljöpåverkan genom att minimera uppkomsten av avfall, hålla varor och material i användning på marknaden samt genom att använda förnybara resurser och system. Det innebär att produkter bör brukas länge, repareras eller återbrukas, och därmed behåller de även värdet så länge som möjligt.

Densitet

Täthet i området med hänsyn till byggnader, boende och användare i området.

Digital tvilling

En digital tvilling är en kopia i datormiljö av något som finns i verkligheten. Det kan vara en maskin eller ett fordon, men också ett hus, en tunnel, en bro eller en hel stad. Det verkliga objektet rapporterar sin aktuella status till den digitala tvillingen, exempelvis med hjälp av sensorer, vilket underlättar både drift och underhållsplanering. Med tvillingen kan man dessutom testa och simulera olika händelser för att se hur det verkliga objektet kommer att påverkas. Att arbeta med en digital tvilling är ett kostnadseffektivt sätt att förvalta sina tillgångar och är dessutom bra för miljön.

Effektbehov (energi)

Med effekt menas den mängd energi som ett visst föremål förbrukar eller producerar i varje ögonblick. Effekt mäts i watt (W). Effektbehov är den energi vi behöver för att hålla oss varma eller hålla i gång våra elektroniska funktioner en viss tid.

Effektbrist

Effektbrist är när elen i elnätet helt enkelt inte räcker till. Över ett helt år producerar vi mer el än vi använder i Sverige. Men under de kallaste vinterdagarna förbrukar vi mycket mer el än annars för att hålla oss varma, och då kan vi få ett underskott på el, eller effektbrist.

Energideklaration

Energideklarationen är ett dokument med uppgifter om hur mycket energi som går åt i ett hus när det används.

Energisystem

Energisystem innebär produktion, tillförsel, omvandling distribution och användning av energi.

Ekologiskt fotavtryck

Ekologiskt fotavtryck är ett mått på mängden resurser som en människa förbrukar. Det är ett uttryck för den area som behövs för att försörja en människa eller ett land.

Ekologiska spridningssamband

Olika organismgruppers möjlighet till förflyttning mellan lämpliga livsmiljöer genom ett, allt som oftast, fragmenterat och mindre gästvänligt landskap.

Ekosystemtjänster (EST)

De produkter och tjänster från naturens ekosystem som bidrar till vårt välbefinnande. Ekosystemtjänster delas vanligen in i fyra kategorier: understödjande, reglerande, kulturella och producerande ekosystemtjänster.

Understödjande EST: "De understödjande ekosystemtjänsterna är förutsättningen för att alla andra typer av ekosystemtjänster ska fungera och omfattar till exempel biodiversitet, jordbildning, produktion av syre via växternas fotosyntes, samt närings- och vattencykler och bildandet av olika livsmiljöer för växter och djur."

Reglerande EST: till exempel mikroklimatreglering och skydd mot extremväder (värmestressreducering, skydd mot översvämning med mera), dagvattenhantering, vattenrening, luftrening, pollinering och bullerdämpning.

Kulturella EST: till exempel hälsa och rekreation (fysisk aktivitet, återhämtning/stressreduktion), sinnlig sociotop, sociala interaktioner och gröna mötesplatser, naturpedagogik, symbolik och andlighet.

Producerande EST: "De producerande eller försörjande ekosystemtjänsterna är fysiska tjänster som är ett direkt resultat av naturens arbete. Till exempel den mat vi får från växter och djur, färskvatten, förnybara bränslen och genetiska material."

Friyta

Friyta innebär en yta som är fri från bebyggelse och offentligt tillgänglig inom ett område. Friyta kan även användas specifikt för barns miljöer och innebär då en yta som är tillgänglig för barnen för lek och utevistelse. Till offentlig friyta räknas parker och andra grönytor, torg, gågator, trottoarer, kajer och liknande ytor utomhus som är till för offentlig användning. (Ytor endast avsedda för exempelvis boende i visst hus kan alltså inte räknas in.)

Utöver offentliga friytor finns privata friytor som exempelvis bostadsgårdar. Den privata friytan utgör ett rum för gemenskap mellan de boende i kvarteret. För att understödja social sammanhållning inom kvarteret bör gården vara tydligt avskild från offentliga friytor. I detta avskilda rum kan till exempel små barn ha en större rörelsefrihet. Kvarteret bör utformas så att det är lätt för boende att ta del av de anslutande offentliga friytorna. Bostadsgårdar dimensioneras och utformas med hjälp av GYF. Det finns kvalitetskrav för bostadsgårdar vad gäller buller och ljus i andra fokusområden som behöver appliceras på bostadsgårdar. Behovet av olika typer av vistelsemiljöer på bostadsgården anpassas efter typ av bostad (till exempel studentboende, äldreboende etc.)

Nulägesanalys

En analys av värden på platsen idag, de utmaningar och behov som finns samt vilket kunskapsunderlag som redan finns framtaget samt behövs för områdets utveckling. Analysen ska visa projektets förutsättningar och påverkan från närområdet.

Grönytefaktor

Grönytefaktor (GYF) är ett styrinstrument för att säkerställa grönskade utemiljöer. Det är ett poängsystem där ekologiska och sociala värden i utemiljön läggs till den ekoeffektiva ytan. GYF är en metod för att systematiskt arbeta in ekosystemtjänster i planprocessen och styra mot ekosystemtjänstlösningar på kvartersmark eller allmän platsmark.

Ianspråktagen

Ianspråktagen avser markareal som är i bruk.

Indikator

Indikator = Tillstånd + Bedömningskriterier. En indikator består av en beskrivning av hur tillståndet för en viss aspekt utvecklas, samt ett eller flera bedömningskriterier som anger olika grader av måluppfyllelse. Några centrala bedömningskriterier är relevans, validitet, tolkning, reliabilitet, tillgängliga data, jämförbarhet och beteendepåverkan. Indikatorer kan också användas i bemärkelsen planindikatorer, för att bedöma konsekvenser av planer och förslag.

Internet of things

Sakernas internet är ett samlingsnamn för de tekniker som gör att vardagsföremål som hushållsapparater, kläder och accessoarer, men även maskiner, fordon och byggnader, med inbyggd elektronik och internet-uppkoppling, kan styras eller utbyta data över nätet.

Klimatneutral

Balans mellan utsläpp av koldioxid och upptag av koldioxid.

Klimatpåverkan

Jordens klimat blir allt varmare, mätningar visar att sedan 1800-talets andra hälft har medeltemperaturen ökat med en dryg grad. Att klimatet blir varmare beror på klimatpåverkan, det vill säga utsläpp av växthusgaser som innebär fortsatt stigande temperaturer.

Kretslopp

Beskriver hur olika ämnen cirkulerar, alltså går runt och används om och om igen. I det biologiska kretsloppen genom naturliga processer och levande organismer och i det tekniska kretsloppet via återbruk, återanvändning och återvinning. Denna rundgång eller cirkulation kallas även för cykel. Ett minimalt nyttjande av jordens resurser kan ske om man åstadkommer en cykel eller kretslopp.

Kulturmiljö

Med kulturmiljö menas de avtryck och spår i landskapet från olika historiska skeenden och processer och som lett fram till dagens landskap.

Livsmiljöer

Livsmiljöer avser de fysiska och psykosociala miljöer där människor arbetar, bor och tillbringar sin fritid.

Mikroklimat

Mikroklimat är det klimat som råder i luftskiktet mycket nära markyta, vegetation, byggnader, etcetera. Även ljus- och ljudförhållanden brukar inkluderas i begreppet mikroklimat.

Mobility management (MM)

Mobility management (MM) är ett koncept för att främja hållbara transporter och påverka bilanvändningen genom att förändra resenärers attityder och beteenden.

Målpunkt

En plats eller attraktion som är en samlingspunkt dit människor rör sig. till exempel en station, park eller ett centrum.

Målstyrning före detaljstyrning

Målstyrning innebär att styra en organisationsverksamhet genom uppsatta mål, i stället för detaljstyrande regler.

Naturligt ljus

Naturligt ljus är dynamiskt och ett fullspektrum ljus. Fullspektrum ljus innebär att det innehåller regnbågens alla färger. Naturligt ljus får vi från sol och dagsljus.

Naturvärden

Naturvärden är viktiga för upprätthållandet av ekosystemtjänster och för den biologiska mångfalden, till exempel på art- och biotopnivå (rödlistade arter, skyddad natur), spridningsvägar, kärnområden för biologisk mångfald och buffertområden, med mera. Naturvärden har också stor betydelse för platsspecifika sociala värden.

Naturvärdesinventering

Naturvärdesinventering görs i syfte att identifiera och kartlägga värdefulla områden för biologisk mångfald eller artförekomster. Den kan också ge underlag till ekosystemtjänstutredningar och analyser genom beskrivningar av de ekologiska och rumsliga förutsättningarna för ekosystemtjänster.

Nettoförlust

Skärningspunkten där projektets påverkan på naturvärden balanseras av de åtgärder som vidtas för att minimera och kompensera för denna påverkan, genom till exempel skydd av en tillräckligt stor andel av de befintliga naturvärdena i kombination med återskapande av naturvärden och miljöer inom en lämplig geografisk skala.

Nudging

Nudging innebär åtgärder som uppmuntrar vissa beteenden och gör det lättare att göra hållbara val som leder beteenden i en mer hållbar riktning.

Närområde – Område

Med närområde avses de ytor som finns i direkt anslutning till projektområdet. Stadsutvecklingsprojekts områden kan sinsemellan variera stort i ytstorlek. 5

Prisrimliga bostäder

I Boende till rimlig kostnad lyfts frågan om förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader med fokus på hushållens boendeutgiftsprocent och konsumtionsutrymme.

I rapporten skriver Boverket om det rådande akuta behovet att skapa nära, tillgängligt och blandat utbud av bostäder. En central fråga gäller så kallade prisrimliga bostäder, som innebära att riskerna inte enbart bärs av de enskilda hushållen utan även av samhället i stort. Prisrimliga bostäder handlar inte om att sträva mot en lokal bostadsmarknad med bostäder som har prisnivåer som kan efterfrågas av hushållen utan att inkomsten efter boendekostnader understiger nivån för baskonsumtionen (se baskonsumtion i begreppslistan). Prisrimliga bostäder ska inte sammanblandas med så kallad social housing, i Sverige tillämpas inte modeller för särskilda bostäder som statliga subventioneringsstöd för utsatta grupper, till skillnad från många andra länders praxis.

Processtyrning

Processtyrning avser en strategi för hur en organisations aktörer samarbetar tillsammans, med det övergripande syftet att säkerställa projektets planering, genomförande, drift, förvaltning och utveckling.

Resiliens

Resiliens är förmågan hos ett system att hantera och återhämta sig mot olika typer av störningar, så att viktiga funktioner som systemet tillhandahåller inte går förlorade. Ett system kan vara ett ekosystem, ett samhälle, en ekonomi eller en stad. Det kan handla om en skogs förmåga till återhämtning efter en storm eller brand, eller ett samhälles förmåga till återhämtning efter naturkatastrofer.

Restvärme

Restvärme är den värme som blir över från till exempel industriella processer eller uppvärmning av hus.

Resurseffektiv

Begreppet innebär att använda energi, material, vatten, mark och andra resurser effektivt.

Samskapande/Medskapande

Samskapande eller medskapande – eller co-creation – är en form av kollektiv arbetsstrategi där varje aktör bidrar med sin erfarenhet, kompetens och tänkesätt, och som tillsammans utgör en grund för nya kreativa lösningar.

Sociotoper/Sociotopvärden

Begreppet används för att beskriva en plats sociala och kulturella värden, med hänsyn till upplevd och värderad livsplats. "Vistelsevärden" är ett synonymt begrepp.

Social värdeskapandeanalys (SVA)

Socialt värdeskapande analys (SVA) är en analysmodell som syftar till att integrera socialt värdeskapande kontinuerligt under planprocessen. Analysen genomförs i tidigt skede och används fortsatt genom hela planprocessen. I en SVA inventeras och identifieras plats specifika utmaningar och förutsättningar och möjligheter. Till skillnad från Social konsekvensanalys (SKA) som bedömer konsekvenser av planens genomförande på sociala värden så identifierar SVA: n förbättringsmöjligheter inom socialt värdeskapande.

Synergi

Att två eller fler mål/fokusområden/indikatorer förstärker varandra och/eller bidrar till gemensamma positiva effekter.

Systemtänkande

Systemtänkande avser ett angreppssätt för att leda ett komplext projekt, med syfte att kunna hantera och identifiera samband och relationer mellan olika systemelement samt precisera vad som är kärnan och konsekvensen av de element som ingår i systemet.

Transparens

Transparens avser en öppenhet och insyn i en organisation eller i ett projekt, där externa aktörer har tillgång till information i olika frågor och ärenden.

Täthet

Täthet – Begreppet täthet är mångdimensionellt och kan inte fångas i en enda siffra. Andra typer av täthet som är relaterad till bebyggelsestäthet, befolknings- och arbetsplatstäthet är social täthet, kulturell täthet, ekonomisk täthet, kreativ täthet ekologisk täthet samt kunskaps- och informationstäthet.

Urban mining

Under våra städer döljer sig miljontals ton oanvända och bortglömda kablar och rör. Bara i Sverige finns aluminium, koppar och bly till ett värde av miljarder kronor. Urban mining – städernas metallförråd – utgår från samhället som resursbas där material som samlas över tid utgör ett metallförråd som kan komma till användning genom återanvändning eller återvinning.

Ytvattenförekomst

En avgränsad och betydande vattenförekomst som till exempel en sjö, ett magasin, en å, flod eller kanal, ett vatten i övergångszon eller en kustvattensträcka.¹⁶⁶ I urbana sammanhang kan också dammar och våtmarker vara av stort värde.

Återbruk

Innebär återanvändning av strukturer, produkter eller material utan energikrävande.

Återvinning

Innebär den process där gammalt material bryts ned och används i skapande av nya material.

KOPPLING TILL EU-TAXONOMIN

EU:s taxonomi Övergripande

EU:s taxonomi för hållbara finanser ska göra det möjligt för investerare att rikta sina investeringar mot mer hållbar teknik och hållbara företag och därmed bidra till att göra Europa klimatneutralt 2050.

För att en investering ska klassas som hållbar i enlighet med taxonomin ska den:

- Ge ett väsentligt bidrag till ett av de definierade miljömålen i taxonomin (Substantial contribution, SC).
- Inte ha någon negativ påverkan inom de övriga miljömålen (Do no significant harm, DNSH).
- Uppfylla minimikrav inom hållbarhet.

De sex miljömålen är:

1. Begränsa klimatförändringarna.
2. Anpassning till klimatförändringarna.
3. Hållbar användning av och skydd av vatten och marina resurser.
4. Omställning till en cirkulär ekonomi.
5. Förebyggande och begränsning av miljöföroreningar.
6. Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem.

Av miljömålen finns endast detaljerade riktlinjer för begränsning av klimatförändringarna och anpassning till klimatförändringarna.

För att uppfylla EU:s taxonomi måste samtliga kriterier innehållande DNSH uppfyllas samt ett av miljömålen samtliga kriterier för väsentligt bidrag inom klimatpåverkan eller klimatanpassning uppnås.

Hur Citylab bidrar till att uppfylla taxonomins krav

För att Citylabprojektet ska säkerställa uppfyllelse av taxonomikraven för byggnader i senare skeden behöver taxonomins nedan obligatoriska krav uppfyllas. Dessa har därför integrerats som krav i fokusområde Grönstruktur.

- Projektet ska inte påverka åkermark och mark för odling med medelhöga till höga nivåer av markbördighet och biologisk mångfald under marken i enlighet med EU-undersökningen Lucas.
- Orörd mark med erkänd stor biologisk mångfald och mark som fungerar som livsmiljöer för utrotningshotade arter (växter och djur) som finns angivna på den europeiska rödlistan eller IUCN:s röda lista den senare delen hanteras till stor del via artskyddsförordningen.

- Mark som motsvarar den definition av skog som fastställs i nationell lagstiftning och används i den nationella växthusgasinventeringen eller, om en sådan inte finns tillgänglig, som överensstämmer med FAO:s definition av skog. (Se fokusområde Grönstruktur för vidare information).

För efterföljande byggnadsnivå får DNSH 7.1 (1.1) byggnader avsedda för utvinning, lagring, transport eller framställning av fossila bränslen inte planeras.

Om Citylabprojektet innebär framtagande av ny detaljplan eller ändring av detaljplan bedömer SGBC att även kriteriet DNSH 7.1 (6.1) Utredning om behov av MKB hanteras enligt svensk lagstiftning genom undersökning av betydande miljöpåverkan (MB 6 kap. och PBL 5 kap.). Inkluderar det Citylabcertifierade projektet inte framtagande av ny detaljplan behöver projektet kontrollera om miljöbedömning gjorts inom befintlig detaljplan om inte kan projektet överväga att ta fram utredning om behov av miljökonsekvensbedömning i enlighet med DNSH 7.1 (6.1).

Då Citylab:s samtliga fokusområden ska bidra till hållbar utveckling berör flera fokusområden taxonomins miljömål och planering i enlighet med Citylab Manual underlättar uppfyllelse av taxonomins krav i senare skeden.

För målområdena Klimatanpassning och Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem inom avsnitt 7.1 Byggnader säkerställer en Citylabcertifiering att obligatoriska krav enligt taxonomi integrerats. Medan det för andra fokusområden är valbart hur detaljerat projekten styr och planerar framtida byggnader.

För målområden begränsa klimatförändringarna, hållbar användning av och skydd av vatten och marina resurser, omställning till cirkulär ekonomi, förebyggande och begränsning av miljöföroreningar uppfylls enstaka kriterier för avsnitt 7.1 Byggnader enligt taxonomi genom certifiering med Citylab, men många av kraven enligt taxonomi är för detaljerade att styra i en Citylabcertifiering. För krav inom avsnitt 4. Energi och avsnitt 6. Transporter bidrar en Citylabcertifiering till uppfyllelse av enstaka kriterierna enligt taxonomi.

I Citylab manual är krav i avsnitt 7.1 Uppförande av nya byggnader, 7.2 Renovering av befintliga byggnader, 6.13 Infrastruktur för enpersonsfordon cykellogistik, 6.14 Infrastruktur för järnvägstransport, 6.15 Infrastruktur som möjliggör koldioxidsnål vägtransport och kollektivtrafik för "Delegated Act on the climate objectives (climate change mitigation (Annex I)" och "Climate change adaptation (Annex II)", publicerade 9 december 2021 inarbetade på en övergripande nivå.

I tabellen nedan visas hur fokusområdena kopplar till taxonomi inom väsentligt bidrag (SC) eller för att inte orsaka betydande skada (DNSH). Det framgår också till vilket avsnitt i taxonomi fokusområdet kopplar, exempelvis kriteriet SC 7.1 (1.2) är ett väsentligt bidrag i avsnitt 7.1, miljömål 1, kriterium 2.

DNSH-KRITERIUM (DO NO SIGNIFICANT HARM)	VÄSENTLIGT BIDRAG (SC)	KAN BIDRA TILL MÅLOMRÅDE X ENLIGT TAXONOMI	CITYLAB:S FOKUSOMRÅDEN
X	X	Samtliga	1. Sociala värden
DNSH: 7.1 (4, 5) DNSH 7.2 (4, 5) DNSH 7.3 (4, 5) DNSH 5.5 (4, 5)		1, 4	2. Klimatpåverkan och resurser
DNSH 7.1 (6)	SC 71. (6)	Samtliga	3. Grönstruktur
DNSH 7.1 (2)	SC 1.7 (2)	1, 2	4. Klimatanpassning
DNSH 7.1 (2, 3) DNSH 5.1/2/3/8/ (1, 3, 5, 6)	SC 1.7 (3) SC 5 (2)	1, 2, 4, 5, 6	5. Vatten

DNSH-KRITERIUM (DO NO SIGNIFICANT HARM)	VÄSENTLIGT BIDRAG (SC)	KAN BIDRA TILL MÅLOMRÅDE X ENLIGT TAXONOMIN	CITYLAB:S FOKUSOMRÅDEN
DNSH 4.1/2/3/6/10/25 (2, 4, 6) DNSH: 7.1 (4, 6)	SC 1, 2	1, 2	6. Energi
X	X	Samtliga	7. Bebyggelsestruktur
X	X	1, 2, 3, 4	8. Funktioner
X	X	Ingen koppling	9. Bostäder
X	X	2	10. Platser
X	X	Ingen koppling	11. Lärmiljöer
X	X	1	12. Kulturmiljöer
DNSH 6.13/14/15 (1,3, 4, 5, 6)	SC 1	1, 2, 5	13. Transporter
DNSH 7.1 (5.4)	SC 5	5	14. Luft
		2	15. Ljus
DNSH 7.1 (5.4)	SC 5	5	16. Ljud
DNSH 7.1 (5.3)	SC 5.3	5, 6	17. Miljö- och hälsofarliga ämnen

Källa samtliga fokusområden: Underlag från taxonomin: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d84ec73c-c773-11eb-a925-01aa75e-d71a1.0002.02/DOC_2&format=PDF

Koppling mellan Fokusområdena och EU-taxonomin

1. Sociala värden

Fokusområde sociala och ekonomiska strukturer kan indirekt bidra till samtliga av taxonomins målområden genom möjliggörande, anläggande och drift av varierande funktioner inom projektet. Fokusområdet omfattas dock ej av Väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium.

2. Klimatpåverkan och resurser

Fokusområde klimatpåverkan och resurser bidrar till taxonomins mål SC 1 Begränsa klimatförändringarna och SC 4 Omställning till en cirkulär ekonomi.

Avsnitt 7.1 Nybyggnation av bostäder och 7.2 Renovering av befintliga bostäder.

SC 1: Begränsa klimatförändringarna (DNSH 4 Omställning till en cirkulär ekonomi 5 Förebyggande och begränsning av miljöföroreningar).

SC 4: Omställning till en cirkulär ekonomi (DNSH 4: Omställning till en cirkulär ekonomi och DNSH 5: Förebyggande och begränsning av miljöföroreningar).

Avsnitt 5.5 Insamling och transport av ofarligt avfall i källsorterade fraktioner (DNSH 4, 5)

De tekniska granskningskriterierna för avsnitt 7.1 specificerar i punkt 3 att den globala uppvärmningspotential under hela livscykeln (GWP) till följd av byggnationen beräknats för varje stadium i livscykeln och lämnas ut till investerare och kunder på begäran (för byggnader som är större än 5 000 m²).

Inom avsnitt 7.1 och 7.2, DNSH 4 krävs återanvändning och återvinning av avfall (minst 70 viktprocent av det ofarliga bygg och rivningsavfallet). Samt krav på cirkulär utformning av byggnadskonstruktion och teknik med hänvisning till ISO 20887:2020 eller andra standarder för att bedöma möjligheten till anpassning, flexibilitet, demontering och variation i användning över tid.

I Citylab kravställs beskrivning av områdets anpassningsbarhet över tid samt att projektet ska gynna bevarande, återbruk och följa avfallshierarkin. Om projektet vill integrera kraven från taxonomin bör byggnadernas anpassningsbarhet och avfall till återanvändning och återvinning ingå som mål och indikatorer för klimatpåverkan och resurser.

DNSH 5 Förebyggande och begränsning av miljöföroreningar

Krav på att byggnadsmaterial avseende förekomst av kandidat-, utfasnings-, hormonstörande- och prioriterade riskminskningsämnen, kvicksilver ozonförstörande ämnen samt farliga ämnen i elektriska och elektroniska produkter, emissioner av flyktiga organiska ämnen och formaldehyd.

Om ny bebyggelse ligger på en potentiellt kontaminerad plats (tidigare exploaterad mark) har man i området utfört en utredning för att upptäcka potentiella föroreningar, till exempel med hjälp av standarden ISO 18400578*. Åtgärder vidtas för att minska buller, damm och förorenande utsläpp under bygg- eller underhållsarbeten.

I Citylab kravställs detta inom fokusområde Miljö och hälsofarliga ämnen.

3. Grönstruktur

Fokusområdet kopplar till taxonomins avsnitt 7.1 uppförande av nya byggnader samt 7.2 Renovering av befintliga byggnader och Citylab:s kravställning avseende jordbruksmark och biologisk mångfald bidrar tillsammans med nationell lagstiftning genom artskyddsförordningen till uppfyllelse av EU-taxonomin krav kopplat till Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem.

Avsnitt 7.1 Uppförande av nya byggnader och 7.2 Renovering av befintliga byggnader:

SC 6 Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem. DNSH 6 Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem

Enligt taxonomin ska projektet (eg. verksamheten) uppfylla kriterier i tillägg D att en miljökonsekvensbedömning eller prövning av behov av bedömning har utförts i enlighet med direktiv 2011/92/EU. Utredning om behov av MKB hanteras enligt svensk lagstiftning genom undersökning av betydande miljöpåverkan (MB 6 kap. och PBL 5 kap.).

Kraven i taxonomin utgår från DNSH 6 Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem, vilket innebär:

- För platser/ projekt i eller nära områden med känslig biologisk mångfald (inklusive Natura 2000-nätverket av skyddade områden, Unescos världsarv och viktiga områden för biologisk mångfald, liksom andra skyddade områden) har en lämplig bedömning, i förekommande fall, utförts och baserat på slutsatserna i denna genomförs de nödvändiga riskbegränsande åtgärderna.
- Projektet ska inte påverka åkermark och mark för odling med medelhöga till höga nivåer av markbördighet och biologisk mångfald under marken i enlighet med EU-undersökningen Lucas.
- Orörd mark med erkänd stor biologisk mångfald och mark som fungerar som livsmiljöer för utrotningshotade arter (växter och djur) som finns angivna på den europeiska rödlistan eller IUCN:s röda lista den senare delen hanteras till stor del via artskyddsförordningen.
- Mark som motsvarar den definition av skog som fastställs i nationell lagstiftning och används i den nationella växthusgasinventeringen eller, om en sådan inte finns tillgänglig, som överensstämmer med FAO:s definition av skog (Mark som omfattar mer än 0,5 hektar med träd som är högre än 5 meter och trädkronor som täcker mer än 10 % av ytan, eller med befintliga träd som kan uppnå dessa värden. Definitionen inbegriper inte mark som övervägande används i jordbruk eller som stadsmark.).

4. Klimatanpassning

Citylab:s uppfyller kraven för klimatrisk- och sårbarhetsanalys i enligt taxonomin. Men har kombinerats med metodik för bedömning mot relevanta systemfaktorer och tidsperspektiv för klimatanpassning och riskbedömning inom planprocessen. Ofta hanteras klimatanpassning inom planarbetet (i enlighet med PBL 2 kap 2 – 3 §§, PBL 2 kap 5 §, och PBL 11 kap 10 – 11 §§) samt genom kommunala klimat och sårbarhetsanalyser, för att uppnå taxonomins krav kan projekten behöva komplettera med en bedömning relevanta klimatrisker enligt taxonomins klassificering (se klassificering av klimatrelaterade risker under instruktion i fokusområdet).

Avsnitt 7.1 Nybyggnation av bostäder och 7.2 Renovering av befintliga byggnader:

SC 2 Anpassa till klimatförändringarna DNSH 2 Anpassa till klimatförändringarna

- Projektet (eg. verksamheten) ta fram en robust klimatrisk- och sårbarhetsanalys genom att identifiera vilka klimatrelaterade risker enligt taxonomin som projektet riskerar att utsättas för.
- Projektet ska bedöma hur betydande riskerna är för projektet (eg. den ekonomiska verksamheten) samt vilka anpassningslösningar som kan minska den fysiska risken.
- Analysen görs med hjälp av avancerade klimatprojektioner med högsta tillgängliga upplösning för en rad befintliga framtidsscenarier (omfattar IPCC:s RCP2.6, RCP4.5, RCP6.0 och RCP8.5.) som stämmer överens med verksamhetens förväntade livslängd (minst 10–30 år enligt taxonomin, ofta längre tidsperspektiv enligt nationell praxis).
- Projektet ska planera och vidta anpassningslösningar. De genomförda anpassningslösningarna påverkar inte negativt anpassningsåtgärderna eller motståndskraften mot fysiska klimatrisker hos andra människor, naturen, kulturarv, tillgångar eller annan ekonomisk verksamhet. De beaktar användningen av naturbaserade lösningar eller förlitar sig i möjligaste mån på blå eller grön infrastruktur.
- De är förenliga med lokala, sektoriella, regionala eller nationella anpassningsplaner och anpassningsstrategier.
- De övervakas och mäts mot på förhand fastställda indikatorer, och korrigerande åtgärder övervägs om dessa indikatorer inte uppfylls.

5. Vatten

Inom SC 3 och DNSH 3 hållbar användning och skydd av vatten och marina resurser ställer enligt tillägg B Allmänna kriterier för tillämpningen av principen om att inte orsaka betydande skada på hållbar användning och skydd av vatten och marina resurser krav på att:

- Risker för miljöförstöring i samband med bevarande av vattenkvaliteten och undvikande av vattenstress identifieras och hanteras i syfte att uppnå god vattenstatus och god ekologisk potential enligt definitionen i artikel 2.22 och 2.23 i förordning (EU) 2020/852, i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG* och en förvaltningsplan för användning och skydd av vatten, som utarbetas för de potentiellt påverkade vattenförekomsterna i samråd med berörda intressenter.
- Om en miljökonsekvensbedömning utförs som omfattar en bedömning av påverkan på vattnet i enlighet med direktiv 2000/60/EG krävs ingen ytterligare bedömning av påverkan på vattnet, förutsatt att de identifierade riskerna har åtgärdats.
- För byggnader ställs även krav på besparande vattenutrustning för kranar, duschar och wc samt tekniska specifikationer i vattenanordningar. Dessa krav bedöms vara för detaljerade för att integreras i Citylab:s certifiering men kan exempelvis hanteras genom efterföljande byggnadscertifieringar.

6. Energi

Fokusområdet kopplar till taxonomins avsnitt 7.1 7.1 nybyggnation av byggnader och 7.2 renovering av befintliga byggnader och målområde 1 begränsa klimatförändringarna samt DNSH 1. Det kopplar även till Avsnitt 4.1 Elproduktion med hjälp av solcellsteknik bidrar till målområde 1 Väsentligt bidrag till begränsning av klimatförändringar och DNSH 2; Anpassning till klimatförändringar/DNSH 4 Omställning till en cirkulär ekonomi/DNSH 6 Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem.

Citylab kravställer inte i exakt enlighet med taxonomins tekniska granskningskriterier avseende energiprestanda för byggnader samt lufttäthet men stödjer efterföljande byggnader i kravet 1.3 begränsning av klimatförändringar där byggnadens globala uppvärmningspotential under hela livscykeln (GWP)* till följd av byggnationen beräknats för varje stadium i livscykeln och lämnas ut till investerare och kunder på begäran.

Dessa tekniska granskningskriterier är obligatoriska:

1. Behovet av primärenergi, som anger energiprestandan hos den byggnad som uppförts, är minst 10 % lägre än det tröskelvärde som angetts för kraven på nära nollenergi-byggnader i de nationella åtgärder som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/31/EU282. Energiprestandan certifieras med hjälp av en energideklaration.
2. Byggnader som är större än 5 000 m² genomgår testning för lufttäthet och termisk integritet när de är färdigställda. Investerare och kunder informeras om eventuella avvikelser i de prestandanivåer som fastställts i utformningsskedet eller defekter i klimatskalet. Alternativt: om tillförlitliga och spårbara processer för kvalitetskontroll används under byggnationen är detta godtagbart som alternativ till testning för termisk integritet.

7. Bebyggelsestruktur

Fokusområde bebyggelsestruktur kan indirekt bidra till samtliga av taxonomins målområden genom lokalisering av bebyggelse, infrastruktur och funktioner. Fokusområdet omfattas dock ej av Väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium.

8. Funktioner

Fokusområde funktioner kan indirekt bidra till taxonomins målområden 1. Begränsa klimatförändringarna 2. Anpassning till klimatförändringarna, 3. Hållbar användning av och skydd av vatten och marina resurser och 4 Omställning till en cirkulär ekonomi genom möjliggörande, anläggande och drift av varierande funktioner inom projektet. Fokusområdet omfattas dock ej av Väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium.

9. Bostäder

Ingen koppling till EU-taxonomin.

10. Platser

Fokusområde platser bidrar indirekt till målområde 2. Klimatanpassning genom krav kopplat till gröna miljöer. Fokusområdet omfattas dock ej av Väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium.

11. Lärmiljöer

Ingen koppling till EU-taxonomin.

12. Kulturmiljöer

Fokusområde 12. *Kulturmiljöer* kan indirekt bidra till taxonomins målområde 1 Begränsning av klimatförändringarna, genom bevarande och utveckling av befintlig bebyggelse, strukturer och miljöer. Fokusområdet omfattas dock ej av Väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium.

13. Transporter

Fokusområdet kopplar till taxonomins avsnitt 6 avseende anläggande av infrastruktur och bidrar till målområde 2 klimatanpassning. DNSH-kriterierna kopplar till begränsning av klimatförändringar, hållbar användning av och skydd av vatten och marina resurser, omställning till en cirkulär ekonomi, förebyggande och begränsning av miljöföroreningar och skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem.

Avsnitt 6.13/14/15 Transporter: SC 2 /DNSH 6.13/14/15 (1,3, 4, 5, 6).

14. Luft

Fokusområdet kopplar till taxonomins avsnitt 7.1 nybyggnation av byggnader och 7.2 renovering av befintliga byggnader och mål 5 enligt taxonomin Förebyggande och begränsning av miljöföroreningar. Fokusområde luft omfattas därigenom av DNSH 5.4 Åtgärder vidtas för att minska om buller, damm och farliga utsläpp från byggprocess. Där Citylab kravställer plan för hantering av buller, damm och farliga utsläpp under byggskedet.

15. Ljus

Fokusområde ljus kan indirekt bidra till taxonomins målområde 1 Begränsning av klimatförändringarna, genom energieffektiv belysning och passivt tillvaratagande av dagsljus och solljus för att minimera behov av artificiellt ljus och därigenom minska energianvändningen. Fokusområdet omfattas dock ej av Väsentliga bidrag eller DNSH-kriterium.

16. Ljud

Fokusområdet kopplar till taxonomins avsnitt 7.1 nybyggnation av byggnader och 7.2 renovering av befintliga byggnader och mål 5 enligt taxonomin Förebyggande och begränsning av miljöföroreningar. Fokusområde ljud omfattas därigenom av DNSH 5.4 Åtgärder vidtas för att minska om buller, damm och farliga utsläpp från byggprocess. Där Citylab kravställer plan för hantering av buller, damm och farliga utsläpp under byggskedet.

17. Miljö- och hälsofarliga ämnen

Fokusområdet kopplar till taxonomins avsnitt 7.1 nybyggnation av byggnader och 7.2 renovering av befintliga byggnader DNSH 7.1 (5.3) Om den nya byggnaden ligger på en potentiellt kontaminerad plats (tidigare exploaterad mark) har man i området utfört en utredning för att upptäcka potentiella föroreningar. Detta hanteras inom detaljplanearbete genom underlag, provtagningar och sanering av misstänkt förorenad mark.

DNSH-kriteriet 5.3 underlättas även genom kravställning avseende miljöriskinventering av befintlig bebyggelse och mark inom fokusområde Klimatpåverkan och resurser i Citylab manual.

DNSH 7.1 (5.4) Åtgärder vidtas för att minska om buller, damm och farliga utsläpp från byggprocess. Citylab kravställer plan för hantering av buller, damm och farliga utsläpp under byggskedet.

FOKUSOMRÅDENAS KOPPLING TILL BYGGNADS- CERTIFIERINGAR

(utökad beskrivning)

1. Sociala värden

BREEAM SE 6.0

Man 01 Förstudie och projektering

Samråd med intressenter samt samråd med tredjepartsintressenter.

LEED 4.1

Pilot credits Social equity within the community

Encourage any and all members of the project team to promote and further social equity by integrating strategies that address identified social and community needs and disparities among those affected by the project.

2. Klimatpåverkan och resurser

BREEAM SE 6.0

Man 02 Livscykelkostnad och livslängdsplanering

Att leverera värde under hela livslängden genom att uppmuntra tillämpning av livscykelkostnadsberäkning som förbättrar projektering, specifikation, underhåll och drift under hela livscykeln, samt att främja ekonomisk hållbarhet genom att fördela kapitalkostnader.

Wst 01 Hantering av byggavfall

Att främja resurseffektivitet via en effektiv och lämplig hantering av byggavfall.

Wst 02 Återvunnen ballast

Att uppmuntra och främja användningen av återvunnen och sekundär ballast, vilket minskar behovet av nytt material och optimerar materialeffektiviteten i byggandet.

Wst 03 a, b Avfall från byggnadens driftskede

Att uppmuntra och främja tillhandahållande av särskilda förvaringsutrymmen för byggnadens driftrelaterade återvinningsbara avfallsflöden, så att avfallet inte går till deponi eller förbränning.

Wst 06 Funktionell anpassningsbarhet

Att uppmuntra och främja åtgärder som vidtas för att minska påverkan från extrema väderförhållanden orsakade av klimatförändring under byggnadens hela livslängd.

Mat 01 Livscykelpåverkan

Att uppmuntra och främja användningen av tillförlitliga och lämpliga verktyg för livscykelanalys och, som en följd av detta, föreskrivande av byggnadsmaterial med en låg miljöpåverkan (vilket innefattar inbäddad koldioxid) under byggnadens hela livscykel.

Mat 03 Ansvarsfull anskaffning av byggvaror

Att uppmuntra och främja föreskrivande och inköp av byggvaror som är anskaffade på ett ansvarsfullt sätt.

Mat 05 Utformning för hållbarhet och resiliens

Att uppmuntra och främja tillräckligt skydd av exponerade byggnadselement och markytor, och därigenom minimera hur ofta de behöver bytas ut och optimera materialanvändningen.

Mat 06 Materialeffektivitet

Att uppmuntra och främja åtgärder för att optimera materialeffektiviteten, i syfte att minimera miljöpåverkan från materialanvändning och avfall utan att försämra byggnadens konstruktionsstabilitet, hållbarhet eller livslängd.

LEED 4.1

MR Prerequisite: Construction and Demolition Waste Management

To reduce construction and demolition waste disposed of in landfills and incineration facilities by recovering, reusing, and recycling materials.

MR Credit Building Life Cycle Impact Reduction (LCA)

To encourage adaptive reuse and optimize the environmental performance of products and materials.

MILJÖBYGGNAD 4.0

4 Klimatpåverkan byggskede

Syftet är att deklarerat och minska byggnadens klimatpåverkan.

11 Cirkulärt byggande

Syftet med kriteriet är att premiera byggnader som konstruerats för att vara mer resurseffektiva, anpassningsbara, flexibla och nedmonterbara.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

3. Information till brukare

Valfria poäng: Avfallsfraktioner, grovsopor, matavfall, cirkularitet, innehåll av miljö- och hälsostörande ämnen.

10 Material Cirkularitet inredning

Hyresgäster erbjuds att ta över inredning i samband med hyresgästanpassning.

Främja återbruk i egen förvaltning och hos brukare

Fastighetsägaren nyttjar återbrukade material där återbruk är möjligt, till exempel vid hyresgästanpassningar. Fastighetsägaren kan påvisa att de har valt återbrukat material vid inköp, alternativt visa upp en plan för hur de köper in återbrukat material. Om fastighetsägaren har en rutin kan denna användas. 2 Poäng: Fastighetsägaren erbjuder stöd, till exempel tjänster eller återbrukslager så att brukare (boende och/eller verksamheter) kan återbruka saker.

NOLL CO₂ 1.1

BAS 1 Certifiering för hållbar byggnad

NollCO₂ ska användas tillsammans med en certifiering för hållbar byggnad som bidrar till att EU-taxonomin DNSH-krav för miljömålet "Begränsning av klimatförändringar" uppfylls.

Byggnadens klimatpåverkan 3 Byggedelar A1–A3

Att beräkna och begränsa klimatpåverkan av de byggedelar som används för byggnadens uppförande med syfte att minska byggedelars klimatpåverkan och utöka marknaden för byggedelar med låg klimatpåverkan.

Byggnadens klimatpåverkan 4 Byggproduktion A4–A5

Att påverka projektets leverantörer och entreprenörer att ta fram transportsätt och byggprocesser med lägre klimatpåverkan, vilket gynnar hela samhällsbyggnadssektorn.

Byggnadens klimatpåverkan 5 Användning av byggnad B1–B5

Att öka kunskap och medvetenhet om klimatpåverkan av byggnadens användning.

Byggnadens klimatpåverkan 8 Slutskede C1–C4

Att öka medvetenheten om klimatpåverkan av byggedelars sluthantering.

Projektets klimatåtgärder 9 Nettonoll balans

Att uppnå byggnader med en kraftig reduktion av klimatpåverkan, i linje med IPCC:s 1,5° utvecklingsväg, där den reducerade klimatpåverkan nettonoll-balanseras med klimatåtgärder som bidrar till samhällets nettonollmål år 2045.

3. Grönstruktur

BREEAM SE 6.0

LE 01 Val av plats

Uppmuntra användning av tidigare använd eller förorenad mark och undvika mark som inte tidigare har rörts.

LE 02 Tomtens ekologiska värde och skydd av element med ekologiskt värde

Identifiera tomtens nuvarande ekologiska värde och skydda det vid byggarbeten.

LE 04 Förbättring av tomtens ekologiska värde

En ekolog utför en ekologirapport med åtgärder för att förbättra tomtens ekologiska värde

LE 05 Långsiktig påverkan på den biologiska mångfalden

En skötselplan för landskap och livsmiljöer tas fram.

Pol 03 Ytvattenavrinning

Säkerställa att man inte förorenar vattendrag, visa på att man förhindrar översvämning och avrinning från tomt genomsläppliga ytor och gröna tak ger poäng.

LEED 4.1

LT Credit: Sensitive Land Protection

To avoid the development of environmentally sensitive lands and reduce the environmental impact from the location of a building on a site.

LT Credit: Surrounding Density and Diverse Uses

To conserve land and protect farmland and wildlife habitat by encouraging development in areas with existing infrastructure. To promote walkability, and transportation efficiency and reduce vehicle distance traveled. To improve public health by encouraging daily physical activity.

SS Credit: Site Development – Protect or restore habitat

To conserve existing natural areas and restore damaged areas to provide habitat and promote biodiversity.

SS Credit Protect or Restore Open Space

To conserve existing natural areas and restore damaged areas to provide habitat and promote biodiversity.

MILJÖBYGGNAD 4.0

11 Ekosystemtjänster

Upprättad systemhandling landskap, Platsspecifik beskrivning landskap, Grönytefaktor, Förvaltningsrutiner, För guld – enlighet med EU:s taxonomi A1–7.1-DNSH:6.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

14 Utomhusmiljö Grönytefaktor

Valfria bedömningskriterium avseende grönytefaktor, andel hårdgjord yta, möjlighet till utevistelse samt hälsofrämjande aktivitet.

Biologisk mångfald – valfria bedömningskriterium Skötsel av utomhusmiljö

Valfria bedömningskriterium avseende skötsel av utomhusmiljö, ekologisk analys, biologisk mångfald, gröna tak och väggar och grönområden inom fastigheten.

4. Klimatanpassning

BREEAM SE 6.0

Wst 05 Klimatanpassning

Risk och sårbarhetsanalys kopplat till framtida klimatförändringar. Strategi för klimatanpassning av byggnaden.

Hea 04 Termisk komfort

Avseende termisk simulering med hänsyn till klimatförändringarna.

Mat 05 Utformning för hållbarhet och resiliens

Skydd av känsliga delar på byggnaden mot materialnedbrytning.

Pol 03 Ytvattenavrinning

Åtgärder för att förhindra översvämning och avrinning från tomt genomsläppliga ytor och gröna tak ger poäng. Byggnader belägna i områden med översvämningrisk måste anpassa marknivåer, entréer m.m.

LEED 4.1

SS Credit Heat Island Reduction

To minimize effects on microclimates and human and wildlife habitats by reducing heat islands.

Pilot Credit Assessment and Planning for Resilience:

To encourage designers, planners and building owners/operators to proactively plan before design commences for the potential impacts of natural disasters or disturbances as well as address issues that impact long-term building performance such as changing climate conditions.

Pilot Credit Design for Enhanced Resilience

Design and construct buildings that can resist, with minimal damage, reasonably expected natural disasters and weather events (i.e. flooding, hurricanes/high winds, tornadoes, earthquakes, tsunamis, drought, wildfires, landslides, extreme heat, and winter storms).

Credit Rainwater Management

MILJÖBYGGNAD 4.0

Indikator 10 Klimatrisker

Syftet är stärka arbetet med kunskapsuppbyggnad om klimatförändringarna och premiera byggnader som har fastställt vilka klimatrisker som finns på den geografiska platsen där byggnaden ska uppföras samt att prioriterade åtgärder genomförs.

MILJÖBYGGNAD IDRIFT 2.0

8 Hållbar förvaltning

Översvämningsrisk

Klimatrisk- och sårbarhetsanalys

Anpassningslösningar kopplade till klimatrisk- och sårbarhetsanalys

5. Vatten

BREEAM SE 6.0

Hea 09 Mikrobiell förorening

Minskning av risken för förorening av vatten.

Wat 01 Vattenanvändning

Minskad vattenanvändning, användning av gråvatten.

Wat 02 Vattenmätning

Kontroll över vattenanvändning.

Wat 03 Detektering och förebyggande av vattenläckage

Uppmuntra användning av läckagedetekteringssystem

Wat 04 Vatteneffektiv utrustning

Identifiera byggnadens vattenbehov för annan användning än som dricksvatten och för sanitär användning för hushållsbruk och minska eller begränsa denna vattenanvändning.

Pol 03 Ytvattenavrinning

Innehåller en dagvattenutredning, hållbara dräneringssystem mm

LEED 4.1

WE Prerequisite: Outdoor Water Use Reduction

To reduce outdoor water consumption.

WE Prerequisite: Indoor Water Use Reduction

To reduce indoor water consumption.

WE Prerequisite: Building-Level Water Metering

To support water management and identify opportunities for additional water savings by tracking water consumption.

WE Credit: Outdoor Water Use Reduction

To reduce outdoor water consumption.

WE Credit Indoor Water Use Reduction

To reduce indoor water consumption.

WE Credit: Cooling Tower Water Use

To conserve water used for cooling tower makeup while controlling microbes, corrosion, and scale in the condenser water system.

WE Credit: Water Metering

To support water management and identify opportunities for additional water savings by tracking water consumption.

SS Credit: Rainwater Management

To reduce runoff volume and improve water quality by replicating the natural hydrology and water balance of the site, based on historical conditions and undeveloped ecosystems in the region.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.02 Fastighetsnära tjänster

Information till brukare; hur beteenden kan reducera energi- och vattenanvändning.

7 Fukt och vatten

Vattenbesparande blandare, dusch, toalett.

12 Mätning och uppföljning

Energi och vattenmätare.

NOLL CO₂ 1.17 Vattenanvändning B7

Att få byggnader som projekteras, byggs och förvaltas för en låg vattenanvändning.

6. Energi**BREEAM SE 6.0**Ene 01 Minskad energianvändningEne 02a Energiövervakning

Energimätningssystem installeras.

Ene 02b Energiövervakning

Övervakning och visualisering för minskad energianvändning.

Ene 03 Energieffektiv belysning

Specifikation av energieffektiva belysningsarmaturer för områden.

Ene 04 Utformning för låga koldioxidutsläpp

En förstudie gällande alternativa energikällor. Förnyelsebar energi används.

Ene 05 Energieffektiv kylförvaring

Kylsystemet, inklusive dess styrning och komponenter, har designats, installerats och driftsatts i enlighet med tillämpliga normer och standarder.

Ene 06 Energieffektiva transportsystem

En analys av transportbehovet och användningsmönstren utförs, i syfte att bestämma optimalt antal hissar, rulltrappor eller rullband och deras storlek.

Ene 08 Energieffektiv utrustning

Identifiering av byggnadens oreglerade energianvändande laster.

Man 03 Ansvarsfullt byggande

Mätning och rapportering av energianvändning på byggarbetsplatsen. Energibesparande åtgärder på byggarbetsplatsen. Alternativa energikällor ska utredas.

Det finns ett antal indikatorer som hanterar hur man kan minska energianvändningen i byggnaden på system- och installationsnivå samt klimatskal m.m. så som Ene 02–Ene 09, samt kontroll av klimatskal (Man 04).

LEED 4.1

EA Prerequisite Minimum Energy Performance

To reduce the environmental and economic harms of excessive energy use by achieving a minimum level of energy efficiency for the building and its systems.

EA Prerequisite: Building-Level Energy Metering

To support energy management and identify opportunities for additional energy savings by tracking building-level energy use.

EA Credit: Enhanced Commissioning

To further support the design, construction, and eventual operation of a project that meets the owner's project requirements for energy, water, indoor environmental quality, and durability.

EA Credit: Optimize Energy Performance

To achieve increasing levels of energy performance beyond the prerequisite standard to reduce environmental and economic harms associated with excessive energy use.

EA Credit: Advanced Energy Metering

To support energy management and identify opportunities for additional energy savings by tracking building-level and system-level energy use.

EA Credit: Demand Response

To increase participation in demand response technologies and programs that make energy generation and distribution systems more efficient, increase grid reliability, and reduce greenhouse gas emissions.

EA Credit: Renewable Energy Production

To reduce the environmental and economic harms associated with fossil fuel energy by increasing self-supply of renewable energy.

EA Credit: Green Power and Carbon Offsets

To encourage the reduction of greenhouse gas emissions through the use of grid-source, renewable energy technologies and carbon mitigation projects.

MILJÖBYGGNAD 4.0

1 Värmeeffektbehov

Syftet är att premiera byggnader som projekteras och byggs för ett lågt värmeeffektbehov när det är som kallast under ett normalår.

2 Solvärmelast

Syftet är att premiera byggnader som projekteras och byggs för att begränsa övertemperaturer och effektbehovet för komfortkyla under sommarhalvåret samt säkerställa god dagsljustransmittans.

3 Energianvändning

Syftet är att premiera byggnader som projekteras, byggs och förvaltas för en låg energianvändning.

MILJÖBYGGNAD I DRIFT 2.0

2 Fastighetsnära tjänster

Information till brukare, om att minska vatten – och energianvändning.

Hållbart avtal: Mellan fastighetsägare och brukare finns formulerade hållbarhetsmål kopplade till avtal inklusive handlingsplan för energislag.

4 Installationer

Styr- och regleringssystem: Styr- och övervakningssystem för övervakning och styrning, uppvärmningssystemets framledningstemperatur styrs av ute- och inomhustemperaturgivare, systematisk optimering av byggnadens energianvändning och inomhusklimatet.

9 Byggnadsdelar och utrymmen

Energieffektiva fönster: Krav på U-värden.

11 Energi

Energiklass: Minst klass F. Valfria kriterier bättre energiklass samt åtgärder, smart design, innovativa tekniklösningar ökad resurseffektivitet.

Andel förnybar energi: Minst 50 % av byggnadens energianvändning är förnybar. Hushålls- och/eller verksamhetsenergi bedöms om fastighetsägaren har rådighet över dessa abonnemang. Fastighetsenergi bedöms alltid.

12 Mätning och uppföljning

Energi- och vattenmätare: Information om mätare, fastighetsenergi, total elförbrukning, värme och i förekommande fall komfortkyla, kall- och varmvatten. Undermätning av fastighetsel och/eller verksamhetsel. Uppföljning av fastighetsel och uppvärmning.

NOLL CO₂ 1.1

Byggnadens klimatpåverkan 6 Byggnadens energianvändning B6

Syftet är att byggnaden projekteras och byggs för en låg energianvändning och låg klimatpåverkan av energianvändningen.

GreenBuilding 8.0

2 Energideklaration

En energideklaration utgör en oberoende granskning och beräkning av en byggnads energiprestanda och en giltig energideklaration är utförd enligt gällande standarder och lagkrav. För GreenBuilding är syftet med energideklarationen att verifiera att byggnaden uppfyller kraven på giltig energideklaration.

3 System för fastighetsautomation och fastighetsstyrning

Ett automatiserings- och styrsystem för en byggnad ska bidra till en god energiprestanda för byggnaden och ge möjlighet för byggnaden att interagera med omgivningen i termer av en smart byggnad.

4 Mätning av energianvändning

Mätplanen uppföljning av byggnadens energianvändning för att upptäcka och åtgärda avvikelser som kan komma att uppstå. Med tillräckligt antal och rätt placerade energimätare, flödesmätare och temperaturmätare kan eventuella avvikelser vara enklare att spåra och åtgärda. Mätning av energilaster säkerställer att korrekt underlag för beräkning av energiprestanda uppnås och att övervakning och styrning av byggnadens energianvändning kan göras på ett effektivt sätt.

6 Energiprestanda – Ansökan

Syftet är att byggnaden får mycket god energieffektivitet och på så vis bidrar till reducerad klimatpåverkan och trygg energiförsörjning.

7 Energiprestanda – Återrapportering

Syftet med GreenBuilding är att främja energieffektivisering och låg energianvändning i byggnader. Att byggnaden har en god energieffektivitet och på så vis bidrar till reducerad klimatpåverkan och trygg energiförsörjning för alla. Att byggnaden behåller en energiprestanda motsvarande klass B uttryckt som primärenergital EP_{pet}, i enheten kWh/m² A_{temp} och år, används som mått för att visa på kravuppfyllnad.

7. Bebyggelsestruktur

BREEAM SE 6.0

Tra 01 Tillgång till kollektivtrafik

Uppmuntra byggprojekt i nära anslutning till bra kollektivtrafiksystem, vilket bidrar till att minska de transportrelaterade föroreningarna och risken för trafikstockningar.

Tra 02 Närhet till bekvämligheter

Uppmuntra byggprojekt i närheten av, och med god tillgång till, lokala bekvämligheter som sannolikt kommer att efterfrågas och användas ofta av byggnadens brukare.

LEED 4.1

LT Credit: Surrounding Density and Diverse Uses

To conserve land and protect farmland and wildlife habitat by encouraging development in areas with existing infrastructure. To promote walkability, and transportation efficiency and reduce vehicle distance traveled. To improve public health by encouraging daily physical activity.

LT Credit: High-Priority Site

To encourage project location in areas with development constraints and promote the health of the surrounding area.

8. Funktioner

BREEAM SE 6.0

Tra 02 Närhet till bekvämligheter

Närhet till kommunal service och rekreationsområden.

LEED 4.1

LT Credit: Surrounding Density and Diverse Uses

To conserve land and protect farmland and wildlife habitat by encouraging development in areas with existing infrastructure. To promote walkability, and transportation efficiency and reduce vehicle distance traveled. To improve public health by encouraging daily physical activity.

9. Bostäder

Saknas koppling till byggnadscertifieringar.

10. Platser

BREEAM SE 6.0

Hea 08 Utomhusområde

1. Utomhusområdet (privat eller delvis privat) måste uppfylla följande krav:
 - 1.a Områdets storlek medger att alla brukare kan sitta utomhus.
 - 1.b Området är tillgängligt för alla brukare, även personer i rullstol.
 - 1.c Området är endast tillgängligt för brukare i de berörda bostäderna.
2. Utomhusområdena ska ligga i anslutning till eller i närheten av bostäderna, och uppfylla kraven för minsta storlek (se manual BREEAM SE 6.0 SE 4.0).

LEED 4.1

SS Credit: Open Space

To create exterior open space that encourages interaction with the environment, social interaction, passive recreation, and physical activities.

Provide outdoor space greater than or equal to 30% of the total site area (including building footprint). A minimum of 25% of that outdoor space must be vegetated (turf grass does not count as vegetation) or have overhead vegetated canopy.

MILJÖBYGGNAD 4.0

11 Ekosystemtjänster

Syftet är att premiera fastigheter som utvecklas med målsättningen att bevara eller tillföra ekosystemtjänster på platsen och därigenom bidrar till en resilient och attraktiv utemiljö.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

14 Utomhusmiljö Bedömningskriterium Utomhusvistelse

Det finns möjlighet till utomhusvistelse med väderskyddade sittplatser inom fastigheten.

Bedömningskriterium Hälsöfrämjande plats

Det finns en plats inom fastigheten som uppmuntrar till sociala och/eller fysiska aktiviteter.

Indikator Biologisk mångfald Bedömningskriterium Grönområde

Inom fastigheten finns grönområden med uppvuxen och blandad vegetation som till stor del hålls opåverkad.

11. Lärmiljöer

BREEAM SE 6.0

Hea 01 Visuellt komfort

Att säkerställa att dagsljus, artificiell belysning och brukarstyrning har beaktats i projekteringskedet, för att säkerställa bästa praxis avseende visuella krav och komfort för byggnadens brukare.

Tra 01 Tillgång till kollektivtrafik

Att uppmuntra och främja byggprojekt i nära anslutning till bra kollektivtrafiksystem, vilket bidrar till att minska de transportrelaterade föroreningarna och risken för trafikstockningar.

Tra 02 Närhet till bekvämligheter

Att uppmuntra och belöna byggnadsplaceringar som ger enkel och smidig tillgång till lokala tjänster och därigenom minskar de miljömässiga, sociala och ekonomiska följderna, inklusive transportrelaterade utsläpp och trafikstockningar, av många eller långa resor från brukarnas sida.

Tra 03a Alternativa transportsätt

Att tillhandahålla anordningar och faciliteter som uppmuntrar byggnadens användare att resa via transportsätt med låga koldioxidutsläpp och minimera mängden resor i egen bil.

Tra 05 Resplan

Att uppmuntra det arbete som görs för att tillhandahålla en rad olika färdstätt för byggnadens användare och därigenom uppmuntra ett minskat beroende av färdstätt som har en stor miljöpåverkan.

Pol 05 Begränsning av ljudföroreningar

Att minska sannolikheten för att buller från fasta installationer i den nya byggnaden inverkar på bullerkänsliga byggnader i närheten.

LEED 4.1

EQ Prerequisite: Minimum Indoor Air Quality Performance Required

To contribute to the comfort and well-being of building occupants by establishing minimum standards for indoor air quality (IAQ).

EQ Prerequisite: Environmental Tobacco Smoke Control

To prevent or minimize exposure of building occupants, indoor surfaces, and ventilation air distribution systems to environmental tobacco smoke.

EQ Prerequisite: Minimum Acoustic Performance

To provide classrooms that facilitate teacher-to-student and student-to-student communication through effective acoustic design.

EQ Credit: Low-Emitting Materials

To reduce concentrations of chemical contaminants that can damage air quality, human health, productivity, and the environment.

EQ Credit: Construction Indoor Air Quality Management Plan

To promote the well-being of construction workers and building occupants by minimizing indoor air quality problems associated with construction and renovation.

EQ Credit: Thermal Comfort

To promote occupants' productivity, comfort, and well-being by providing quality thermal comfort.

MILJÖBYGGNAD 4.0

2. Solvärmelast

Syftet är att premiera byggnader som projekteras och byggs för att begränsa övertemperaturer och begränsa effektbehovet för komfortkyla under sommarhalvåret.

6 Ljud

Syftet är att premiera byggnader som projekteras, byggs och förvaltas för god ljudmiljö. (Lägre krav för förskola gällande ljud mellan rum).

7 Termiskt klimat, vinter

Syftet är att premiera byggnader som projekteras, byggs och förvaltas för ett bra termiskt inneklimatvintertid.

8 Termiskt klimat, sommar

Syftet är att premiera byggnader som projekteras, byggs och förvaltas för ett bra termiskt inneklimatsommartid. (Skolor har vissa undantag avseende vädringsfönster av säkerhetsaspekter).

MILJÖBYGGNAD IDRIFT 2.0

1 Kommunikation

Syftet är att säkerställa ett lyhört, inkluderande och representativt beslutsfattande.

4 Installationer

Syfte är att säkerställa en kvalitativ inomhusmiljö.

5 Ventilation

Syfte är att säkerställa en kvalitativ inomhusmiljö.

6 Inomhusmiljö

Syfte är att säkerställa en giftfri och kvalitativ inomhusmiljö.

10 Material

Syftet är att uppnå en hälsosam och giftfri miljö.

13 Hållbara transporter

Syftet är att underlätta hållbara transporter.

12. Kulturmiljöer

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

14 Utomhusmiljö

Kulturmiljö; Fastighetens läge och förhållande till kringliggande kulturmiljöer är undersökt, dokumenterat och kommunicerat till brukare.

13. Transporter

BREEAM SE 6.0

Hea 06 Tillgänglighet

Kriterier avseende cykelbanor och gångvägar, upphämnings- och avlastningsställen, övergångsställen, belysning m.m.

Tra 01 Tillgång till kollektivtrafik

Närhet till kollektivtrafik

Tra 03 a, b Alternativa transportsätt

Samråd med kommunen om förbättring av cykelnät, förhandlingar kollektivtrafikbolag eller motsvarande om förbättringar av kollektivtrafik, Laddstolpar för elbilar, System för samåkning, Cykelplatser samt duschar m.m.

Tra 04 Maximal bilparkeringskapacitet

Premieras om man har lågt parkeringstal.

Tra 05 Resplan

Platsspecifik reseanalys samt åtgärder

LEED 4.1

LT Credit Access to Quality Transit

To encourage development in locations shown to have multimodal transportation choices or otherwise reduced motor vehicle use, thereby reducing greenhouse gas emissions, air pollution, and other environmental and public health harms associated with motor vehicle use. LT Credit Bicycle.

Facilities

To promote bicycling and transportation efficiency and reduce vehicle distance traveled. To improve public health by encouraging utilitarian and recreational physical activity

LT Credit: Reduced Parking Footprint

To minimize the environmental harms associated with parking facilities, including automobile dependence, land consumption, and rainwater runoff.

LT Credit Green Vehicles

To reduce pollution by promoting alternatives to conventionally fueled automobiles.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

13 Hållbara transporter

Syftet är att underlätta hållbara transporter med indikatorer för bilpool, cykelpool, laddinfrastruktur, trafik-säkerhet, kollektivtrafik, cykelställ och cykelreparationer.

14. Luft

BREEAM SE 6.0

Man 03 Ansvarsfullt byggande

Förhindra damm och luftföroreningar på byggarbetsplatsen.

Hea 02 Luftkvalitet inomhus

Minimering av föroreningskällor, åtgärder och krav för en god luftkvalitet.

Hea 10 Radon

Utformning och projektering för att begränsa radonnivåerna.

Pol 02 NOx-utsläpp

NOx utsläpp till följd av till exempel egen panna.

LEED 4.1

EQ Prerequisite: Minimum Air Quality Performance

To contribute to the comfort and well-being of building occupants by establishing minimum standards for indoor air quality (IAQ).

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

6 Inomhusmiljö

Radon: Radonhalten i vistelserum är ≤ 200 Bq/m³.

15. Ljus

BREEAM SE 6.0

Hea 01 Visuell komfort

Krav på dagsljus, bländning, utblick, belysning inom- och utomhus.

Pol 04 Begränsning av ljusförorening nattetid

Ljusförorening från exv. uppåtriktade armaturer och skyltar

LEED 4.1

SS Credit: Light Pollution Reduction

To increase night sky access, improve nighttime visibility, and reduce the consequences of development for wildlife and people.

EQ Credit: Interior Lighting

To promote occupants' productivity, comfort, and well-being by providing high-quality lighting.

EQ Credit: Daylight

To connect building occupants with the outdoors, reinforce circadian rhythms, and reduce the use of electrical lighting by introducing daylight into the space.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

6 Inomhusmiljö

Solavskärmning lokal, solavskärmning bostad, dagsljus och utblick.

16. Ljud

BREEAM SE 6.0

Hea 05 Ljudmiljö

Byggnaden uppfyller ljudklasser för god ljudmiljö/akustik.

Pol 05 Begränsning av ljudföroreningar

Begränsning av buller från installationer från byggnaden. I detta ingår att uppmäta / fastställa bakgrundsbuller samt ta hänsyn till bullerkänsliga områden i närheten.

LEED 4.1

EQ Credit: Acoustic Performance

To provide workspaces and classrooms that promote occupants' well-being, productivity, and communications through effective acoustic design.

MILJÖBYGGNAD 4.0

6 Ljud

Syftet är att premiera byggnader som projekteras, byggs och förvaltas för god ljudmiljö.

MILJÖBYGGNAD iDRIFT 2.0

6 Inomhusmiljö

Lyssningstest: Oberoende av andra ljud i rummet får yttre ljudkällor endast höras svagt.

17. Miljö- och hälsofarliga ämnen

BREEAM SE 6.0

Mat 03 Ansvarsfull anskaffning av byggvaror

Hållbar upphandling med hänsyn till miljö och arbetsmiljö.

Mat 07 Farliga ämnen

Undvika farliga ämnen, loggbok och utfasning av farliga ämnen.

Hea 02 Luftkvalitet inomhus

Emissioner från byggprodukter och inomhus.

Pol 01 Köldmediers påverkan

Förhindrande eller minskning av köldmediers påverkan

LEED 4.1

MR Prerequisite: PBT Source Reduction – Mercury

To reduce mercury-containing products and devices and mercury release through product substitution, capture, and recycling.

MR Credit Building product disclosure and optimization – Environmental Product Declarations

To encourage the use of products and materials for which life-cycle information is available and that have environmentally, economically, and socially preferable life-cycle impacts. To reward project teams for selecting products from manufacturers who have verified improved environmental life-cycle impacts.

MR Credit Building product disclosure and optimization – Sourcing of Raw Materials

To encourage the use of products and materials for which life cycle information is available and that have environmentally, economically, and socially preferable life cycle impacts. To reward project teams for selecting products verified to have been extracted or sourced in a responsible manner.

MR Credit: Building product disclosure and optimization – Material ingredients

To encourage the use of products and materials for which life-cycle information is available and that have environmentally, economically, and socially preferable life-cycle impacts. To reward project teams for selecting products for which the chemical ingredients in the product are inventoried using an accepted methodology and for selecting products verified to minimize the use and generation of harmful substances. To reward raw material manufacturers who produce products verified to have improved life-cycle impacts.

EQ Credit: Low-Emitting Materials

To reduce concentrations of chemical contaminants that can damage air quality, human health, productivity, and the environment.

MILJÖBYGGNAD 4.0

15 Loggbok

Syftet är att premiera byggnader med god tillgång till dokumentation av innehåll i inbyggda byggvaror och byggnadsmaterial.

MILJÖBYGGNAD IDRIFT 2.0

3. Avfall

Information finns om hur farligt avfall ska hanteras samt var det ska lämnas.

10 Material

Hantering av miljö- och hälsofarliga ämnen

Det finns en inventering där minst följande punkter ska uppfyllas: Inventering av förekomst av kadmium, bly, kvicksilver, radioaktiva ämnen, byggnadsteknisk CFC, PCB och asbest i byggnaden är genomförd av en sakkunnig inom miljöstörande ämnen med minst tre års yrkeserfarenhet. Påträffad PCB är sanerad enligt PCB-förordningen. Ingen fri asbest finns i byggnaden

Miljö- och hälsofarliga ämnen

För hantering av miljö- och hälsofarliga ämnen i fastighetsdriften finns en rutin som bland annat innefattar förvaring, hantering, riskbedömning, säkerhetsdatablad och kemikalielista.

Föroreningar i förvaltning

Fastighetsägaren kan uppvisa hur hantering av fastighetsföroreningar i förvaltningen hanteras enligt lagkrav.

NOLL CO₂ 1.1

Bas 2 Lagkrav, kemi, virke och trävaror

Att verka för att byggdelar utöver att ha låg klimatpåverkan också uppfyller lagkrav för kemiska produkter och handel med och avverkning av virke och trävaror.

REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

PROJEKTPLANERING

Förutsättningar

Svenska institutet för standarder (2019). **SVENSK STANDARD** SS 854000:2021; Styrning och ledning för hållbar utveckling i kommuner och regioner – Vägledning för genomförandet av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling 2030. <https://www.sis.se/produkter/ledningssystem-e07b0fe8/socialt-ansvarstagande/ss-8540002021/>

Sveriges kommuner och landsting, (2019). Ledarskap för hållbar utveckling Agenda 2030 i kommuner och regioner.

Statistiska centralbyrån, DeSO – Demografiska statistikområden, <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/deso---demografiska-statistikomraden/>, 2021

Vision

Svenska institutet för standarder (2019). **SVENSK STANDARD** SS 854000:2021; Styrning och ledning för hållbar utveckling i kommuner och regioner – Vägledning för genomförandet av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling 2030. <https://www.sis.se/produkter/ledningssystem-e07b0fe8/socialt-ansvarstagande/ss-8540002021/>

Sveriges kommuner och landsting, (2019). Ledarskap för hållbar utveckling Agenda 2030 i kommuner och regioner.

Projektmål

Svenska institutet för standarder (2019). **SVENSK STANDARD** SS 854000:2021; Styrning och ledning för hållbar utveckling i kommuner och regioner – Vägledning för genomförandet av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling 2030. <https://www.sis.se/produkter/ledningssystem-e07b0fe8/socialt-ansvarstagande/ss-8540002021/>

Sveriges kommuner och landsting, (2019). Ledarskap för hållbar utveckling Agenda 2030 i kommuner och regioner.

Målkonflikter och synergier

Hellström, B. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 13 – 14.

PROCESSTYRNING

Organisation

Brorström, S, Det spelar ingen roll vad vi kommunicerar, folk frågar bara om Västlänken. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 176 – 193.

Hellström, B. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 14 – 15.

Hellström, B. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 15.

Svenska institutet för standarder (2019). **SVENSK STANDARD** SS 854000:2021; *Styrning och ledning för hållbar utveckling i kommuner och regioner – Vägledning för genomförandet av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling 2030*. <https://www.sis.se/produkter/ledningssystem-e07b0fe8/socialt-ansvarstagande/ss-8540002021/>

Samverkan

Bornemark, J, Handlingens paradoxer – en reflektion över tjänstepersoners praktiska kunskap. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 23 – 36.

Bornemark, J Tillit och demokrati bortom policyarbetet. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 287 – 303.

Brokking, P; Liedholm Johnson, E; Paulsson, J. 2020. Hållbarhet, regelverk och roller från detaljplan till bygglov. KTH Bostad 2.0.

Degerhammar, S, Tamm Hallström, K, Identitet i förändring – visioner och kommunikationsarbete i Norrtälje. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 117 – 137.

Fahlén, K. 2021. Tillämpning av metoden SROI för hållbar stadsutveckling. Mistra Urban Futures.

Hellström, B. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 15 – 16.

Karlsson, CJ; Magnusson, D; Cavenius H; Fehler, J; Haugen, K; Molnar, S. 2021. Att värdera social och miljömässig påverkan av stadsbyggnadsinvesteringar. Mistra Urban Futures.

Delaktighet

Boverket kunskapsbanken "Steg i dialogprocessen" (webbplats, senast hämtad 22-12-22):

https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/medborgardialog/steg_i_process/

Hellström, B, Delaktighet. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 16.

Isaksson, S, Kågström, M, Vadå påverka? Om berättelser från Vårberg. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 81 – 92.

Sveriges kommuner och regioner (webbplats, senast hämtad 22-10-31) Dialogguiden, stöd för planering av medborgardialog: https://dialogguiden.se/exempel_och_metoder

Södertörnsmodellen (2019) Delaktighet för en socialt hållbar planering, kapitel 4 Normkreativ planering. (webbplats, senast hämtad: 2022-12-22): <https://arqforsk.se/wp-content/uploads/2019/11/Delaktighet-för-en-socialt-hållbar-planering-handbok.pdf>

Westin, M, Hellquist, A, Medborgardialogens 10 000-kronorsfråga: Vem ska bestämma när vi inte är överens? Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 23 – 36.

Zakhour, S, Och medborgarna – vad tycker de om dialoger? Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 95 – 114.

1. Sociala värden

Ek, R, Gerell, M, Guldåker, N, Hallin, P. O, Herbert, M, Nieminen Kristofersson, T, Nilsson, A, Tykesson, M. Att laga revor i samhällsväven – om social utsatthet och sociala risker i den postindustriella staden. (Malmö Högskola), Malmö 2014.

Finansdepartementet, Avdelningen för samhällsplanering och bostäder. 2021. *Den hala tvålen, Verktyg och metoder för social hållbarhet i stadsutveckling*. Fi2021/01533.

Legeby, A., Berghauser Pont, M. & Marucs, L. (2015) Dela(d) stad Stadsbyggnad och segregation. 2. Metoder sociala stadsbyggnadsanalyser. TRITA-ARK Forskningspublikationer 2015:3. Legeby, A., Berghauser Pont, M. & Marcus, L. (2015) Dela[d] stad – Stadsbyggande och segregation. 5. Summerande reflektioner. TRITA-ARK Forskningspublikationer 2015:6.

Legeby, A, Koch, D, Miranda Carranza, P, Rumslig gestaltning och sociala processer – skolor som förmedlare av samhällelig närvaro. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 213 – 239.

Mistra Urban Futures, Dela[d] stad, <https://www.mistraurbanfutures.org/so/projekt/delad-stad> 2015.

Södertörnsanalysen (2016) Tolv insikter för en socialt hållbar planering.

2. Klimatpåverkan och resurser

Boverket Rapport 2021:11 Verktyg för minskad klimatpåverkan vid planläggning.

Boverket. 2021. Klimatdeklaration – en handbok. (senast hämtad 22-11-01)
<https://www.boverket.se/so/klimatdeklaration/>

Boverket. 2021. Referensvärden för klimatpåverkan vid uppförande av byggnader. (senast hämtad 22-11-01)
<https://www.boverket.se/so/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/referensvarder-for-byggandets-klimatpaverkan/>

Byggföretagen. 2020. Resurs och avfallshantering vid byggande och rivning. (senast hämtad 22-11-01)
<https://byggforetagen.se/app/uploads/2020/01/190520-Resurs-och-avfallshantering-vid-byggande-och-rivning.pdf>

ETTELVA Arkitekter. 2022. Återbruk som stads kvalitet, idéer för ökat återbruksfokus i planeringens olika skeden. (senast hämtad 22-11-01) <https://www.ettelva.se/projekt/ideskrift-aterbruk/>

Spacescape, SLU, Uppsala kommun, IVL Svenska miljöinstitutet. 2022. Klimatkalkyl för tidiga planskeden version 1.

White Arkitekter. 2018. Stadsdelsatlas Sofielund, Malmö.

Trafikverkets klimatkalkyl – Infrastrukturens klimatpåverkan och energianvändning i ett livscykelperspektiv. (senast hämtad 22-11-01) <https://bransch.trafikverket.se/for-dig-i-branschen/miljo---for-dig-i-branschen/minskad-klimatpaverkan/Klimatkalkyl/>

Upphandlingsmyndigheten. 2022. Upphandling för cirkulär ekonomi / Kompetenskrav för material-inventering vid ombyggnad. (senast hämtad 22-11-01) <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-hallbar-upphandling/miljomassigt-hallbar-upphandling/upphandling-for-att-framja-cirkular-ekonomi/>

Lokal färdplan Malmö 2030. Rapporter, metoder och verktyg för klimatberäkning och beräkning av klimatkompensation. (senast hämtad 22-11-01) <https://lfn30.se/>

Energimyndigheten, Vinnova, Formas. 2017 – 2030. Viable Cities; Strategiskt innovationsprogram för klimatneutrala städer 2030 med ett gott liv för alla inom planetens gränser. (senast hämtad 22-11-01) <https://en.viablecities.se/>

3. Grönstruktur

Boverket. 2022. *Ekosystemtjänster i den byggda miljön – vägledning & metod* (senast hämtad 22-11-01) <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/>

Boverket. 2020. *Grönytefaktor – räkna med ekosystemtjänster*. (senast hämtad 22-11-01) <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronytefaktor/>

Boverket. 2022. *Att arbeta med riktlinjer i grönplaneringen*. (senast hämtad 22-11-01) <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/gronplan/att-arbeta/riktlinjer/>

C/O City, White Research Lab (WRL), White Arkitekter, Gaia Arkitektur. 2021. *Ekosystemtjänster, en verktygslåda 1.0*. (senast hämtad 22-11-01) https://www.cocity.se/wp-content/uploads/2021/11/est_en-verktygslada_low.pdf

Europeiska kommissionen, COM (2020) 380 final. 2020. *Eus strategi för biologisk mångfald för 2030; Ge naturen större plats i våra liv*.

Eurostat, Your key to European Statistics. 2022. Lucas; Land Use and Coverage Area frame Survey. Senast uppdaterad data 2018. Underlag värdering av jordbruksmark enligt EU-taxonomin. (senast hämtad 22-11-01) <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lucas>

Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning, Swedish Standards Institute, Stockholm 2014. (Revidering pågår 2022).

Jordbruksverket. 2021. *Värdering av jordbruksmark i planprocessen*. (senast hämtad 22-11-01) <https://jordbruksverket.se/download/18.4137e45617d4ac03597d469b/1637920970680/Slutredovisning-mmr-projekt-vardering-jordbruksmark-tga.pdf>

Konventionen om biologisk mångfald (CBD) (hämtad senast 22-11-01). <https://www.naturvardsverket.se/om-miljoarbetet/internationellt-miljoarbete/internationella-miljokonventioner/konventionen-om-biologisk-mangfald-cbd/>

Naturvårdsverket om Grön infrastruktur (senast hämtad 22-11-01) <https://www.naturvardsverket.se/gron-infrastruktur>

Svensk standard SS 199000:2014 Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI).

Utredningen om ekologisk kompensation, (Statens offentliga utredning) Stockholm, 2017.

4. Klimatanpassning

Boverket kunskapsbanken. 2020. *Klimataspekter och tidsperspektiv*. (senast hämtad 22-11-01) https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/lansstyrelsens-tillsyn/tillsynsvagledning_naturolyckor/tidsperspektiv

7. Bebyggelsestruktur

Boverket, *Material från projektet Tryggt och jämnt*. 2017. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/uppdrag/avslutade-uppdrag/tryggt-och-jamnt/material-fran-projektet>

Ek, R, Gerell, M, Guldåker, N, Hallin, P. O, Herbert, M, Nieminen Kristofersson, T, Nilsson, A, Tykesson, M. *Att laga revor i samhällsväven – om social utsatthet och sociala risker i den postindustriella staden*. (Malmö Högskola), Malmö 2014.

Hellström, B, *Stadsutvecklingens Spelrum – plats för glapp, tolerans och handlingsfrihet*. Artikel publicerad i en rapportserie inom utvecklingsområdet boende och stadsmiljö, rapport *Staden där vi möts*, Stockholms Stad – Kommission för ett socialt hållbart Stockholm, 2016. <http://www.decodeprojektet.se/publicerat/publikationer-fraan-steg-2/>

Koch, D, Legeby, A, Miranda Carranza, P, *Maktperspektiv i byggd miljö – reflektioner från Gottsunda*. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 241 – 269.

Mistra Urban Futures, *Dela[d] stad*, <https://www.mistraurbanfutures.org/sv/projekt/delad-stad>, 2015.

8. Funktioner

Folkhälsomyndigheten, 2019. *Fysisk aktivitet*: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvoillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/fysisk-aktivitet/>

Legeby, A; Berghaurser Pont, M; Marcus, L. 2015. *Dela(d) stad Stadsbyggnad och segregation 4 – Stadsrumsanalys som designstöd*.

Legeby, A, Koch, D, Miranda Carranza, P, *Rumslig gestaltning och sociala processer – skolor som förmedlare av samhällelig närvaro*. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 213 – 239.

9. Bostäder

Boverkets (rapport 2016:11) *Boende till rimlig kostnad* (rapport 2016:11)

Boverket (2022) *Mark – ett kommunalt verktyg för bostadsförsörjningen*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsforsorjning/kommunernas-verktyg/mark/>, hämtad 2022-10-31

10. Platser

Boverket, 2007, *Bostadsnära natur– inspiration och vägledning*.

Boverket, *Material från projektet Tryggt och jämnt*. 2017. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/uppdrag/avslutade-uppdrag/tryggt-och-jamnt/material-fran-projektet>

Spacescape (2018) *Indikatorer för stadskvalitet mått och indikatorer för den byggda miljön i Göteborgs stad*.

UN Habitat, 2017, *The New Urban Agenda – Habitat III*.

UN Habitat, 2014, *A new strategy of sustainable neighborhood planning: Five Principles*, UN Habitat, 2013, *Streets as public spaces and drivers of urban prosperity*.

11. Lärmiljöer

Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.

Bunar, N. 2019. Hållbar skolutveckling, bland segregationsstrukturer, utbildningspolitiska åtgärder och planering av nya skolor. Antologi: *Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål* (Svensk Byggtjänst Förlag), Arkus skrift nr 77, 2019, sid. 195 – 211.

de Laval, S, 2015. Arkus #73 Bygga stad för barn, en kunskapsöversikt om barn och ungdomar, täta stadsmiljöer och metoder för delaktighet och barnkonsekvensanalys.

Göteborgs stad (2017) [BKA] Barnkonsekvensanalys barn och unga i fokus 1.2.

Stockholms stad (2017) Integrerad barnkonsekvensanalys och dialog. Staden i Ögonhöjd. (hämtad senast 22-10-31): https://vaxer.stockholm/globalassets/tema/barn-och-unga-i-stadsplanering/sbk_staden-i-ogonhojd.pdf

Unicef, Barnkonventionen (hämtad senast 22-10-31) <https://unicef.se/barnkonventionen>

12. Kulturmiljöer

Boverket, Kulturvården (Senast hämtad: 22-10-31) <https://www.boverket.se/so/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-teori-och-praktik/metoder-att-tydliggora-kulturvarden/>

Boverket, Politik för gestaltad livsmiljö (senast hämtad: 22-10-31) <https://www.boverket.se/so/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/gestaltad-livsmiljo/politik/>

Riksantikvarieämbetet. 2015. *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval*.

Riksantikvarieämbetet. 2016. *Europeiska landskapskonventionen*, <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationella-arbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/>

13. Transporter

Berg, J.; Allanson, J.; Henriksson, M. och Lindkvist, C. 2019. Hur kan kollektivtrafiken bidra till tillgänglighet och social rättvisa? En studie av mobilitetsstrategier i socialt utsatta områden. K2 OUTREACH 2019:4. Tillgänglig: <https://www.k2centrum.se/hur-kan-kollektivtrafiken-bidra-till-tillganglighet-och-social-rattvisa> (senast hämtad 2022-11-23).

Boverket 2021. Funktionsblandning på rätt sätt. Tillgänglig: https://www.boverket.se/so/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/allmanna-intressen/hansyn/miljo_klimat/klimatpaverkan/strukturer/funktionsbland/ (senast hämtad 2022-11-23)

Designguide för smarta gator. 2022. KTH, Chalmers, VTI, Spacescape, Sweco & White Arkitekter. Finansierat av Vinnova.

Fastighetsägarna, Hyresgästföreningen och Naturskyddsföreningen (2020). Framtiden för parkering och nya bostäder. Analyser av bostadsmarknad, markanvändning och miljökonsekvenser. https://cdn.naturskyddsforeningen.se/uploads/2021/05/11102921/framtiden-for-parkering-och-nya-bostader-rapport-naturskyddsforeningen_1.pdf (senast hämtad 2022-01-02).

Gunnarsson-Östling, U. Housing Design and Mobility Convenience – The Case of Sweden. Sustainability 2021, 13, 474. <https://doi.org/10.3390/su13020474> (senast hämtad 2022-01-02).

Johansson, H, Eklöf, H, Lindblom, H (2020) Kunskapsunderlag om energieffektivisering och begränsad klimatpåverkan. Trafikverket rapport 2020:084, Trafikverket. <http://trafikverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1433386/FULLTEXT02.pdf> (Hämtad 2022-11-23)

Mobilitetsindex värdering av hållbart resande i Södra Värtan. 2016. Stockholms stad och Spacescape.

Ranhagen, U, Troglio, E, Ekelund, B, *Klimatsmarta och attraktiva transportnoder*, (KTH, LTH,) Stockholm 2015.

Romson, Å; Ivansson, M; Holm, F. 2020. Att styra mot minskad bilparkering – om Plan- och bygglagen, p-tal och mobilitetsåtgärder. Nr C 554. Delrapport i projektet Kompark – kommunala parkeringsstyrmedel för energieffektiva städer. IVL Svenska Miljöinstitutet, *Klimatkommunerna* 56: 129–140, doi:10.1016/j.trd.2017.08.004.

Shoup, D. *Parking and the City*; Routledge: New York, NY, USA, 2018; p. 514.

14. Luft

Sveriges miljömål. 2022. Frisk luft. (senast hämtad 22-11-02) <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/frisk-luft/>

Naturvårdsverket. 2022. *Naturvårdsverket Rapport 7033; Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2022*.

Schultz, E, Gruzieva, O, Bellander, T, Bottai, M, Hallberg, J, Kull, I, Svartengren, M, Melén, E, Pershagen, G, Trafficrelated air pollution and lung function in children at 8 years of age: a birth cohort study. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 2012.

15. Ljus

Arbetsmiljöverket, DagsljuskraV och utblick på arbetsplatsen: Effekter på hälsa och beteende (RAP 2019:2), kunskapssammanställning <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/kunskapssammanstallningar/dagsljuskraV-och-utblick-pa-arbetsplatsen/>, 2019.

Boverket kunskapsbanken dagsljus. 2022. (senast hämtad 22-11-02) <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/boverkets-byggregler/ljus-i-byggnader/dagsljus>

Boverkets byggregler BFS 2011:6 med ändringar till och med BFS 2020:4. 2020. *Tillgång diffust dagsljus (enligt BBR 6:322)*.

Boverkets byggregler BFS 2011:6 med ändringar till och med BFS 2020:4. 2020. Tillgång till direkt sol på fasader (enligt BBR: s kapitel 6: 323).

Folkhälsomyndigheten. 2017. *Ljus och hälsa – en kunskapssammanställning med fokus på dagsljusets betydelse i inomhusmiljö*. (Senast hämtad 22-11-02) <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/ljus-och-halsa>

Olina, A; Zaimi, N. 2018. *Daylight prediction based on VSC – DF relation*. Lunds universitet. (senast hämtad 22-11-02) <https://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/8955344>

Svensk standard SS-EN 17037:2018+A1:2021. Dagsljus i byggnader.

White Arkitekter (White Reserarch LAB). 2019. *Dagsljus i stadsplaneringen*. (senast hämtad 22-11-02) https://whitearkitekter.com/se/wp-content/uploads/sites/3/2019/04/20190408_WRL_Dagsljus-i-Stadsplanering-1.pdf

16. Ljud

Boverket. 2022. PBL Kunskapsbanken Buller vid detaljplanering (senast hämtad 22-11-02) <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/temadelar-detaljplan/buller-vid-detaljplanering/>

Boverket. *Ljudmiljö och livskvalitet*. (senast hämtad 22-11-02) <https://www.youtube.com/watch?v=qG3fQMZWJQ0>

Boverket. 2022. *God ljudmiljö och akustisk design*. (senast hämtad 22-11-02) <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planeringsfragor/halsa-sakerhet-och-risk/information-om-buller-och-goda-ljudmiljoer/buller-i-planeringen/god-ljudmiljo-och-akustisk-design/>

Hellström, B, Nilsson, Axelsson, Lundén. 2014. *Acoustic Design Artifacts and Methods for Urban Soundscapes*, Journal of Architectural and Planning Research.

Naturvårdsverket. 2022. Ämnesområde buller. (senast hämtad 22-11-02) <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/buller/>

17. Miljö- och hälsofarliga ämnen

European Chemicals Agency. Kandidatförteckningen i REACH. (senast hämtad 22-11-02) <https://echa.europa.eu/sv/candidate-list-table>

Kemikalieinspektionen. 2022. Giftfri miljö (senast hämtad 22-11-02) <https://www.kemi.se/om-kemikalieinspektionen/vart-uppdrag/giftfri-miljo>

Kemikalieinspektionen. 2022. Utfasningsämnen. <https://www.kemi.se/prio-start/kriterier/oversiktstabelle>

Naturvårdsverket. 2022. Vägledning Riktlinjer vid förorenad mark. (senast hämtad 22-11-02) <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/fororenade-omraden/riktvarden-for-fororenad-mark/>

CITYLAB

**SWEDEN
GREEN BUILDING
COUNCIL**